

ALBERTO GARCÍA FERREIRO

FOLLAS

DE

PAPEL

MADRID

IMPRENTA Y FUNDICIÓN DE M. TELLO

Don Evaristo, 8

1892

ACADEMIA
GALICIA
CORUÑA

819

teca

la

J *Gale*
ALBERTO GARCÍA FERREIRO

FOLLAS DE PAPEL

REAL ACADEMIA
GALLEGA
LA CORUÑA

16319

Biblioteca

MADRID

IMPRESA Y FUNDICIÓN DE M. TELLO

IMPRESOR DE CÁMARA DE S. M.

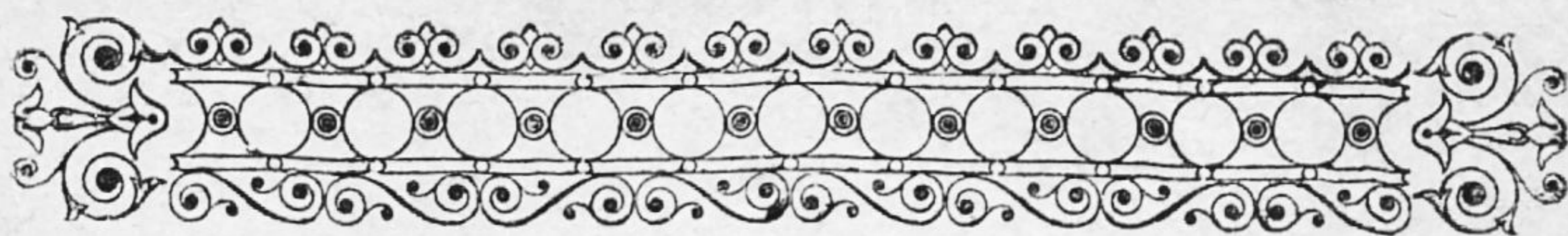
Don Evaristo, 8

1892

*É propiedá d'o autor.
Dereitos reservados.*

'OS MEUS

Quen xugou con *volveletas*
e *chorimas* foi coller,
xa non ten, pra regalarvos,
máis que... *follas de papel*.

Follas, qu'o vento d'outono
fixo d'a pruma caer,
e que, pra vos, n-este libro,
soilo pra vos axuntei.

Cand'as puxen en ringleira,
dixen: han de ser pr'ôs *meus*;
pr'os meus pais, e pr'os meus fillos,
pr'os hirmaus e pr'a muller.

ALBERTO.

15 de Xaneiro de 1892.

¡BENITO LOSADA!

Vello d'os *Soaces*,
pra tí non houbo
nin elexías,
nin requilorios.
Tres pes de terra,
catro responsos,
dous hisopazos
y-â campa o morto...
¡Millor! ¡Dios queira
che preste o sono!

D'eiquí a dous sigros
—¡e non é moito!—
cando non queden
xiquera os hosos,
si co-a sua tumba
certa un arqueólogo,
virán, n-as cinsas
d'o autor d'os *contos*,
fozal-os netos
d'os netos nosos...

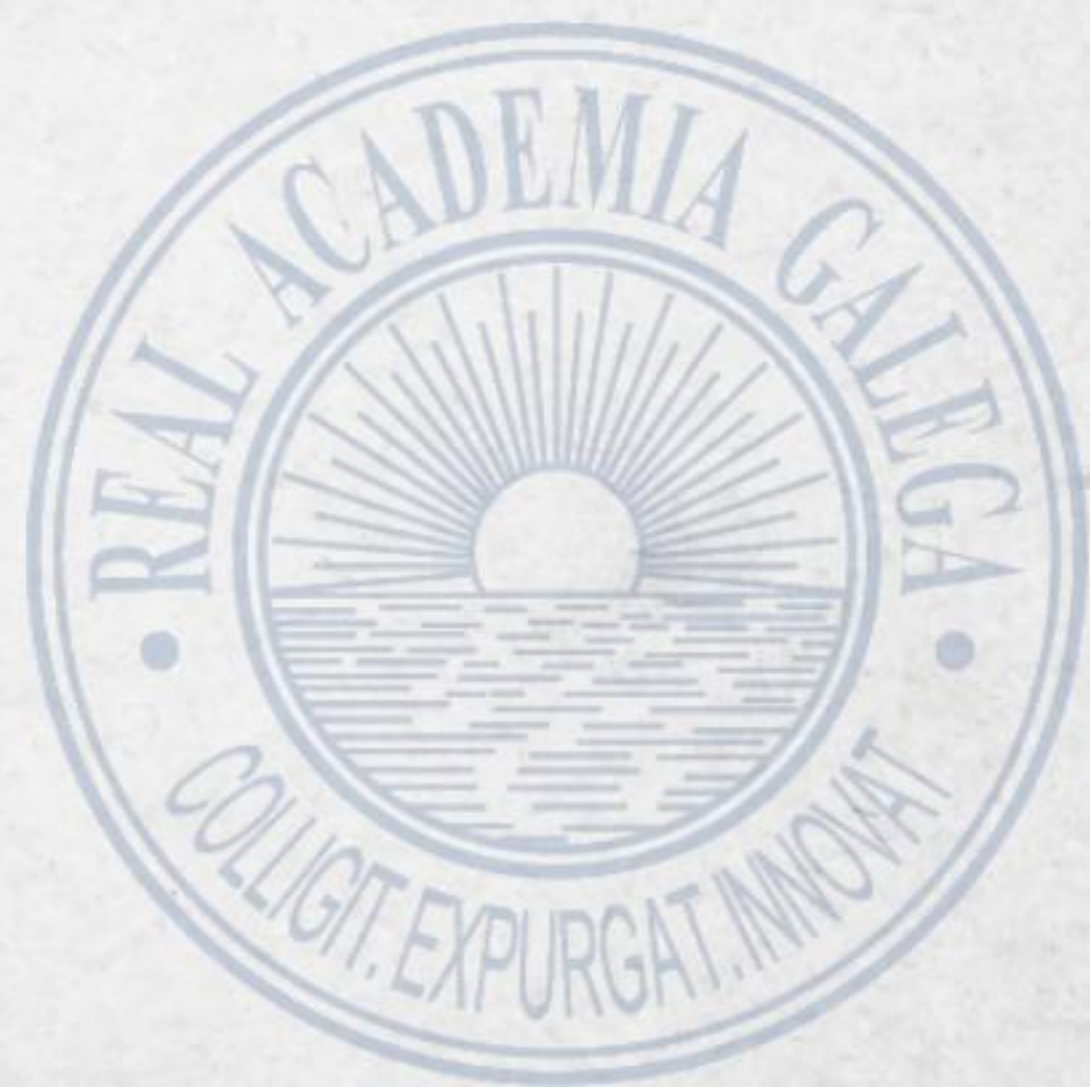
¡Millor! ¡Dios queira
che preste o sono!

¡Qué ben librache!
 Pra tí non houbo
 nin elexías,
 nin requilorios,
 nin lagrimexos
 feitos a torno.
 Campás d'aldea
 fieles che foron,
 por tí dobrando
 con toques roucos;
 y-os ceos d'o Ulla,
 sempre piadosos,
 si non vestiron
 —pardos e foscos—
 por tí, de luto,
 faltoulles pouco...

¿Qué máis querías
 vello d'os *contos*?

¡Qué ben librache!
 Pra tí non houbo
 golpe d'incenso
 nin mau de bombo.
 ¡Non t'abouxaron
 fagós gangosos,
 ni-en tí verteron
 chuvia de tropos,
 fúnebres vates
 de pleutro mouro!
 Duas ringuileiras
 n-algún periódico:

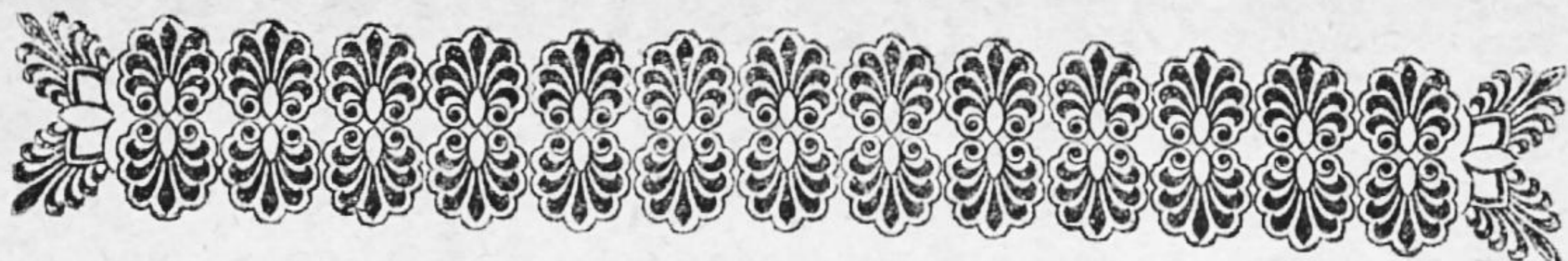

—«Morreu Losada;
¡Dios lle dé acollo!»—
foi tod'a pompa
qu'eiquí, entr'os nosos,
tuvo o petrucio
groria d'Apolo,
cando pra sempre
pegou n-o sono...

¡Terra maldita,
terra de lobos,
qu'aldrax'òs vivos
y-esquece òs mortos!

¡EIQUÍ!

N-este legre corruncho de frores
qu'ensombrizan os mechos vidueiros,
adoitab'eu contarll'os meus dores
con layos sinceiros,
òs ceos azules
y-òs pardos xilgueiros...

¡Eles soilos-os ceos y-os paxaros-
os meus tristes acoros sabían!
¡Eles soilos gardaban avaros
as queixas qu'ouían!
Os meus y-os seus loitos
¡qué ben acaían!

TARXETA POSTAL

(’O DR. JHON FASTENRATH, EN COLONIA)

I

’A tua carta, qu’agradezo
com’eu sei agradecer,
non poden—non foi esquezo—
máis axiña responder.

Hoxe, que de novo a lin,
d’as tuas mercedes deudor
véndome, dixen pra min:
hox’esquírboll’ô doutor.

Doutor, que franco e sinceiro,
send’alemán, dí, acolá,
que viv’en pobo estranxeiro
si n-o noso non está;

E que, como nós, o dor
sinte d’a patria, c’o mesmo
frebil e cego quentor,
e con igual patriotismo.

Doutor, qu'ô hispánico xenio,
pra que nadie o deix'atrás,
dalle púbrico e proscenio
n-os teatros alemás;

Qu'enteira poñend'a alma
cand'esquirbe, n-o papel,
ò qu'eiquí gan'unha palma
cóbreo acolá de lourel;

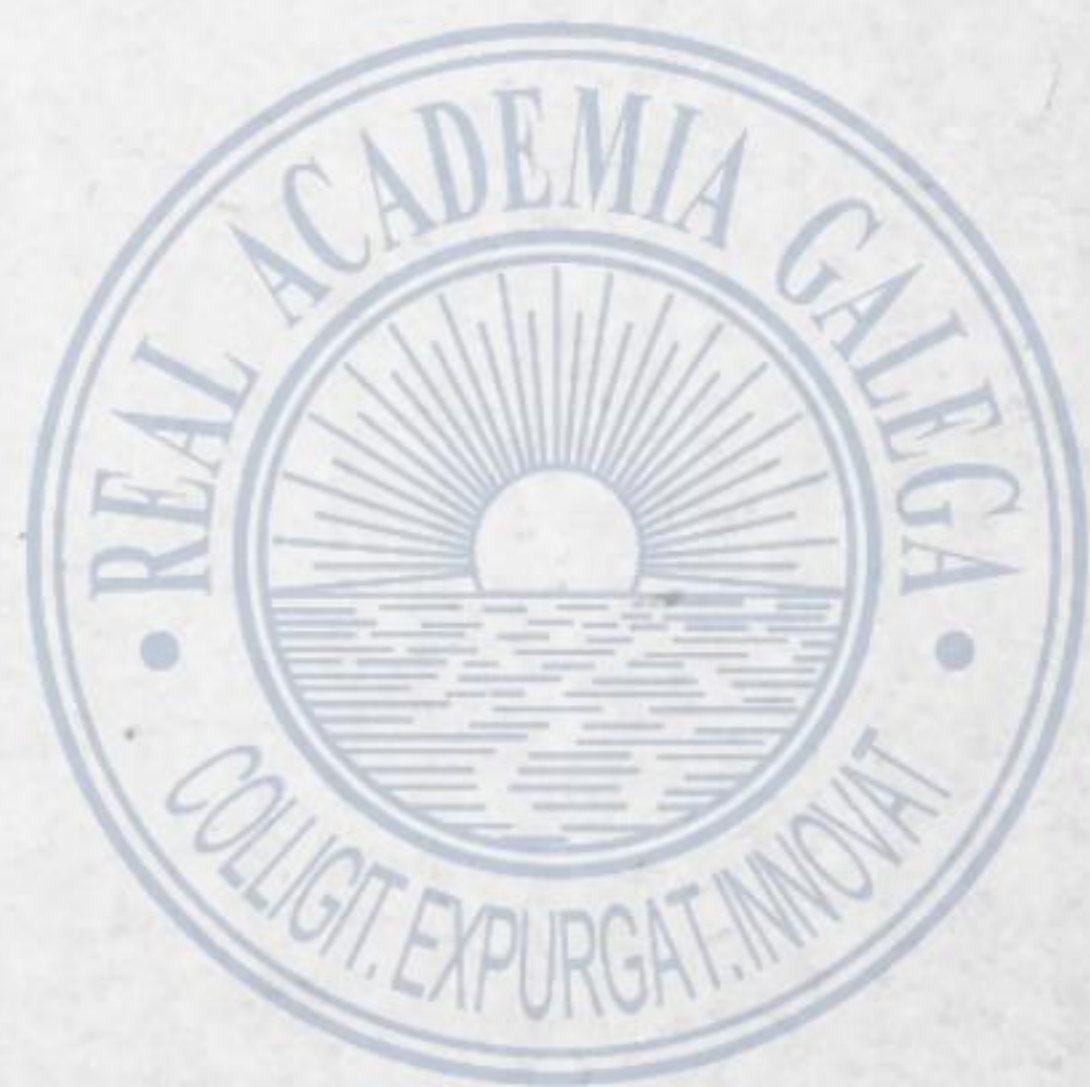
Y-en fin, que soupo con maña,
namorado d'este sol,
vir buscar muller a España
por pedirlla... a un español.

II

Con verba, onde se retrata
s'amor si, tamén xusticia,
taciña xentil de prata
dis que somella Galicia.

E parésceme, escoitando
a tua voz, d'orgulo cego,
qu'ô falar estás bicando
as lousas d'o lar gallego.

Tí o pensamento viñeche
temprar n-o seu sol de fogo,
y-ô marchar, non-os dixech
¡adios!, sinón ¡hastra logo!

Tí, ô sentir d'os nosos ceos
a maunética atraución,
levaches, de bágoas cheos,
os ollos y-o corazón;

Y-escramache, ô vel-a diosa
enterrada n-o fangal:
¡por qué, sendo tan hermosa,
te tratan, muller, tan mal!

III

Tí, qu'ôs meus amores amas,
xa por hirmau eres tido;
cháman'hirmau, que non chamas
en lar desagradecido;

Y-a tua carta lisonxeira
—dand'as *frores* por non vistas—
sexa, doutor, a bandeira
de paz entre dous artistas.

Adiós; a Virxen te garde,
e perdón si t'enoxei;
qu'ô fin, anque mal e tarde,
contestar, che contestei.

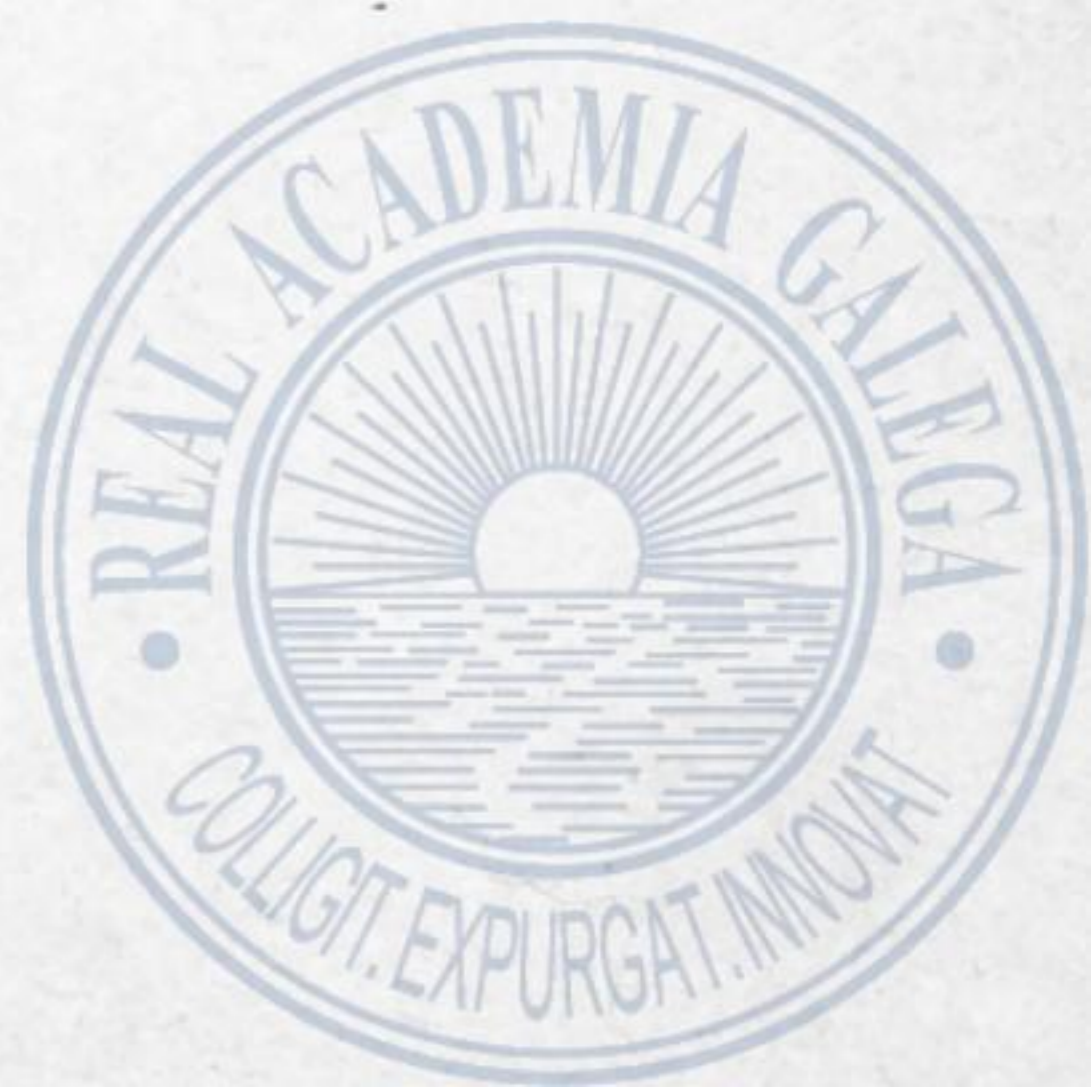

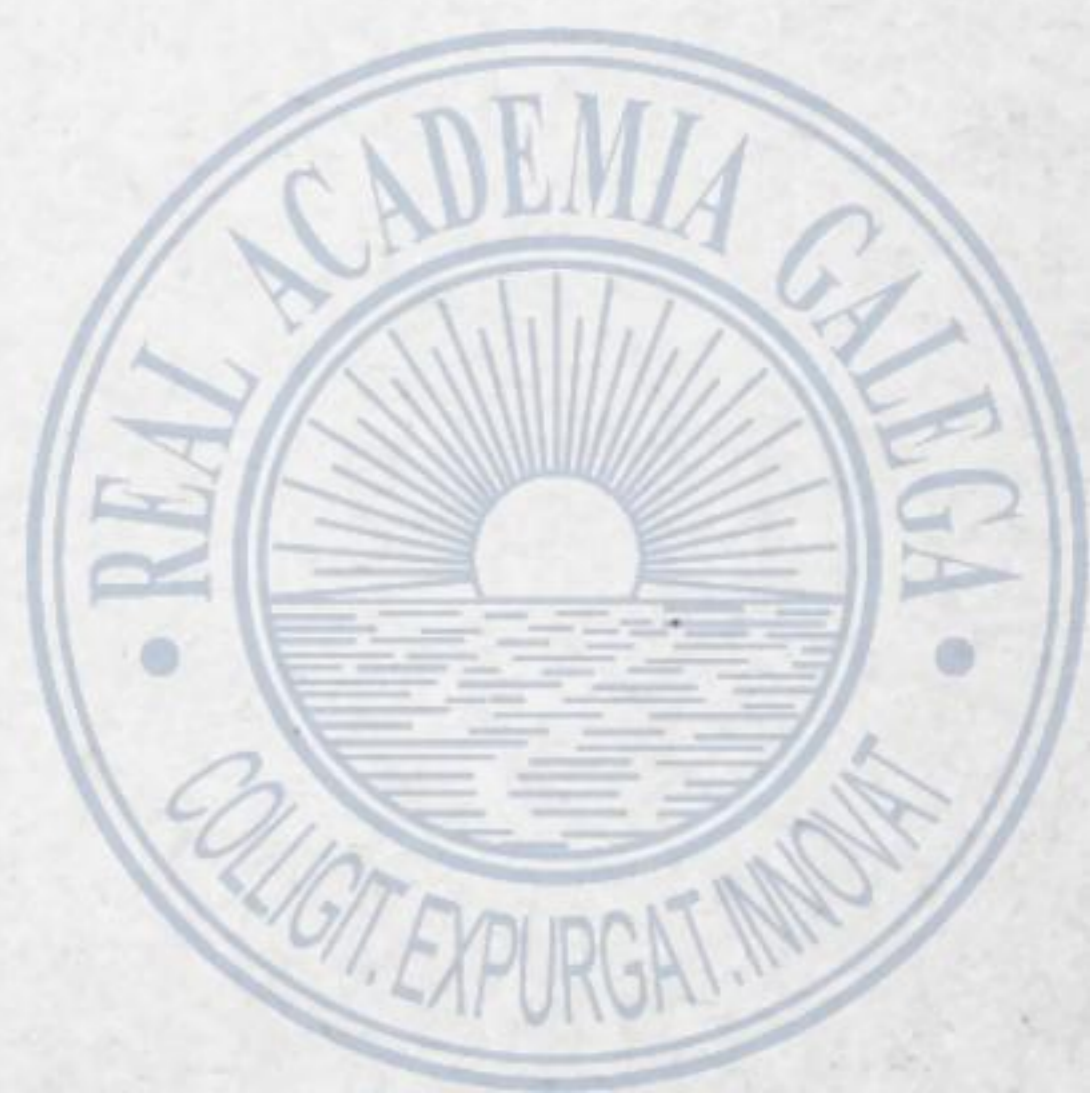

*
* *

Cando loites, frent'a frente,
corazón con corazón;
qu' é máis nobre que ser sapo
ser león.

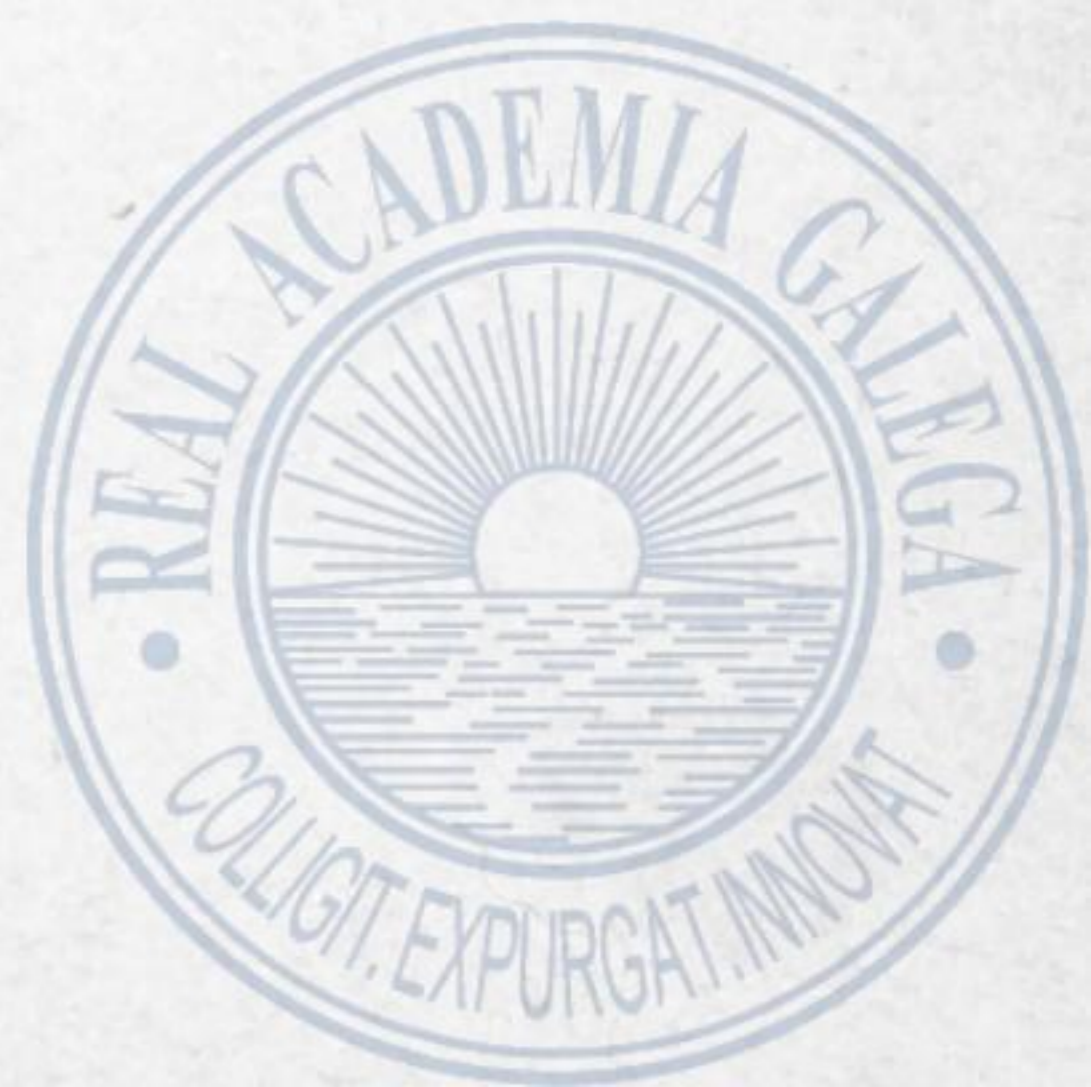

D'O CEO Â LAMA

Â JOSÉ MARTÍNEZ FONTENLA

Onte frores lles botaban
âs artistas,
n-os teatros, de luz cheos,
y-armunías;
e hoxe tíranll'âs táboas
—non dan, *tiran*—
un bulsón de pesos duros
de limosna... ou de propina.

Que por algo chámanll'hoxe
tú por tú, *señá* Thalía,
a quen onte tiña trono,
cetro, pazo, corte... e *Indias*;
e hoxe, roda que te roda,
xa sin creto, casa en ruina,
and'en tratos con toreiros,
vai d'esmorga, bebe *tintas*,
fala en chulo, solta tacos,
fuma puro, e ten... *cartilla*.

*
* *

Cada ola que, n-as bordas,
escachízase, brüando,
é un peligro xa corrido
que trae outro aparelado;
un asesino qu'a outro
asesino ll'abre paso...

¡Cántas nais pensan a un tempo
n-os marinos e n-os barcos,
n-esas noites en qu'os arbres
cán â terra desgallados!

¡ALA, XA!

Á ELADIO RODRÍGUEZ GONZÁLEZ

N-a sábana verde
d'as follas d'a viña,
somellan as uvas
pingotas de tinta...
Cicais se verteron
alá, dend'enriba,
d'o *corno* d'un ánxel
qu'á Dios ll'esquirbía.
X'o vrau temos fora;
x'as rolas emigran;
¡xa a xente tolea
pensando n-a pinga!

¡Rapaces, culeiros,
e vamos axiña!

'As cubas, rolándoas,
refrésanll'as tripas,
e ráñanll'as tempas
y-o sarro lles tiran,
y-entálanll'os tufos

y-apértanll'as billas...
 ¡Si o viño botasen,
 qué perda sería!

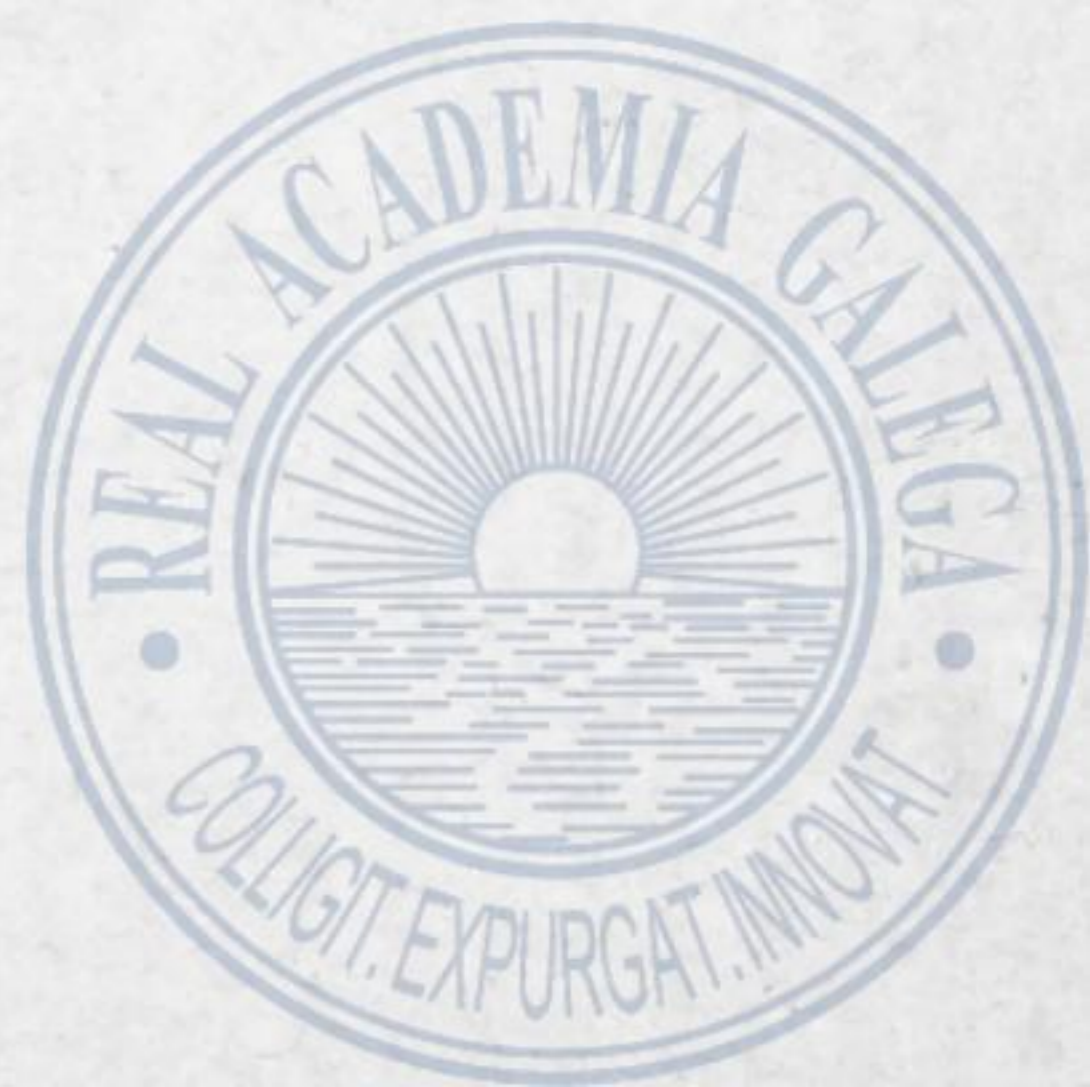
¡Rapaces, culeiros,
 e vamos axiña!

Tapádal-as fendas
 con pez derretida,
 gargal ensebado,
 n-o tufo a cortiza,
 n-a boca a moxega
 y-as forras metidas,
 n-o altar d'os canteiros,
 d'as outras en ringla,
 por baix'o sofique
 y-a tapa por riba,
 x'está, n-o seu canto,
 tan fresca e tan limpa,
 a reina d'as cubas,
 ¡a cuba de *trinta!*

¡Qué ventre! ¡qu'illargas!
 ¡qué fol n-a barriga!
 ¡Parés unha priora
 qu'está de cucrillas!

¡Rapaces, culeiros,
 e vamos axiña!

Verdellos, bastardos,
 cumbraos e tintillas,

dobrand'as bicadas
almibres destilan.
¡Qué bagos tan grosos,
qué pel tan brandiña,
qué cheiro, qué zucre,
qué cousa máis rica!
¡Demoro d'avésporas
e cómo ch'o pican!
¡Aposto a que sodes
tamén socialistas,
y-as cepas queredes
poñer en partixa!

Rapaces, culeiros;
¡xa veu a vendima!

Buscad'as ganchelas
e vamos axiña
coller, entre todos,
un queipo d'albilla.
¡Pr'encolga, non nasce
canela máis fina!

Y-alá van as nenas
d'o brazo collidas,
batendo n-os cestos,
ceibando cantigas;
¡bandada de pegas
que cae sobr'a viña!
Os páxaros, tolos
cicais de legría,
por vel-o rubumbio

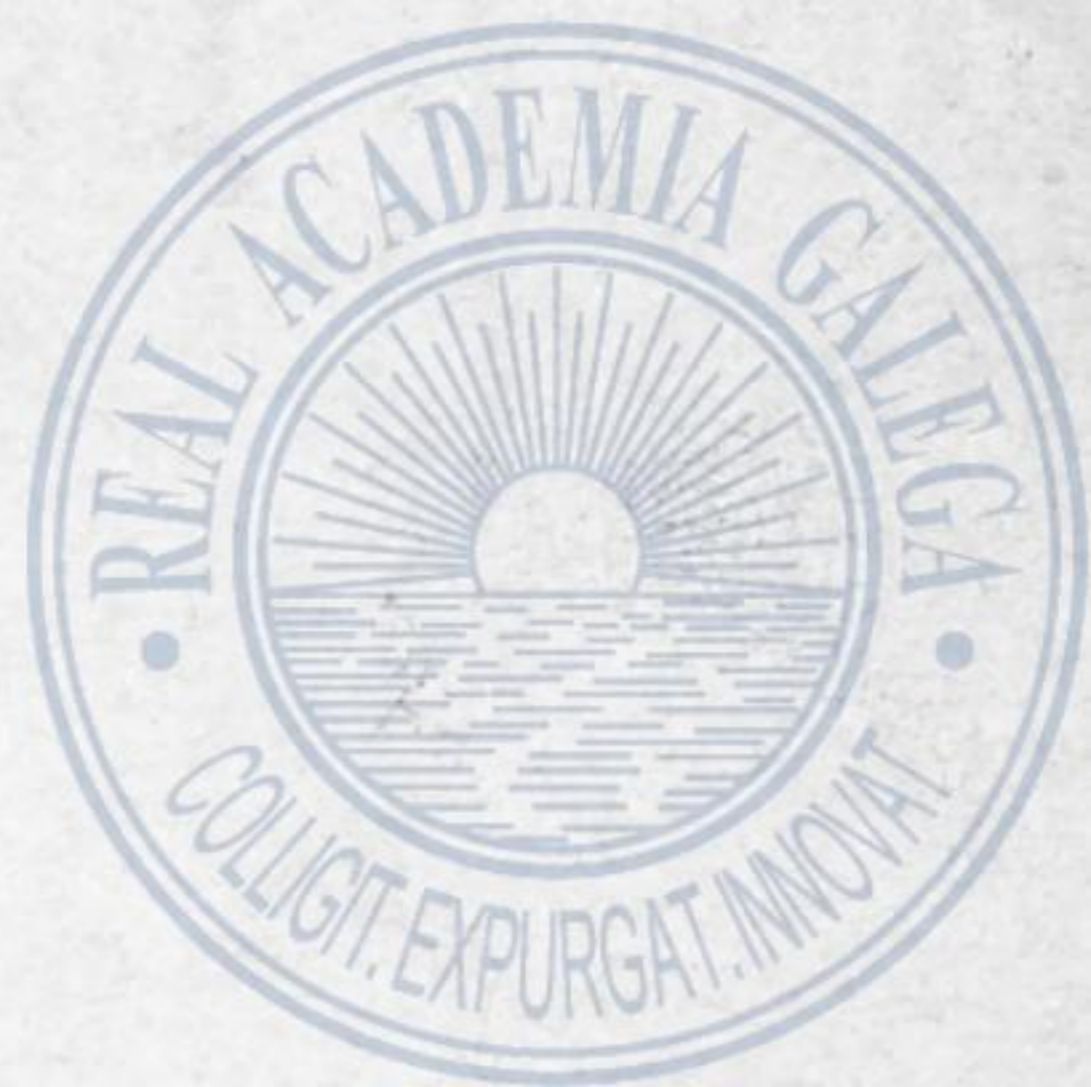
qu'armou a vendima,
 parés qu'enrouquecen
 d'o moito que chilran;
 (¡asús, o qué berran!
 ¡qu'arrechouchería!)
 y-o sol, que n-as nubes
 rebúxas'aínda,
 desperta—qu'o abouxan
 as aves que chian—
 alcend'as guedellas,
 o corpo estarrica,
 y-ollando, n-os eidos,
 âs mozas garridas
 que rin e trasfegan,
 e choutan e chimpan
 os graus de topacio
 qu'as parras lles brindan,
 sin tempo xiquera
 pra pór a camisa,
 âs frores, âs selvias
 y-âs nenas bunitas,
 n-un fiaño de fogo
 lles manda os *bos días*...

E van os carretos
 d'a cuba pr'a viña,
 d'a viña pr'a cuba,
 sarilla e sarilla;
 e xa ven a noite
 botándos' encima,
 y-os vermes de lume
 relocen n-as silvas,

e cán, n-as lareiras,
montañas de piñas,
y-â veira d'os potes
os bancos s'arriman,
e quéntans'os vellos
y-as vellas rastrillan,
y-os mozos desgranan
canastras d'espigas,
y-as mozas, namentres,
parolan e fían...

Xa volven as nenas
d'o brazo collidas,
batendo n-os cestos,
ceibando cantigas;
¡bandada de cruxas
que cae n-as cucañas!
Xa ferven as papas;
x'as meigas rebrincan
aló, entr'o bagazo,
n-o fondo d'as pipas;
xa o pote escachoa
sin sal nin fariña.
Gró, gró... ¡cómo fungan
os porcos n-a pía!
—¡Eiquí, qu'ésta borda!
—¿Qué fas, que n'enviñas?
—Sangrad'esa cuba;
barcales arriba;
tí, morros de besta,
¿non ves que se cisca?
Y-o Adán, patexando

n-a cuba de *trinta*,
en caldo bermello
cunvirt'as tintillas,
e sai d'a tinalla
máis roxo qu'as guindas.

X'está o viño feito;
¡San Brás o bendiga!
Agora que veñan
trebós e invernías...
Rapaces, ¿queredes
botar unha pinga?

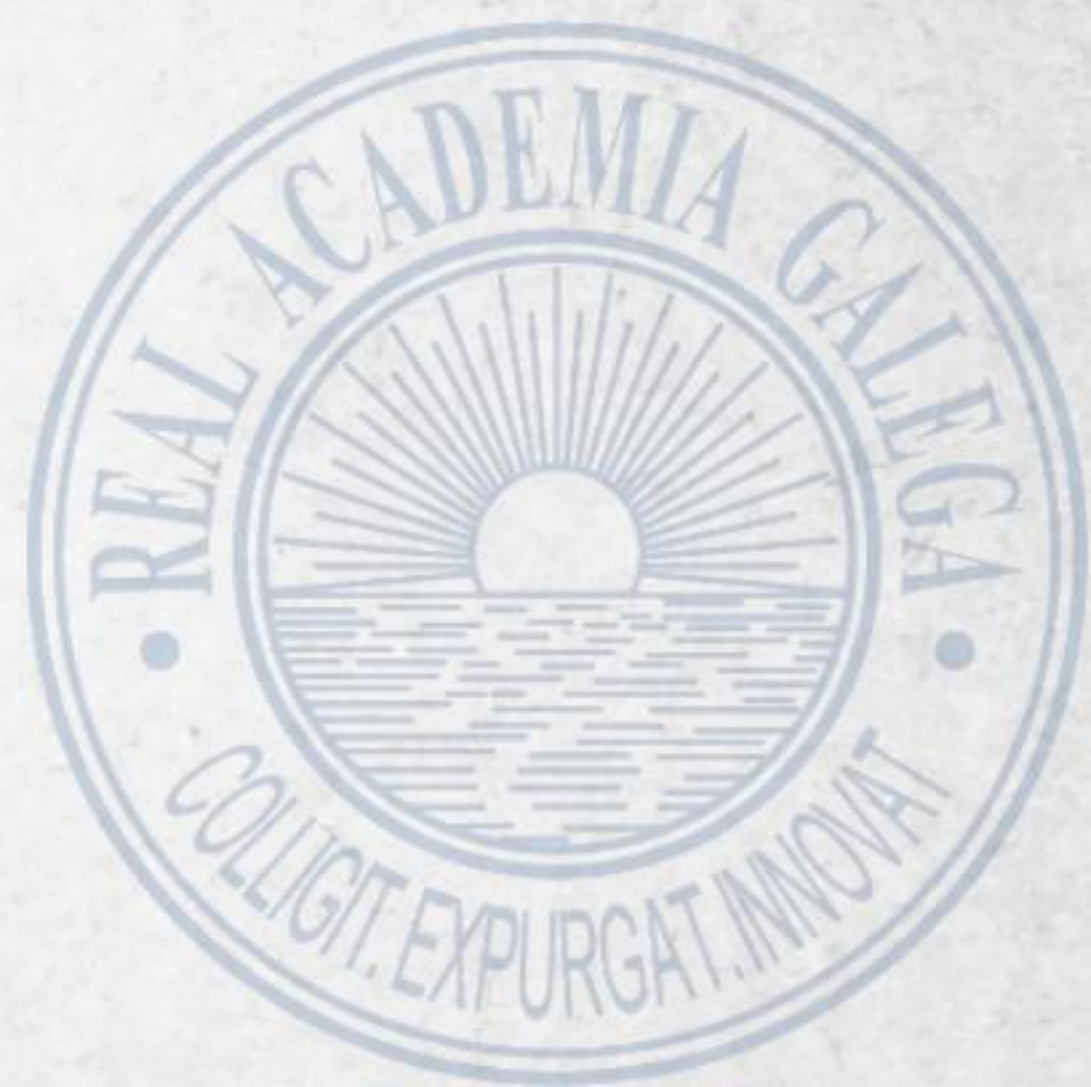

DENDE LONXE...

Paresce o castro un altar,
y-o val, coberto de frores,
a casula de coores
qu'o crego pon pra misar.

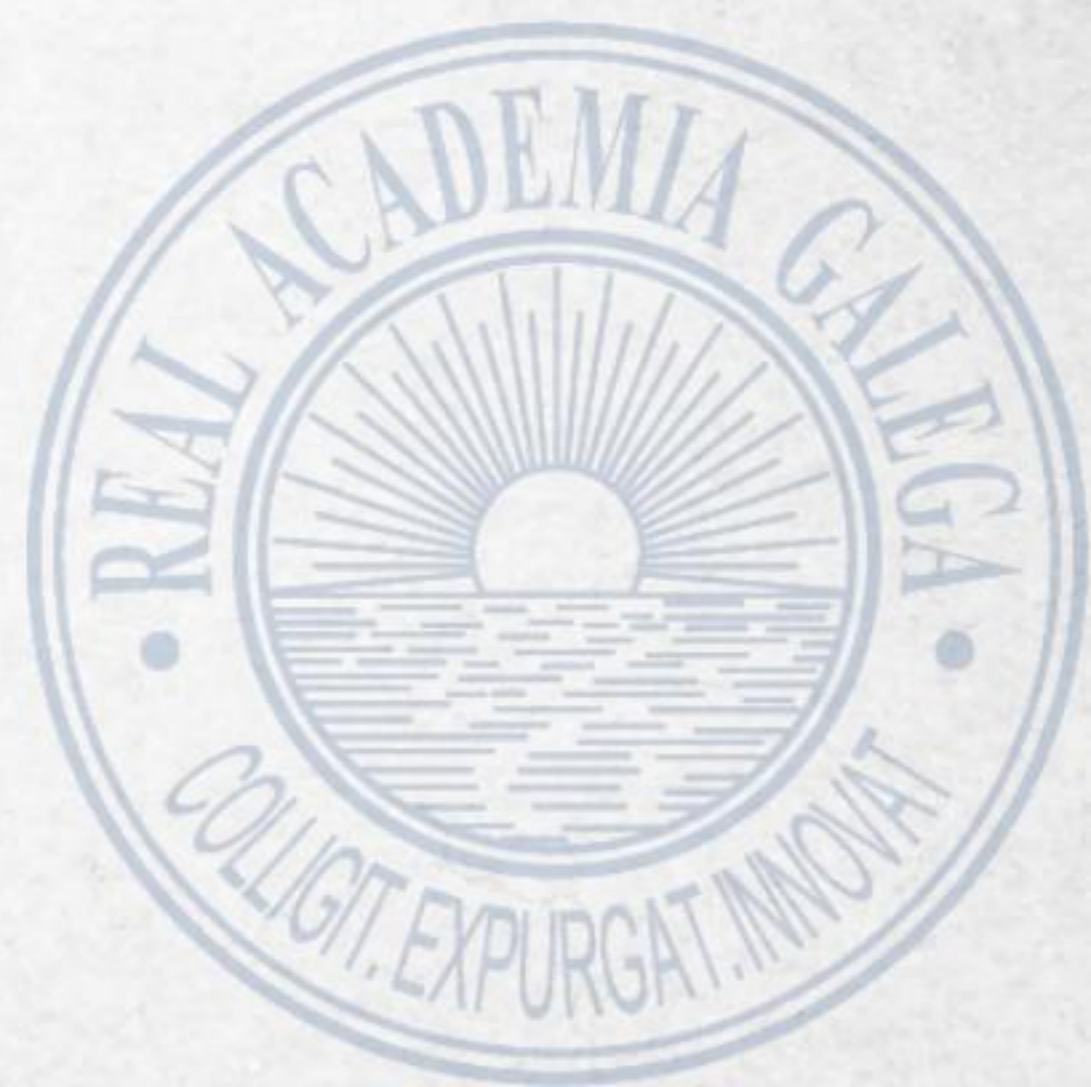
E paresce aquel enxuto
y-encanixado piñeiro,
o pompón qu'aquel outeiro
ten n-o kepis d'o curuto.

S'as ilusiós y-as espranzas
pudesen valer diñeiro,
fora Rostchild, ô meu lado,
sinón probe, pouco menos.

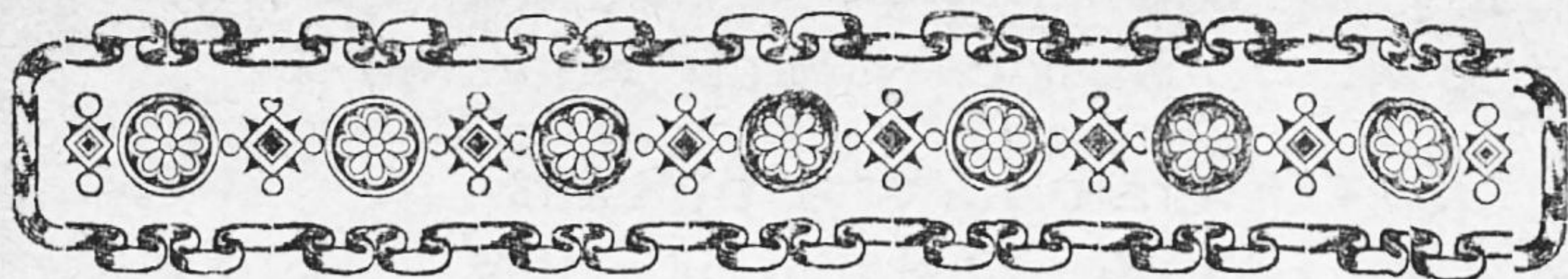

*
* *

¡Queira Dios qu'os que te berran
    ¡Surge et ambula!
te desperten d'ese sono
qu'empezou e non acaba!
¡Queira Dios, qu'òs qu'a tua veira,
bendecíndote, te chaman,
lles respondas, cumpasiva,
c'unh'aperta ou c'unh'ollada!
¡Queira Dios que pases, noite;
queira Dios que chegues, alba;
queira Dios que, co-eses berros,
en tí volvas, miña patria,
e lles des, co-a tua bandeira,
sombra amiga ós que batallan!

'O POETA PORTUGUÉS

GUERRA JUNQUEIRO

'O *camarada* ll'os deche
Vítor Hugo lusitano,
y-o teu camarada tenos
ben lidos y-adimirados.
Así, como tú fixeche,
hay qu'azoutal-o pecado;
co-esa rabia, co-es'empuxe,
e con eses latigazos.
A virtú, qu'a media noite,
sixilosa sai d'o pazo,
pr'escaparse, de braceiro,
c'o ladrón ou c'o villano;
é, logo, a esprendent'*Imperia* (1),
n-o seu leito de pausanto
cospindo n-as grandes cruces
e n-os frás d'os cortesanos;
despois, a carne que busca
o cautéreo d'o nitrato
n-o hespital, y-o fin, n-o arroyo,

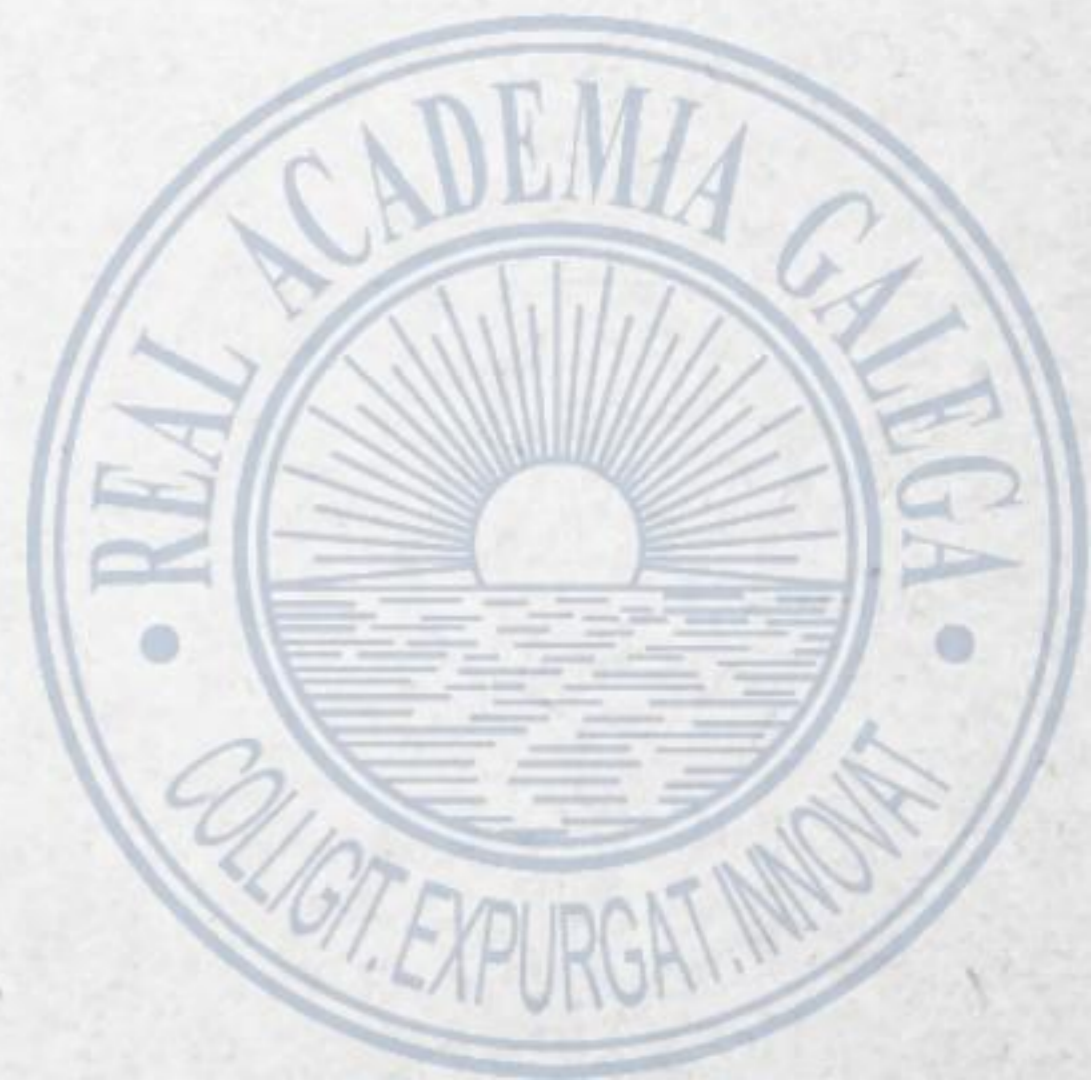
(1) Nome d'un d'os persoaxes d'o poema *A morte de Don Xoao*

úrpera con corpo humano
 que pús e fedor n-as calles
 por qué pasa vai deixando,
 e que fan rolar n-as pedras
 a pontapés os soldados...

¡Así s'encoroza o vicio!
 ¡Así se restala o látego!

Y-o Tenorio, o sedutor,
 ese Don Xan perdulario
 que, n-os salós e n-as ruas,
 anda con nós a codazos;
 bandido que cingu'espada
 e loce tres entorchados,
 ou pon a toga ôs homeiros
 ou lé latis n-o Breviario;
 ese *lipendi* noxoso
 que rub'ô ceo n-o teatro
 de Zorrilla, e n-as estrofas
 d'a epopeya de Lord Byron;
 o granuxa con veneiras
 ou con boina, ciudadano
 que ten dereitos civís
 e pasa por home honrado,
 que s'achispa n-o casino
 ou sai d'o figón borracho;
 qu'abr'as portas con ganzúa
 y-entra n-o lar por escalo,
 y-o mesmo que si furtase
 as hósteas d'o tabernáculo,
 furta a virtud'ond'atopa

e d'o lar lixa o sagrario;
quen queira que sexa, prócer,
crego, alferes, buticario,
con tricórneo ou solideo,
con dalmática ou con hábitos,
é o canalla, que, n-as follas
d'o teu libro, encanallado
e feito esterco, divirte
rameiras e presidarios,
e vai morrer, podre e cego,
cheo de costras e d'andraxos,
ô pe d'Imperia, revoltos
carne e carne, femia e macho,
en montón, ond'a epileupsia
lles fai dar o último abrazo,
y-o último bico enfame,
bico non, escupitaxo...

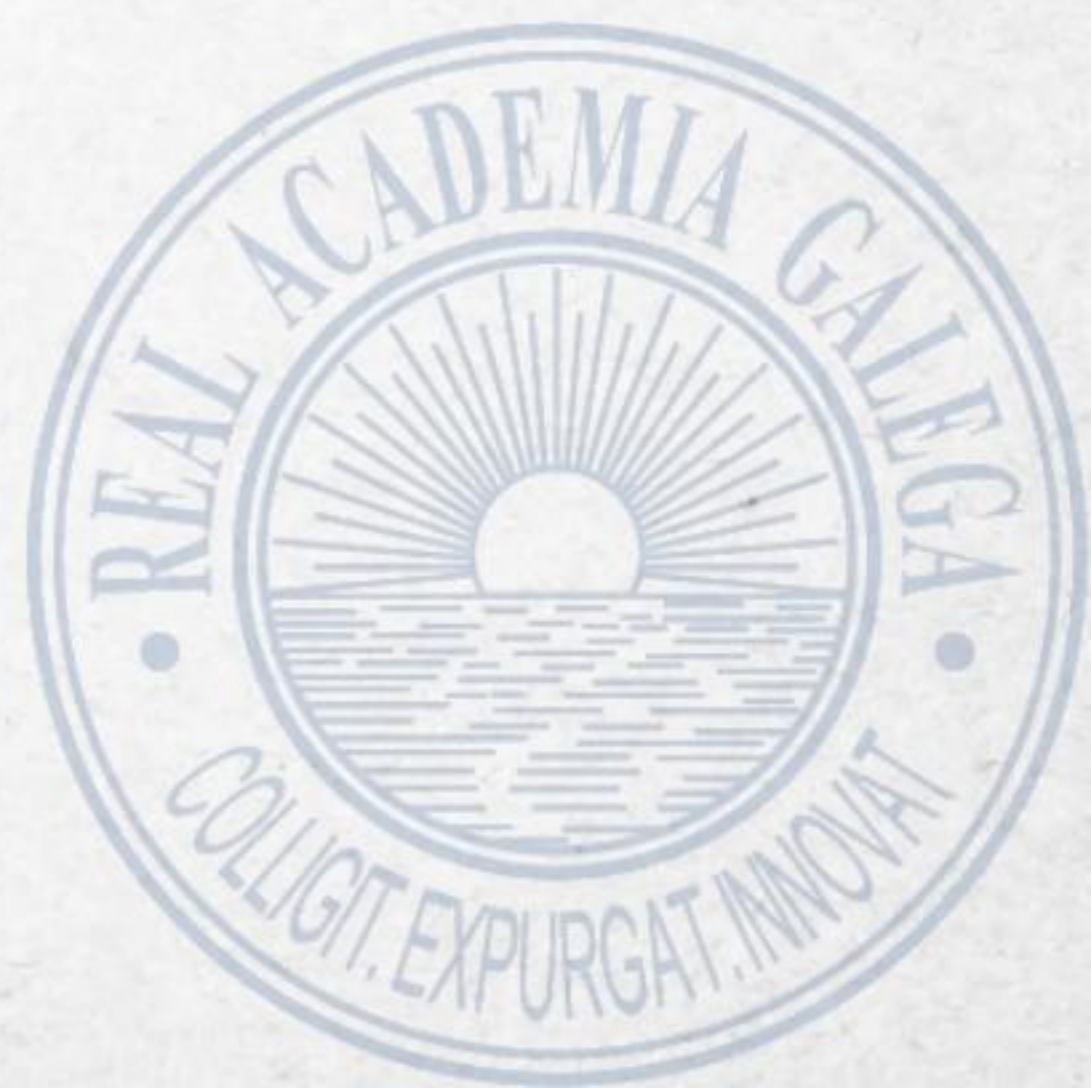
¡Así se fraxela o vicio
e debe morrer *Don Joao!*
¡Así cán as Margaritas
y-os Romeos y-os Leandros,
dend'o alcázar â picota,
dend'o firmamento... ô charco!

Eu adimiro as centelas
d'o teu estilo asiático,
y-as imaxes, que se ven
rebrilar como relampos;
per'ainda máis me seduces
que por xenio, por honrado,

por apóstol que por poeta,
por bó que por literato.

Si n-a *Velhice* m'abraya
o teu estro martillando
n-a fe, que d'o Sinaí
vai, a tentas, ô Calvario,
y-o martillar, nin me moves
o corazón nin t'apraudo;
cando Xuvenal te mostras
Vítor Hugo lusitano,
e d'a xusticia y-o dreito
eres campeón ispirado,
eu, qu'inoiro si é qu'esquirbes
ou disparas cañonazos,
tampouco sei si n-a mau
tel-a pruma ou tel-o rayo...

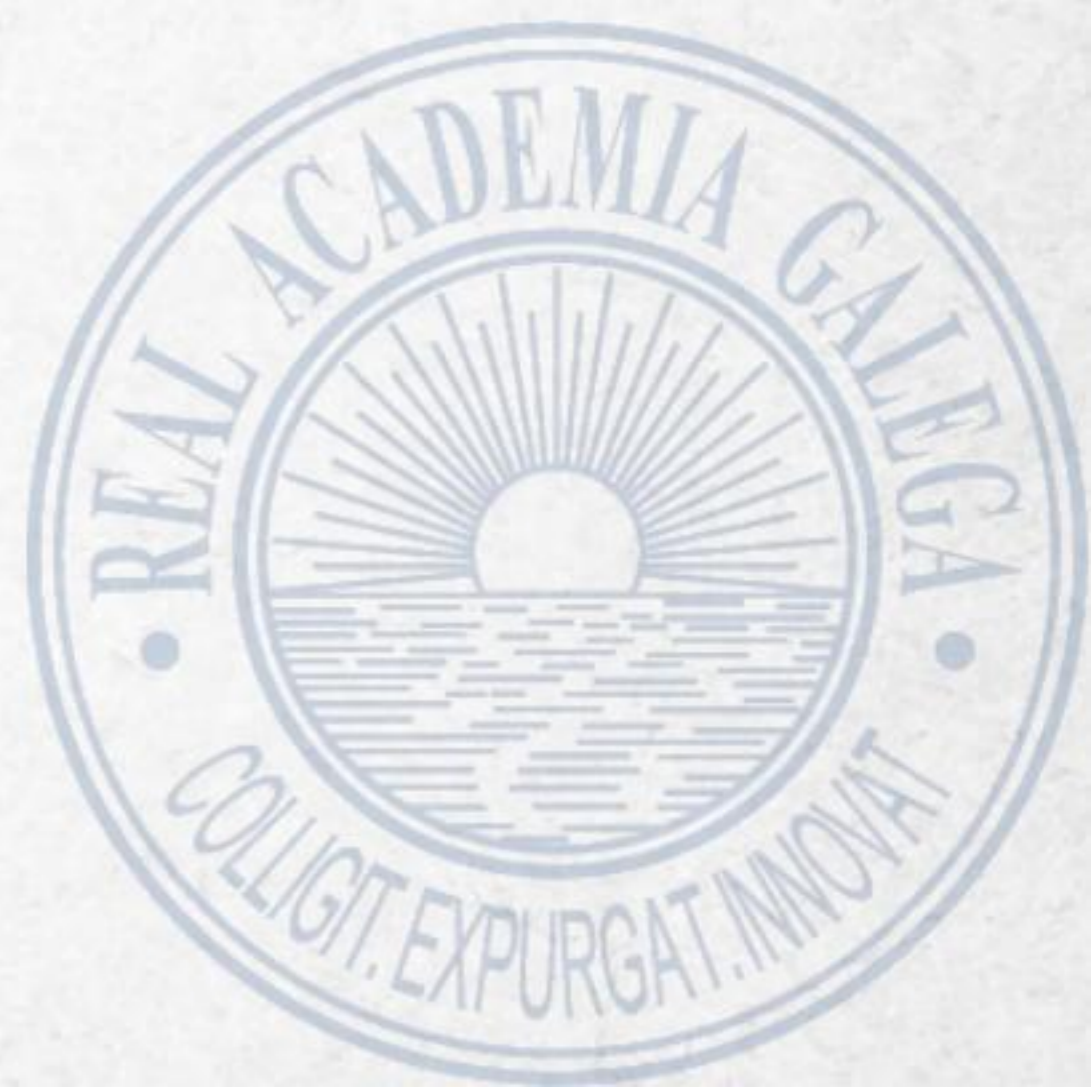

MENSAXE

Maino vento d'a montaña
qu'ô bulir acaloumiñas
âs xentís avelaiñas
qu'ensexamean pol-o ar;
d'a sua boca, berce d'ánxel
que, n-as veiras, ten pousados
dous cravés ensanguentados,
furta un bico, e traimo acá.

E si ô vir, as volvoretas
envexosas d'o teu roubo,
voltexaran sin acoubo
xunt'a tí, pra ch'o tirar,
gard'o bico ben gardado
maino vento, n-o teu seo,
qu'eu relouco en lar alleo
de soedades... ¡e son pai!

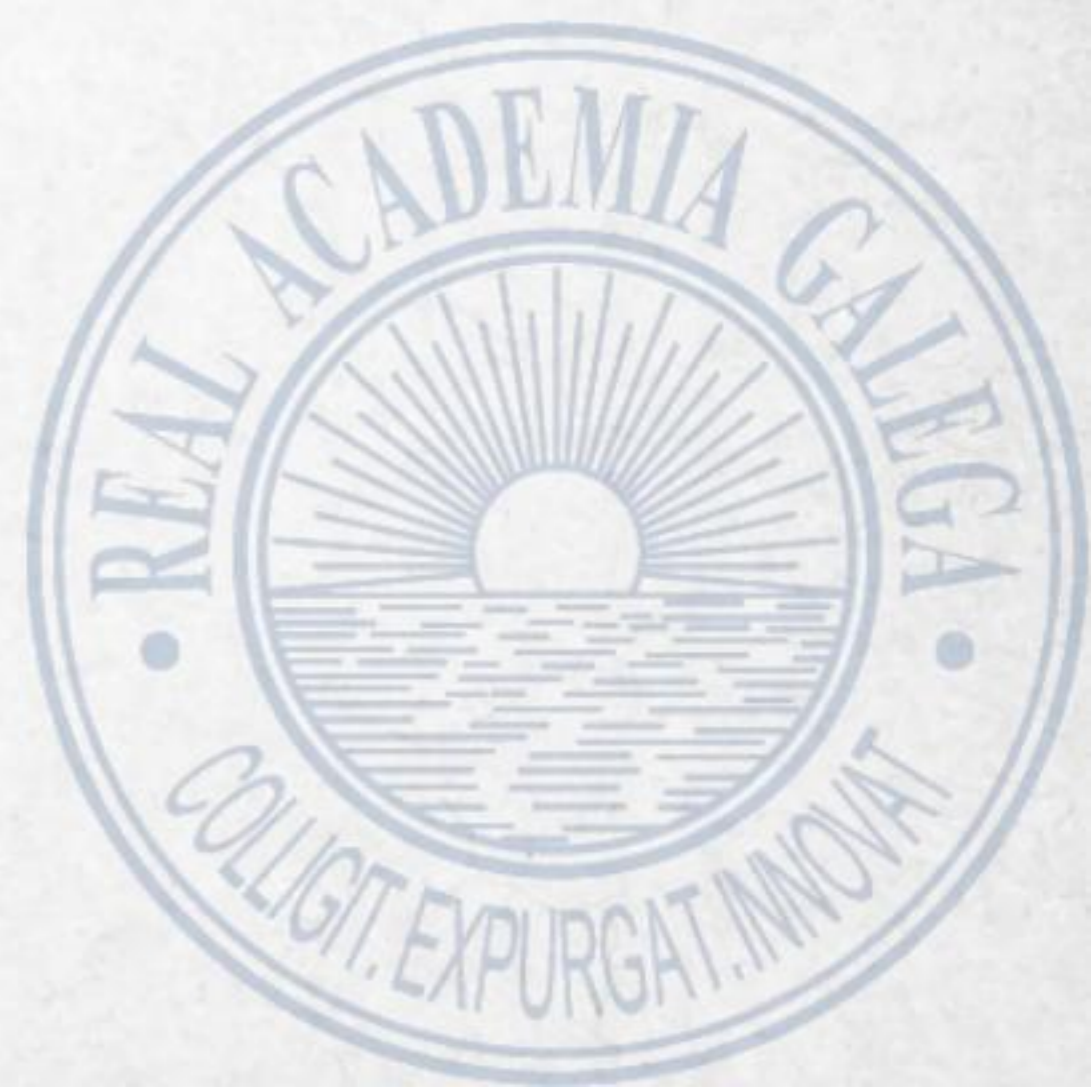

*
* *

Porque rubises â torre
e n-a torre estés, non tires
pedras ôs qu'están debaixo,
tí soberbo, eles homildes...

Cazador d'ollo certoiro,
mau súpeta e pulso firme,
o mesmo mata un pardao
si lle peta, qu'un buítre.

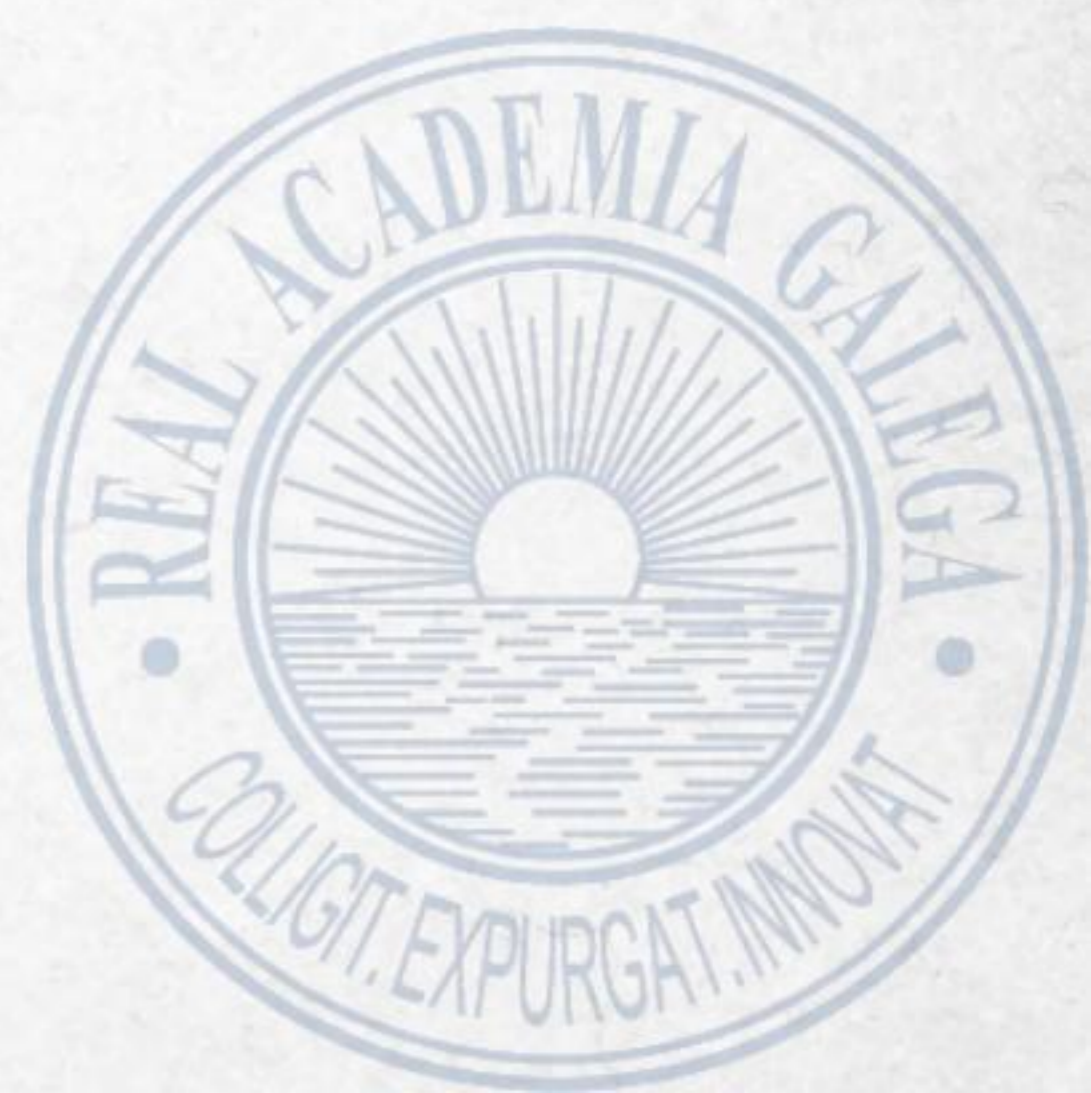

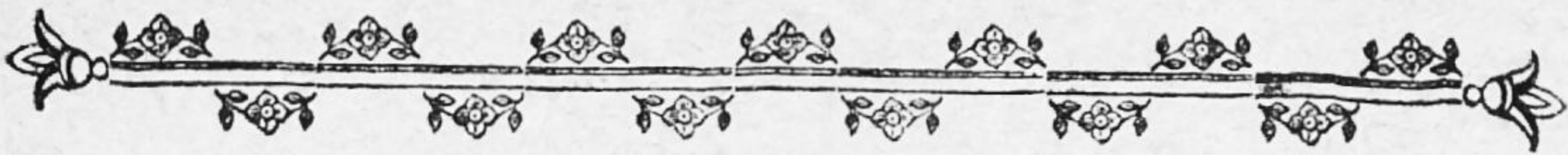

*
* *

Murch'o campo, o ceo sombrizo
trist'a alma, trist'o val...
¡Primaveira, cánto tardas
en chegar!

*
* *

Vírono gatexar pol-a montaña,
y-entr'o fumo d'a pólvora,
cravar n-o picuruto unha bandeira
de pregues gualdas e de franxas roxas.

¡Non se soupo máis d'él! Acribilado
a balazos caíu, morto sin gloria,
héroe sin lauro, trunfador sin nome,
soldado d'o montón, X d'a tropa...

DIANT'UNHA BOTELLA

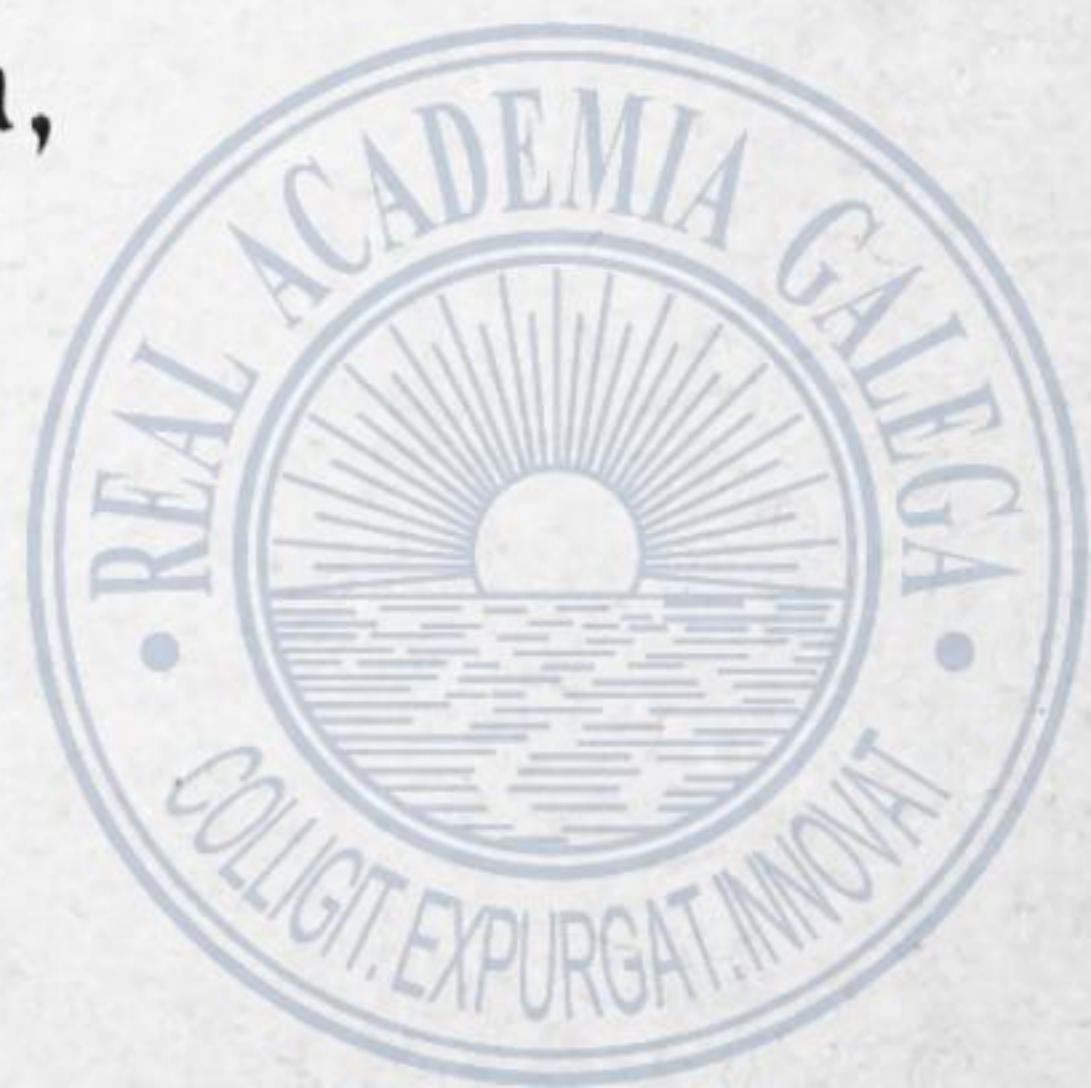
D' «AUGA DE MONDARIZ»

Á MODESTO FERNÁNDEZ Y GONZÁLEZ

Auga d'a fonte d'a Virxe,
cómo, sendo tan aceda,
entr'espadas te crías
e nasces entr'alboredas,
carón d'esas picurutos
y-ô pe d'esas espaldeiras,
ond'o sol, si quer bicarte,
ten que furar—ou non chega
ond'a tí, co-as suas rayolas,
por ben qu'estarriqu'a testa,—
mantos de nubes douradas,
tapices d'enredadeiras,
cortinaxes de xazmís,
pabellós de madreseivias?
Auga d'a fonte d'a Virxe,
tí por forza n-es gallega.
¿Queres sucre? ¿Non tés boca
pra llo pedir ás avellas
qu'andan, roxe que te roxe,
xunt'a tí pol-as silveiras?
¿Queres gracia? Dill'ás mozas
qu'enfeitizan esas veigas,

ou, pra millor obrigalas,
 pídello co-as maus dereitas,
 qu'unque sexa de limosna
 que che cuspan n-a fontela.
 ¿Queres cheirar com'as frores?
 Pois arrímate a esas nenas...
 ¡verás qué cheiro lles sale
 d'os xustillos, a reseda!
 ¿Cheirarás ôs hovos podres
 por vivir entr'a nobreza,
 e por andar tan metida
 entr'a *goma* y-entr'a *crema*?
 Tí nasciche por milagre
 y-así násceche calquera.
 ¿Cóm'has ser paisana miña
 si non che gustan as berzas?
 Tí soilo sabes encherte
 de *foie gras* e de *mortadella*,
 y-andar, c'o bicarbonato,
 retellando casas vellas.
 En Galicia non ch'hay choyos
 pra tí; faite madrileña,
 ou, si queres ter máis rumbo,
 vai facerte *parisiensa*,
 si non te toman por viño
 cando pásel-a fronteira,
 e non che baten n-o cú,
 —falo d'o *cú* d'a botella—
 co-as *tarifas*, pra que soltes
tres francos, ¡*cinco pesetas*!,
 qu'eso d'o cambio, xa sabes
 que rubíu, que, n-esta terra,

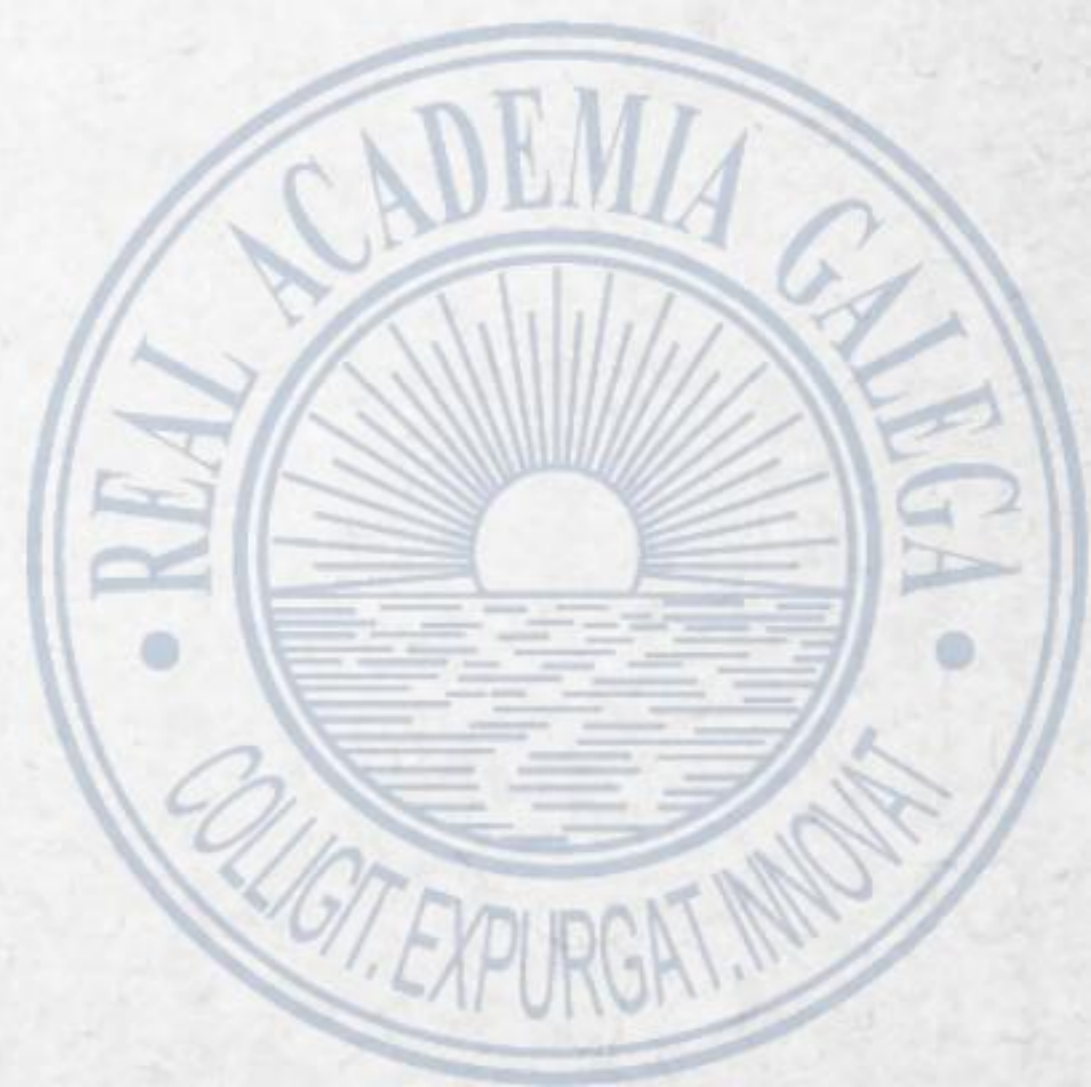

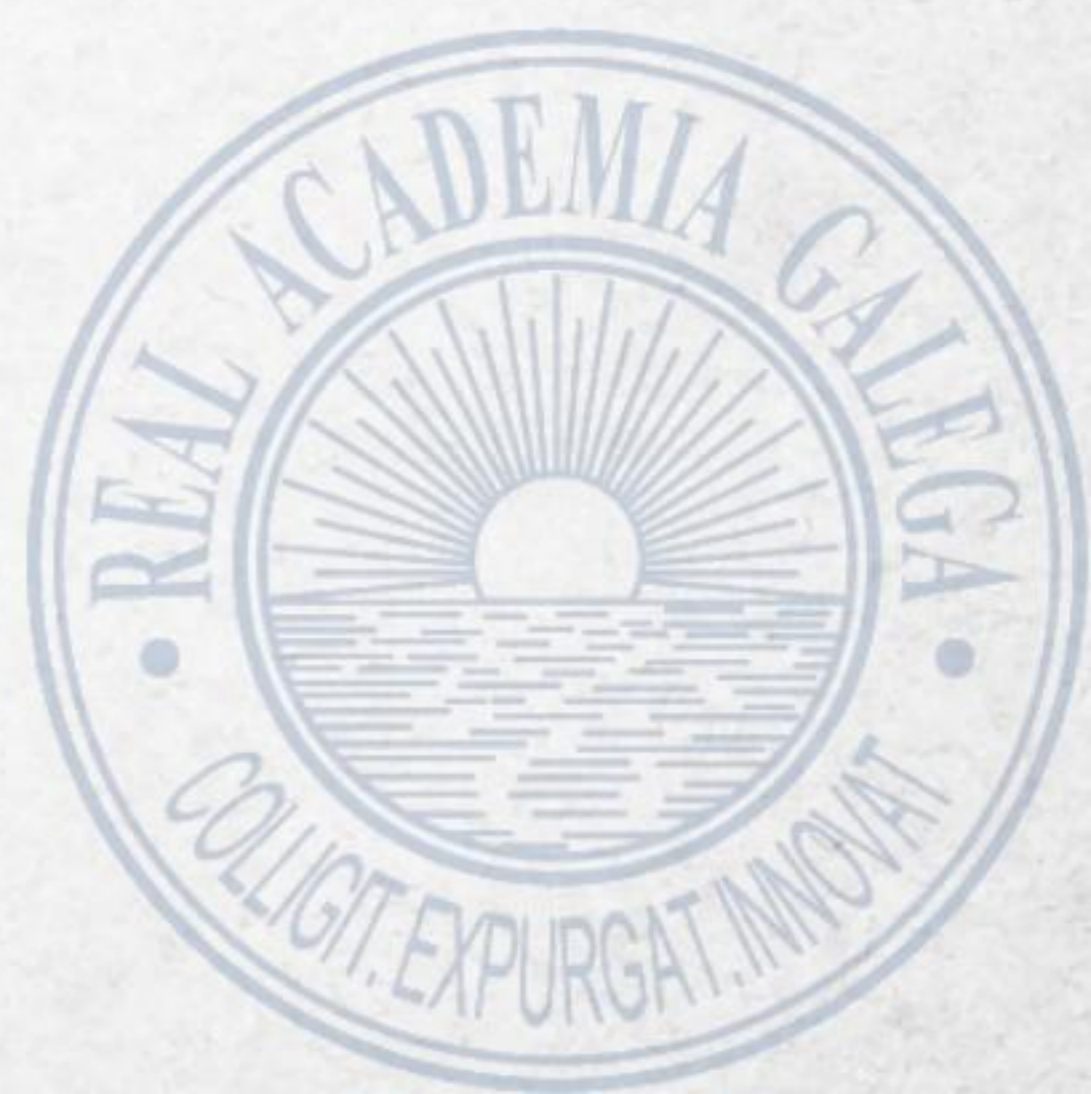

todos rubimos a *Coses*
y-a Xás Conchas Castañedas!
Eiquí, por moito que sudas,
n'has d'atopal-a *dispepsia*,
que ch'é mal de xente grosa
e d'homes fartos dolenza;
y-hay que lapar moito *aspic*,
moita *trufa* e moitas eguas,
(qu'hay por ahí ¡cada pavo
trufee que gastou colleira!),
pra ter ese mal metido
n-as xuntas d'as entretelas.

Que che den unha *gran cruz*
—xa non hay quen non-a teña,—
e xa que brasós che sobran
e non che falta influenza,
que te metan n-o Rial Pazo
d'azafata xunt â reina.

Y-adiós fonte, fonteliña,
font'amarga, font'aceda.
Xa qu'en Galicia nasciche,
si non te vas, e te quedas,
terémost'eiquí por lástema;
beber, que te beban elas...
as mulleres d'os viscondes
y-as fillas d'as viscondesas.

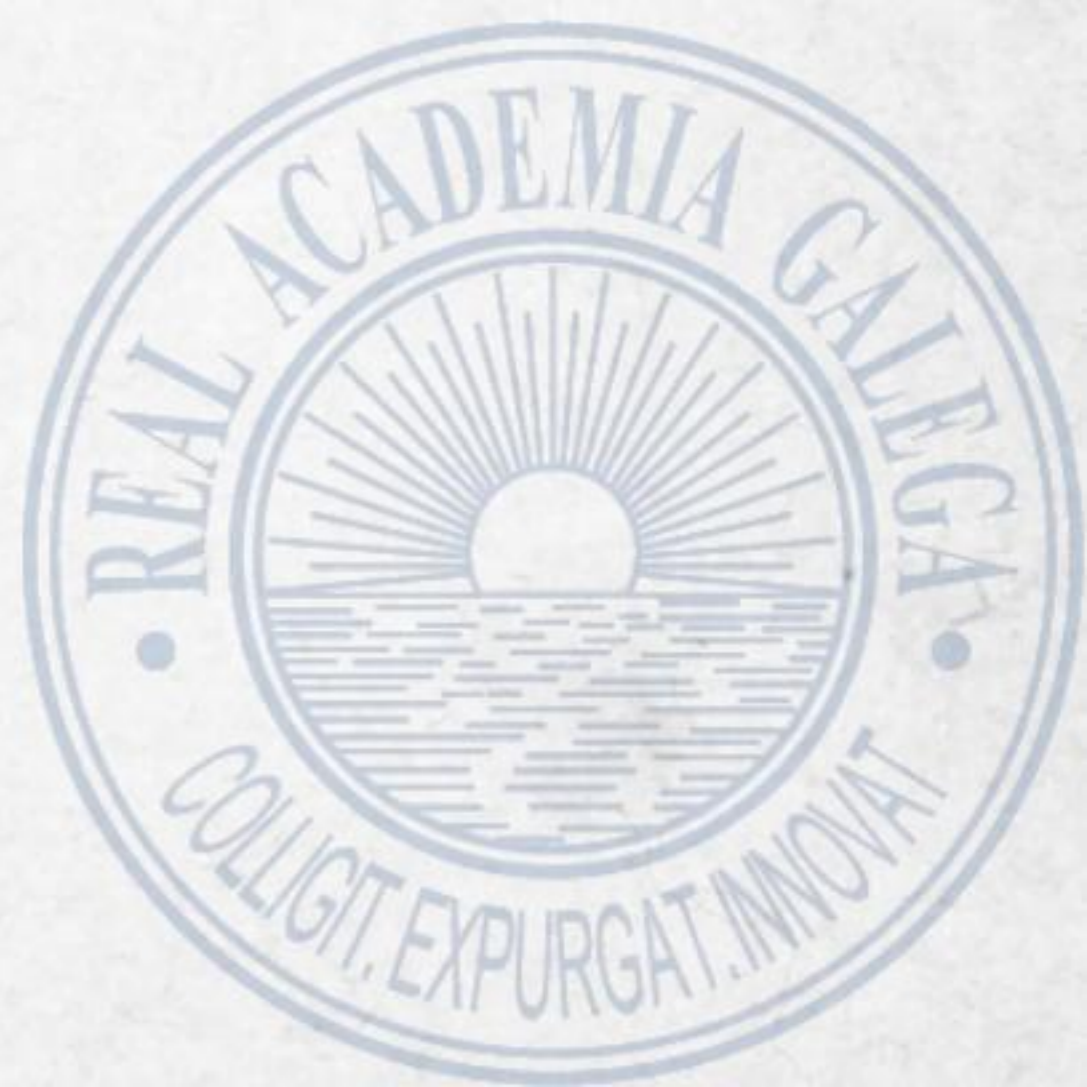

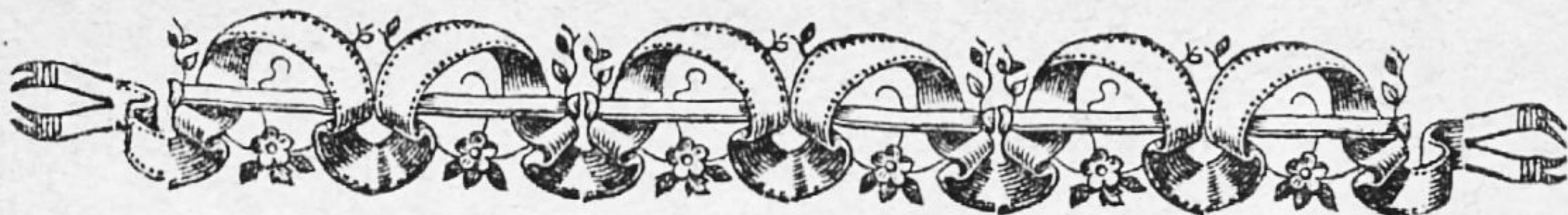

*
* *

Si será maxeza a tua
e qué porte non terás,
qu'hastr'o alciprés, cando pasas,
com'o probe non ten maus,
torcend'as gallas d'a punta
fai un *ese* car'ô chau,
pra saudarte, miña rola,
con saúdo militar,
com'ôs cabos os pistolos
y-o sarxento ô capitán.

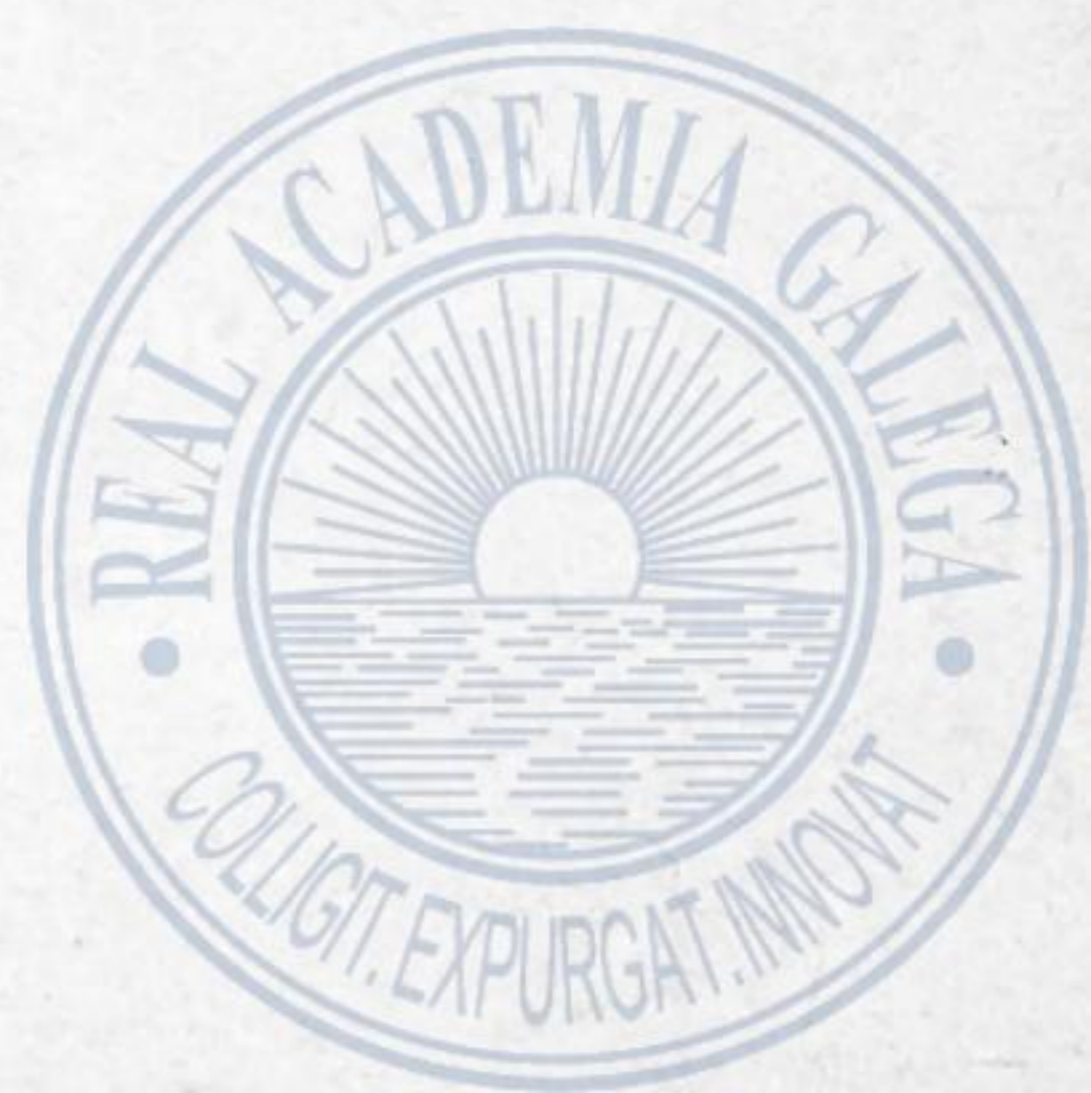

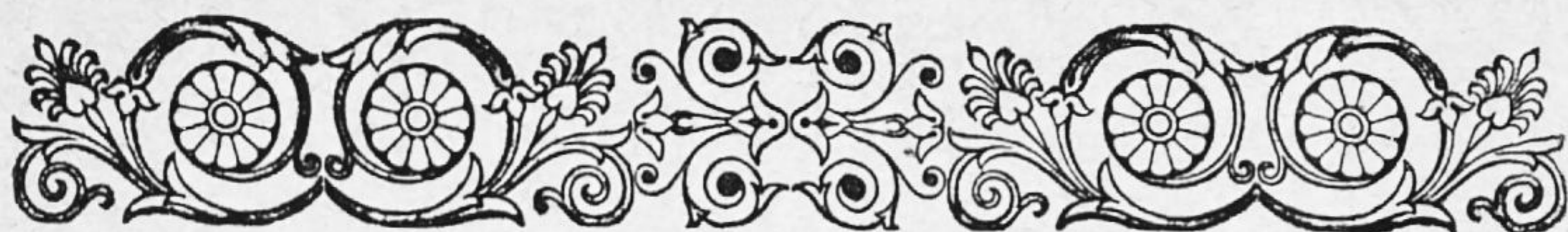

*
* *

Eu non sei ónde caíron
tantos graus que sementei;
funos ciscand'a maus cheas...
¡e non-os vin frorecer!

INVERNO

Á JOSÉ TARRÍO

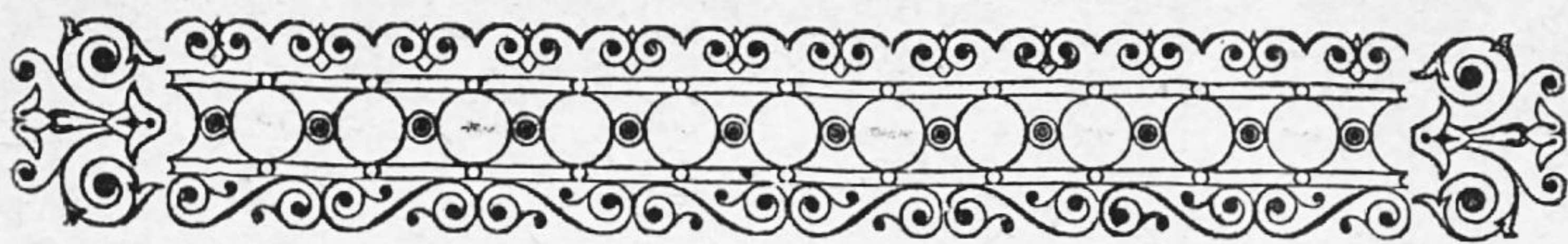
Brúa o trebón; agurgullant'o río
d'a carballeir'ôs melros espaxota;
todo treme c'o frío:
Dios n-o ceo, a garduña n-a cañota.

Brúa o trebón; enzarrapic'a pruma
o páxaro n-o illó, y-a lebre encama,
e síntes'ò reúma
patexar, dando choutos, entr'a lama...

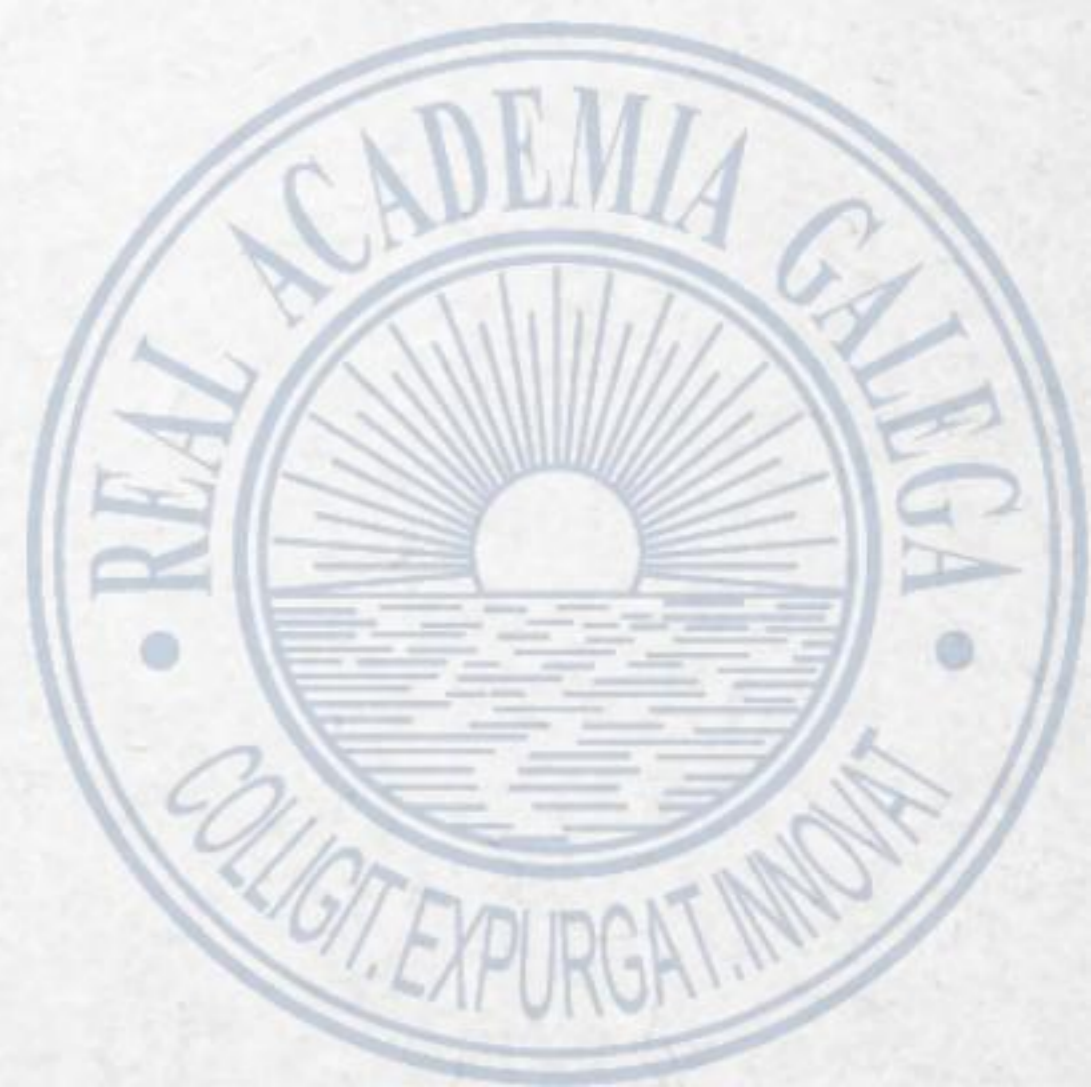

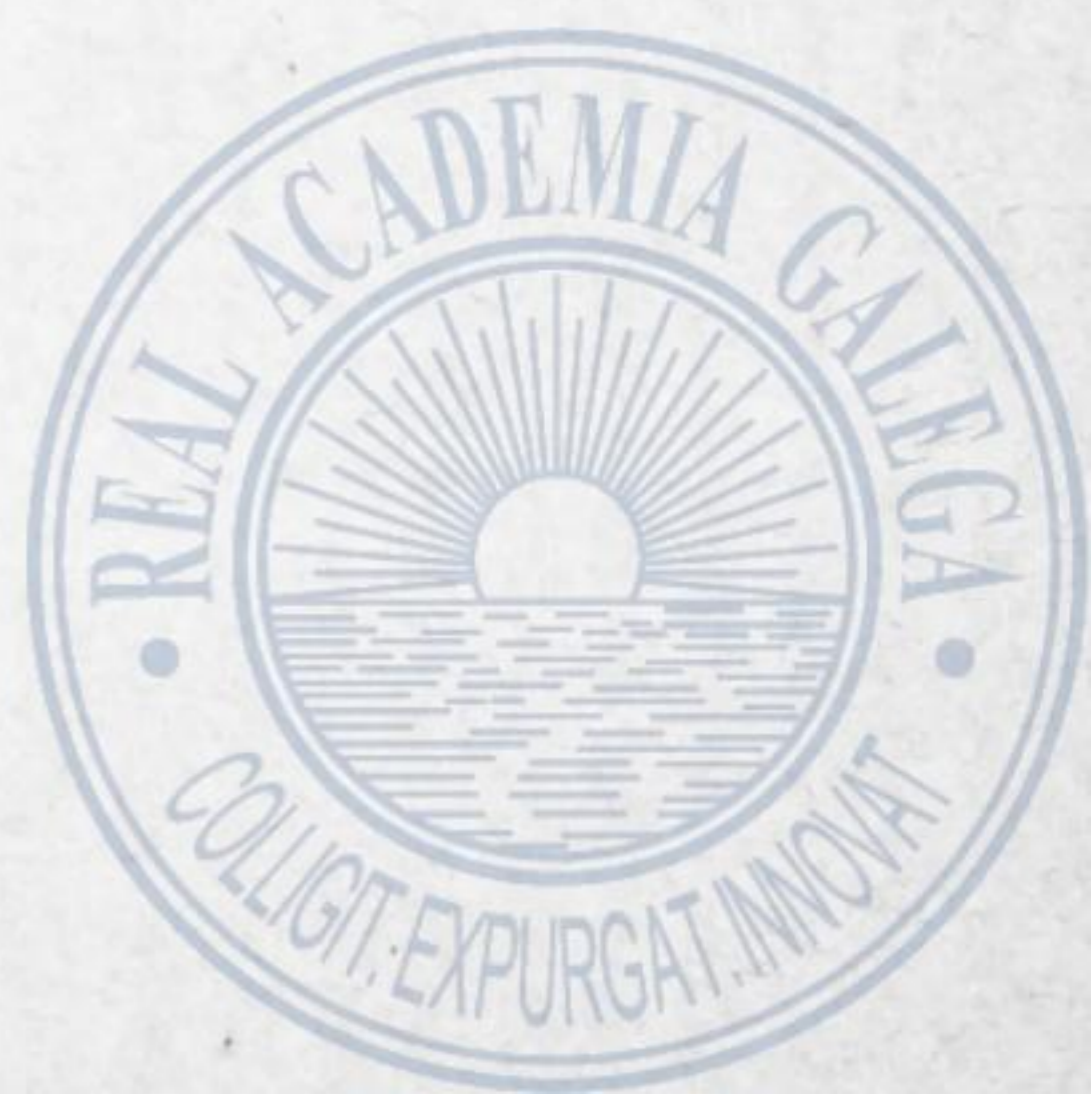

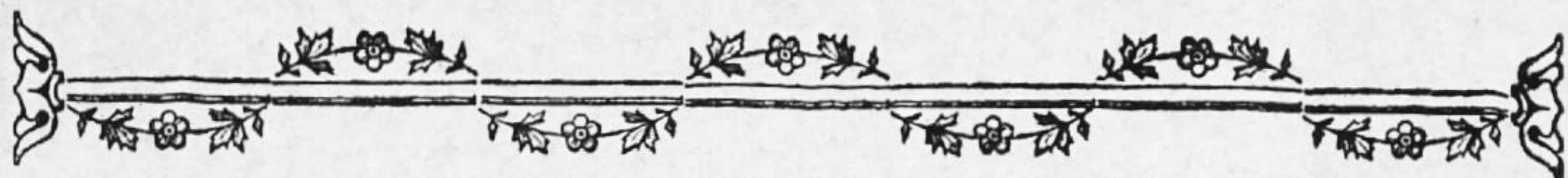

*
* *

Co-ese mal, non lle des voltas,
non ch'han d'atinal-os médecos;
telo n-a alma, y-a alma
non ch'ha poden ver c'o espéculo.

'O MEU PAISANO

O PINTOR PARADA JUSTEL

Cand'eses teus pensamentos,
fósforo hoxe n-o teu cráneo,
sexan coor n-a paleta,
luz n-o pincel, sol n-o coadro;
eu, que vin estremecerse
os teus nervos axitados,
e d'o talento a fogueira
crepitar baix'os teus párpados;
eu, qu'ollándote ferido
âs veces, ou esmayado,
che berrei: ¡adiant'artista,
busca gloria e busc'aprausos;
cando trunfes, hei de ser
quen che dé o primeir'abrazo,
e che faga, con ruis trovas,
un mal bioche pr'os teus lauros,
e quen poña sobr'o peito
d'o soldado,
un lourel onde ll'encolguen
a gran cruz de San Fernando.

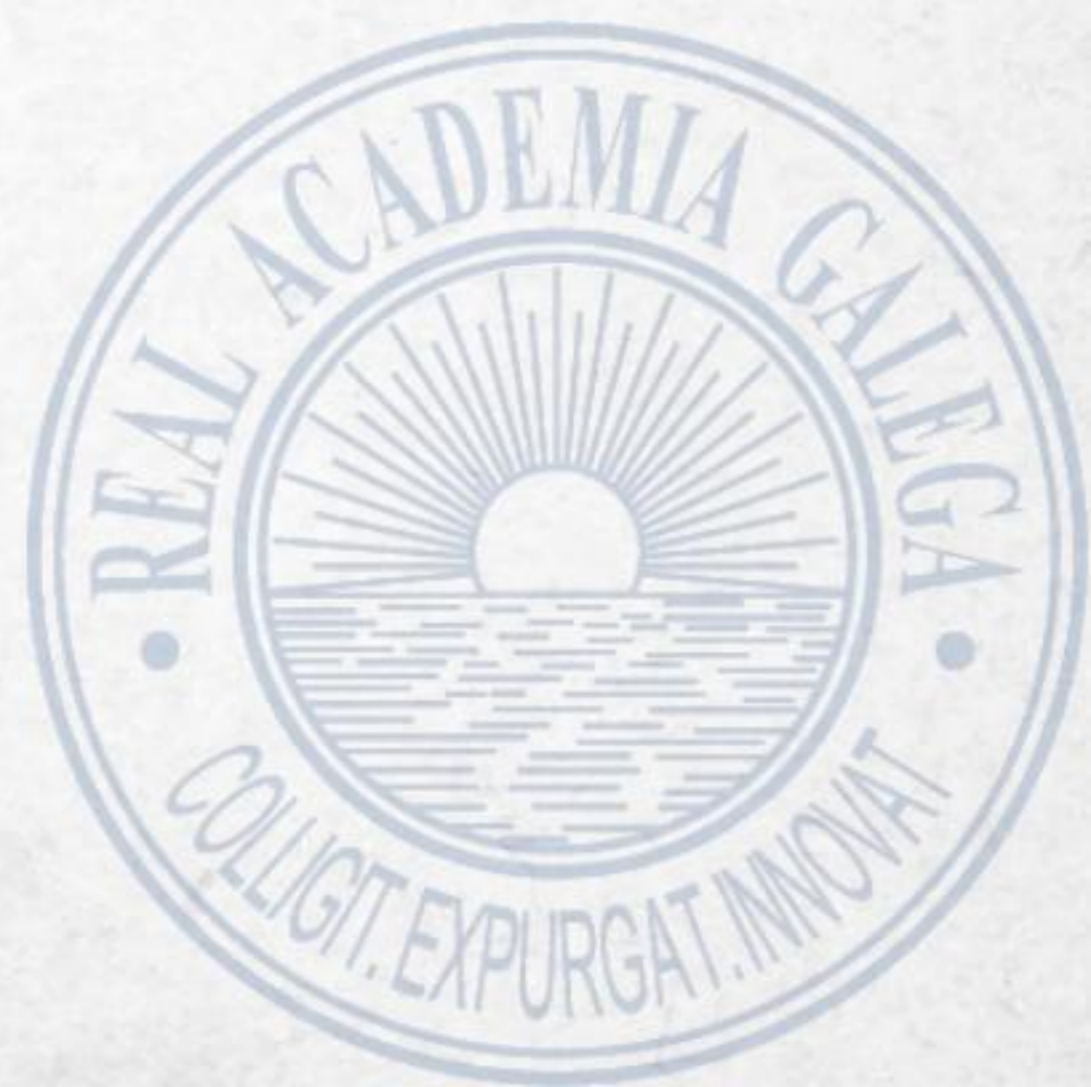

*
* *

Trinta casas, ¡y-eso, vellas!,
todas cor de pardomonte,
con pizarra en vez de tellas,
c'un regato en vez de fonte.

¿Tí non sabes qu'asomellas
Outeiriño de Baldonte?
Non un pobo, trinta ovellas
qu'andan soltas pol-o monte...

*
* *

Non veñas choromiscando,
e cala, e límpat'os ollos,
que, como dixo un forneiro,
meu amigo, pol-o entroido,
lev'o demo si con auga...
che se quenta ningún forno.

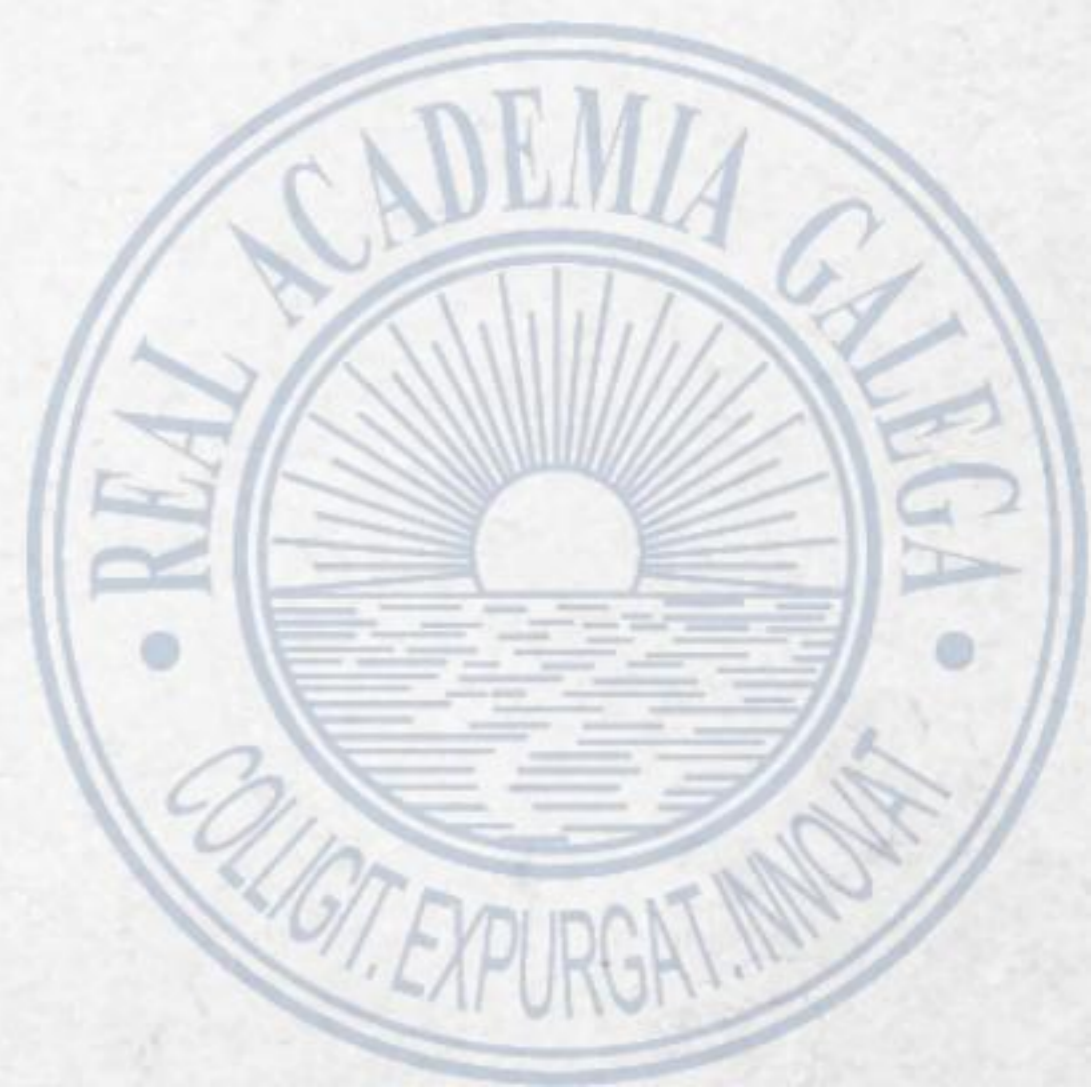
* (I)
* *

Xa lles tece coroas ós seus fillos,
xa sabe, como nay, ser nay amante,
xa non deix'ós seus mortos insepultos
n-o campo de combate,
relampadol-os ollos, e cobertas
as túnecas de sangue...

Xa ten, com'Artemisa pra Mausolo,
pr'os teus hosos, muller, mármor que darlles;
xa temos patria nós; tí nol-a deche,
¡tí, qu'estes ermos en xardís trocache!

Reiseñol inmortal d'as *Follas novas*,
resocita pra vel-o teu milagre:
¡un pobo de rudillas
diant'a autora d'un libro... de *cantares!*

(I) N-a traslación d'as cinsas de Rosalía Castro, dend'o cemiterio d'Iria Fravia, ô mausoleo de Santo Domingo, en Santiago.

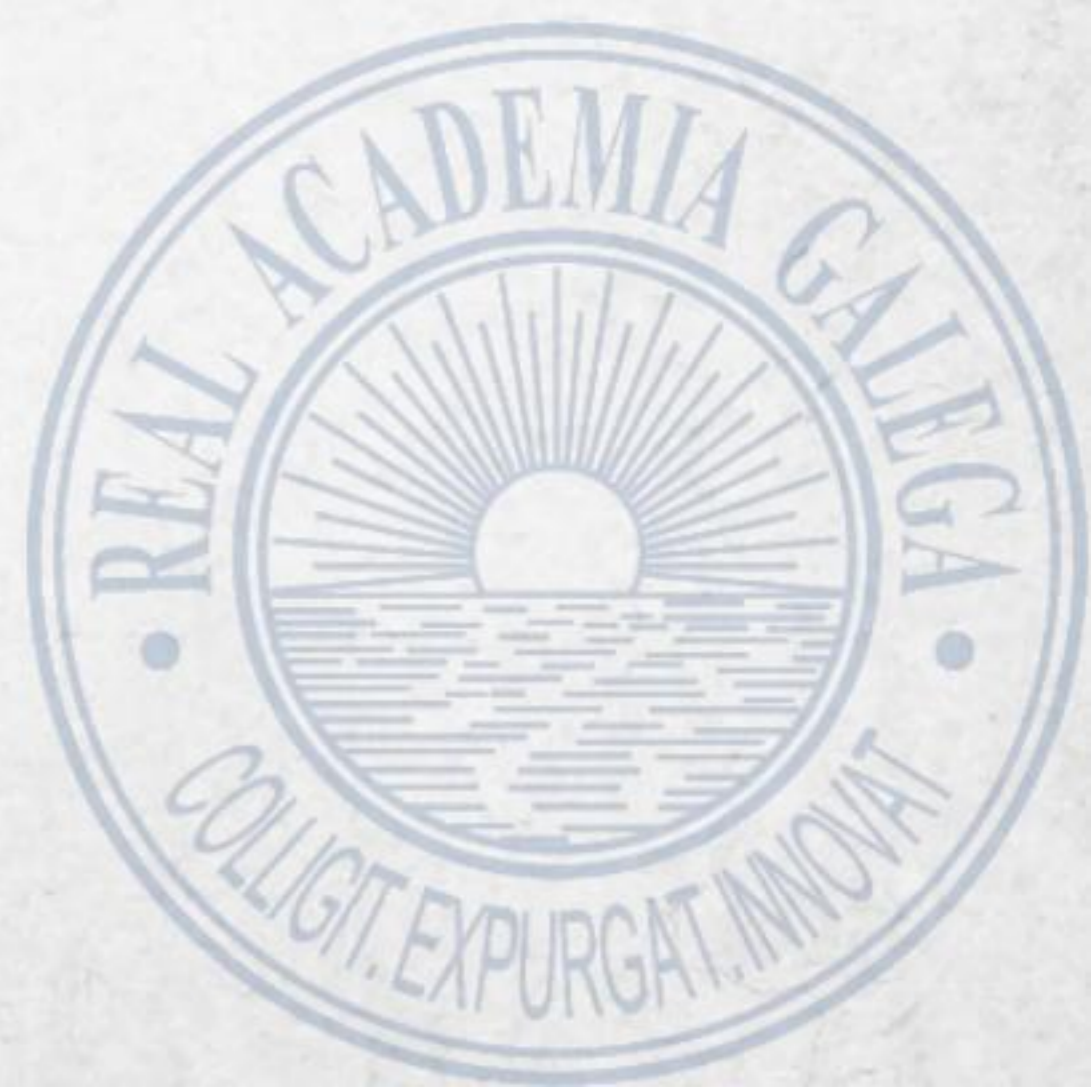

¡PACENCIA!

Á JUAN M. PAZ NOVOA

Que por portas te deixaron,
que nin casa nin rastreves
che quedaron ond'o fisco
non lles fose dar c'o dente;
que non tés onde deitarte
nin sustén con que manterte,
e qu'os teus fillos, en coiros,
pol-o pobo van e veñen;
que ch'está muller â morte,
que xa non tés quen ch'empreste,
que non sales ôs camiños
roubar, porque non t'estreves...

¡Y-a min que me contas, home,
s'eu non teño que facerche!
Cóntall'ô neno d'a bola
ou ô... neno d'a Rexente,
que ten, a conta d'os probes,
leito d'ouro, bos manteles,
mesa posta, casa paga,
e dez millós... pra xoguetes.

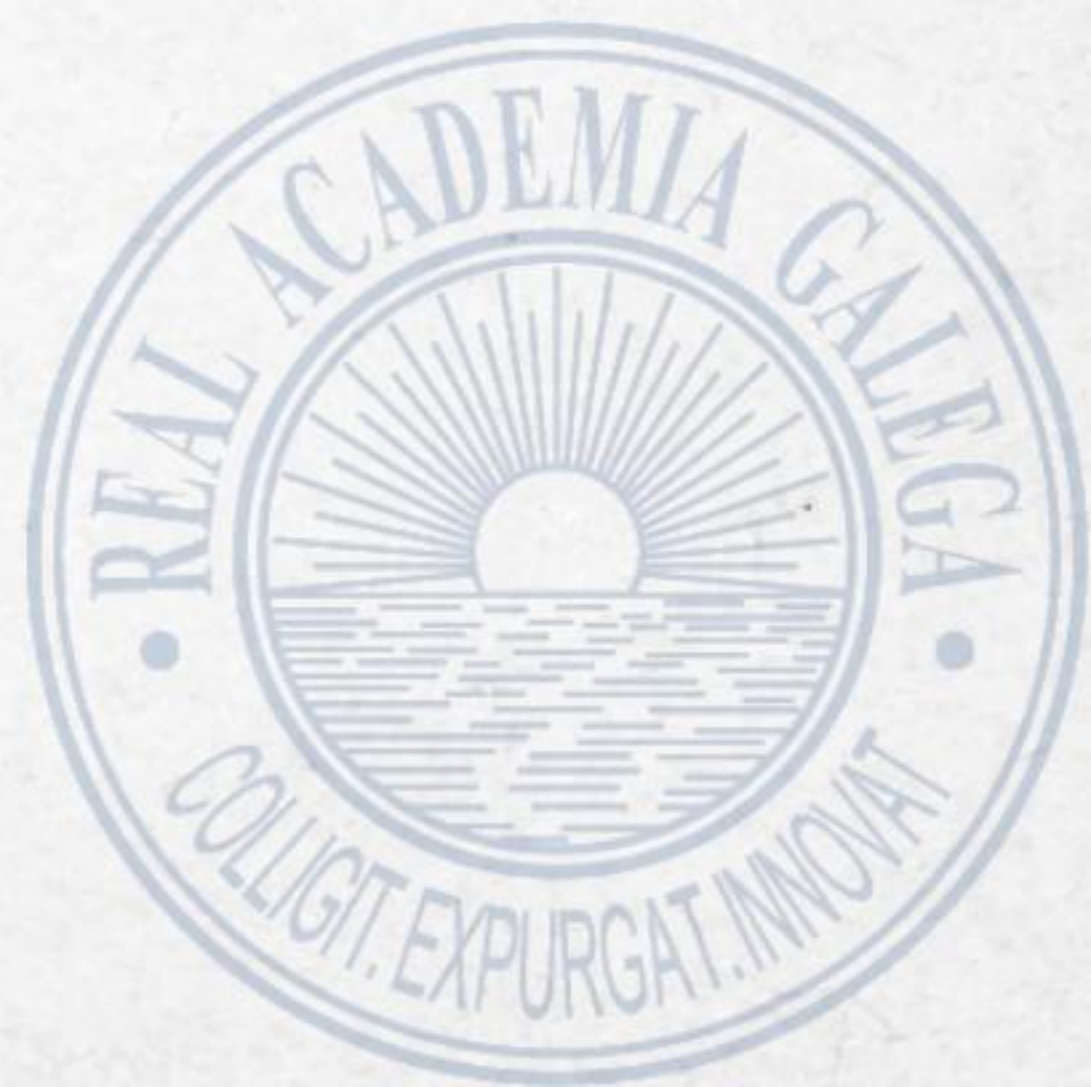

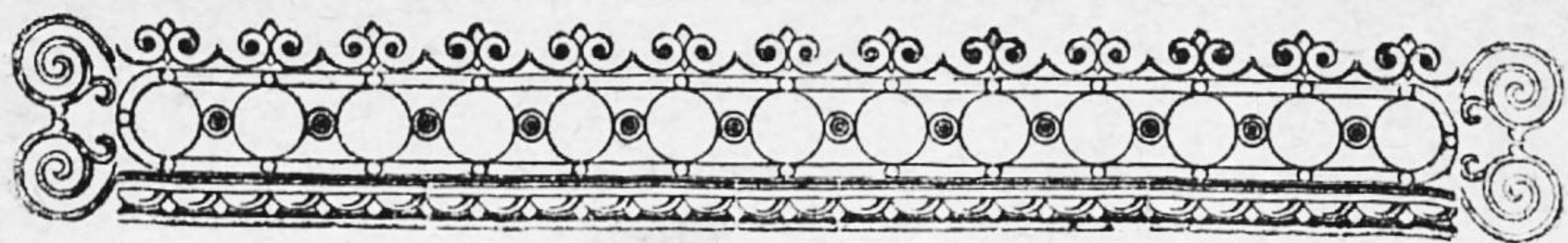

*
* *

Ou non volvas â emparrada
ou, por moito que t'empenes,
vas levar unha zoupada;
¡qu'ond'hay vísporas solenes
ten qu'haber... misa cantada!

MANCHA DE COOR

Á AURELIO RIBALTA

Os dous, ¡dous anxos d'o ceo!,
engruñados e xuntiños
n-aquela calle deserta,
n-aquel escuro pustigo,
embrullándose n-a roupa
y-estorcéndose c'o frío...

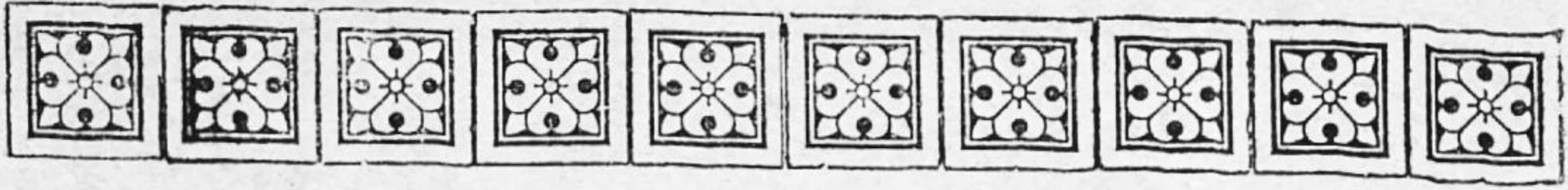
Hirmaus os dous, e xemelos
os probes, ôs dous o vicio
—nay borracha, e pai malvado—
non-os enxendrou, cospiunos.
Y-alí están, c'os pes n-a neve,
esfamiados y-entumidos,
como dous páxaros novos
que d'o nidal se caíron...

Parrandas, pasai agosto,
tende tino;
non trepedes a eses probes
paxariños...

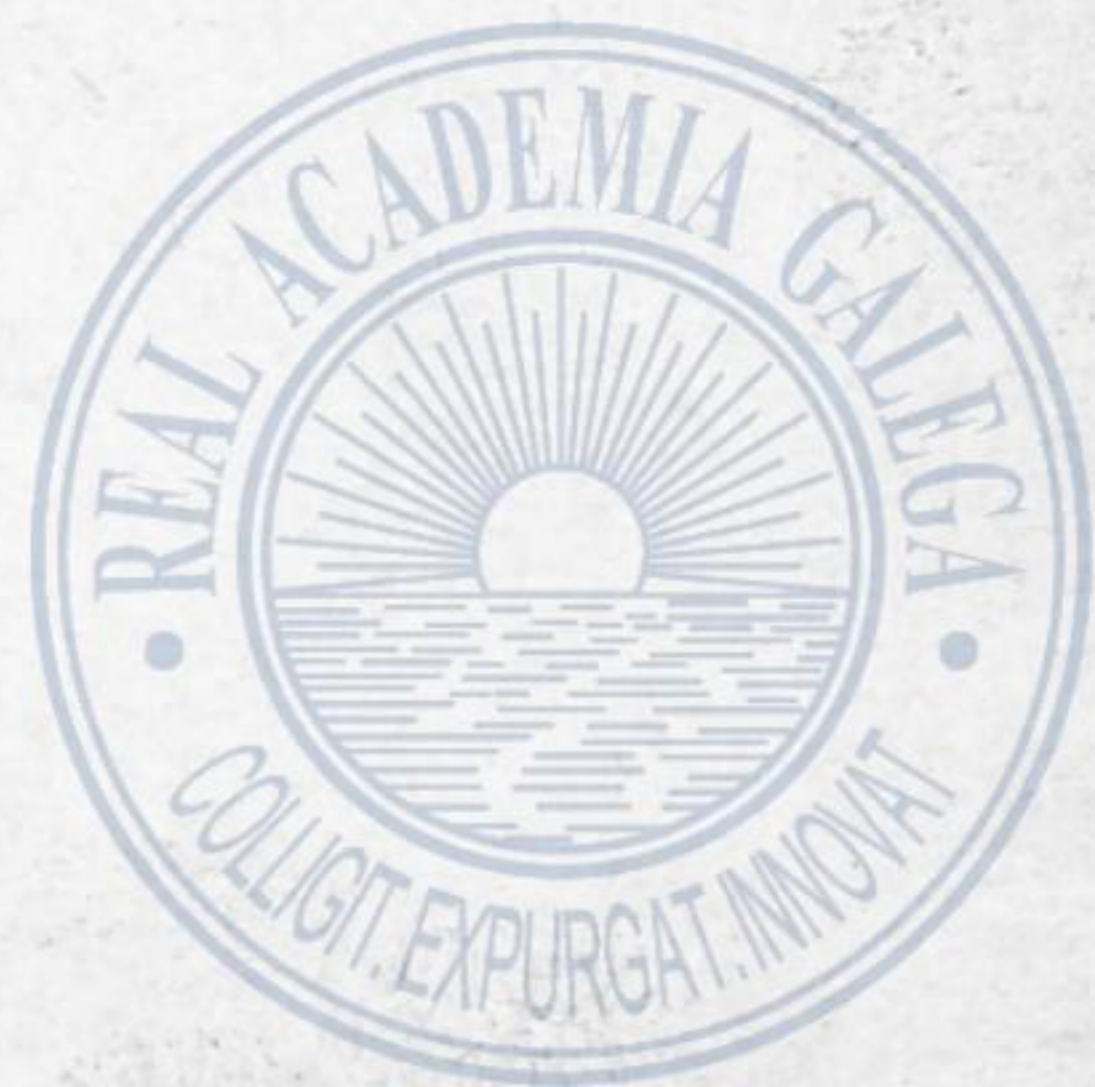

'O MONTE DON NUÑO VOU...

Á ANTONIO SÁNCHEZ PÉREZ

    Esperto c'o día,
    levántom'apresa,
    dispoñ'os cartuchos
    e limpo a escopeta,
    que, non despreciando,
    mism'é de primeira;
    Lancáster ¡e nova!
    ¡val tod'o que pesa!
    'O pór as polainas
    xa brinc'a cadela,
    choutando, gruñindo,
    laméndom'as pernas.
    Millores narices
    que ten miña *Tea*,
    non hay n-a Coruña
    nin en Pontevedra,
    n'Ourense, nin Lugo,
    cachorra qu'as teña.
    ¡E pes! ¿Ond'hay zorro
    que corra com'ela?
    ¡Qué modo máis fino
    de porse de moestra!
    ¡Parés qu-ás perdices
    co-as patas lles chega!
    C'un pión hubo día

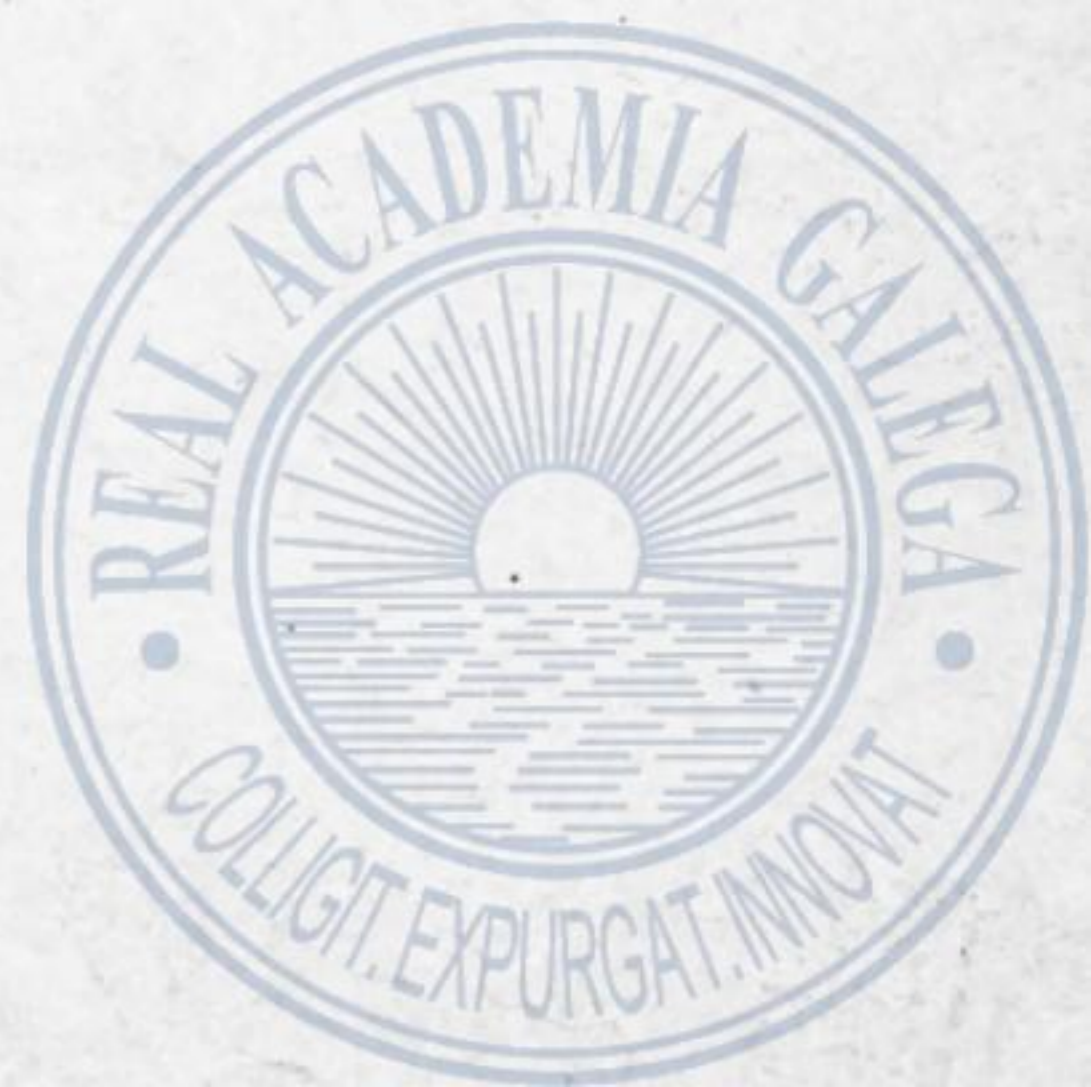
d'andar catro légoas,
y-ond'ela se para
parous'unha pedra.
¡O qu'ela rebusca
y-o qu'ela montea,
y-o qu'ela aduana
y-o qu'ela trasfega,
y-o qu'ela non corre
y-o qu'ela non cheira!
¡Perdís qu'ela poña
nin posta en cunserva!

Febillo a canana,
remexo a lacena,
¡y-â bolsa con todo!
chourizos e freba,
xamón e pantrigo
turtilla é vitela.
E logo tres netos
d'aquel que chispea
n'aquel pipotiño
qu'está mism'â veira
d'a porta d'a groria,
non, non, d'a bodega.
Si gustan, estalles
ô entrar, â dereita.
Ten arcos pintados...
¡por falta de señas!
Tres netos, e gracias,
qu'a bota é pequena,
qu'eu máis lle botase
si máis lle couperan.

X'están porparados
Nenrod y-a cadela.
N-o monte, é seguro,
non queda unha peza.

Si xiou pol-a noite
y-está á mañá fresca,
qué cheiros saudabres
s'espallan d'a terra!
¡Qué bágoas n-as follas
d'os arbres, qué pelras
(son pingas d'orballo;
non son d'as de Zeilan)
aló, n-as chorimas,
y-acá, n-as carqueixas!
O sol, ¡con qué brilos
refulxe n-a serra!
¡Qué nubes tan roxas,
qué vérdel-as herbas,
qu'atmosfra tan limpa
qué campas tan meigas!
(¡Qu'é esto, son copras
ou é unh'almoeda?)
Eiquí d'os pintores
y-eiquí d'os poetas,
c'un feixe de tropos
e un carro de siena,
c'un saco de prumas
e seis de paletas;
eiquí, qu'hay idílios
a bau, y-acoarelas
debaixo d'as fopas,

n-as alas d'as pegas,
 n-o musgo d'os coyos,
 n-o manto d'a néboa,
 n-o arrulo d'as rolas,
 n-as cofias d'as nenas,
 n-as cántigas tristes
 d'a xente labrega,
 qu'almorza con bica
 e xanta con berzas,
 e cea... con aire,
 que non s'indixesta.

¡Adiol-a cazata!
 Soltárons'as rendas,
 y-ahí vas, miña musa,
 crebal-as costelas...
 ¿Qué teño eu c'os probes
 que viven n-a aldea?
 Si xantan, que xanten,
 que ceen si cean,
 si morren... s'hay cartos
 non faltan *requiescats*.

Andando; xa é hora,
 y-alá, xunt'as hedras,
 vin onte unha lebre
 com'unha sobreira.
 Andando; xa puxen
 n-o falso a escopeta.
 ¡O campo, don Nuño!
Uif, uif, ¡eiquí, Tea!

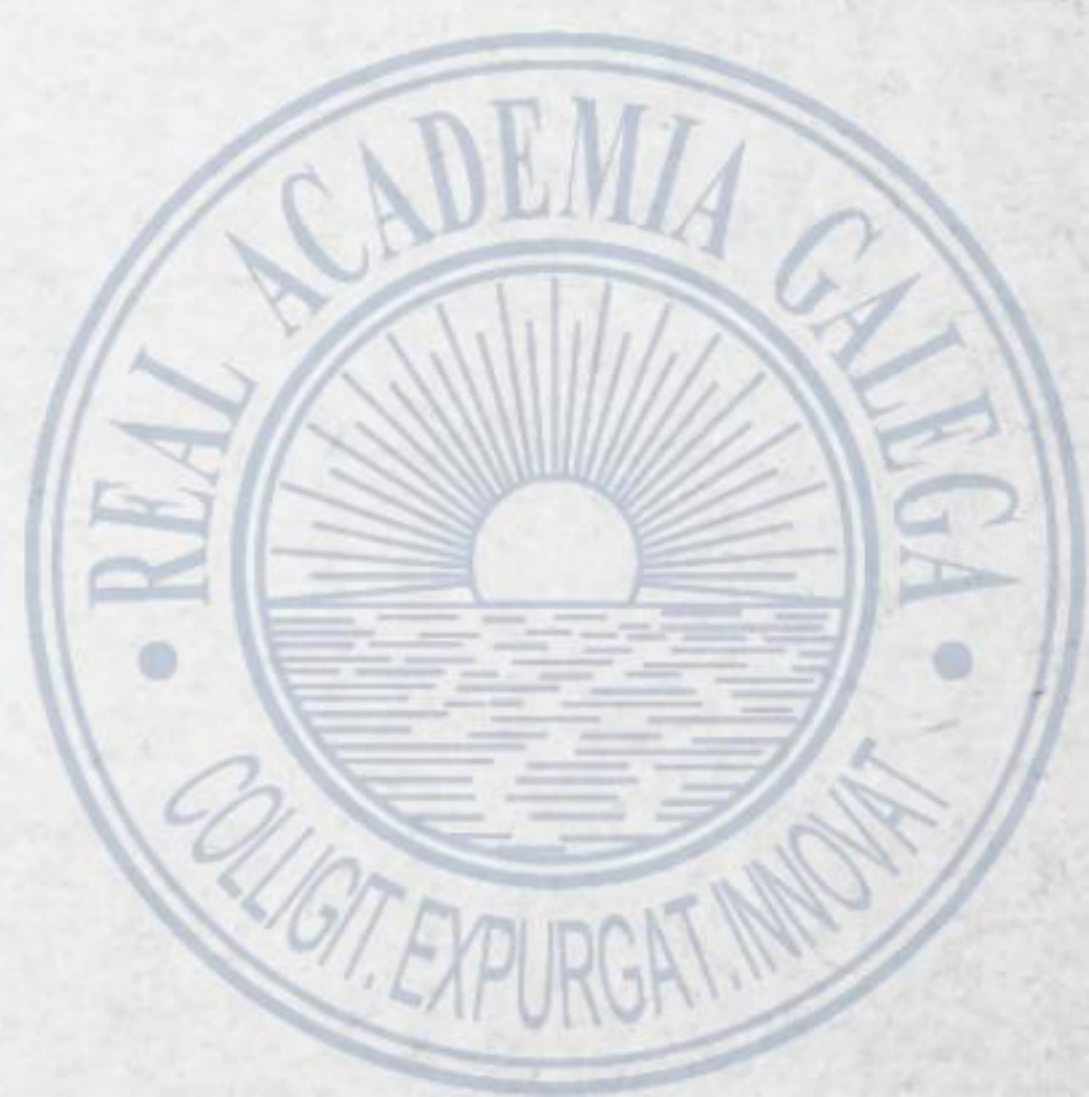

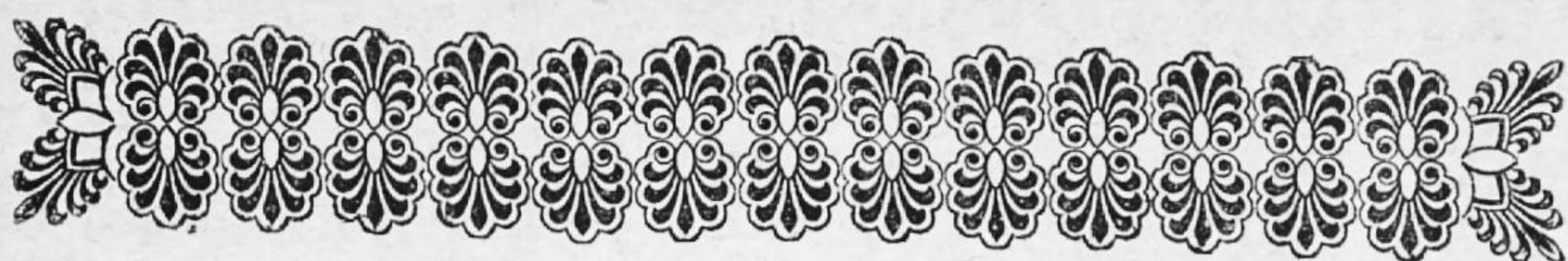

.....

Quen s'empena n-esas loitas
si é vencido, queda honrado,
qu'os loureles non se ganan
nin a paus nin a trompazos;
e quen quer locil-as forzas
vai locilas ôs ximnasios,
erguendo, de ferro en bruto,
tres quintás con cada brazo.

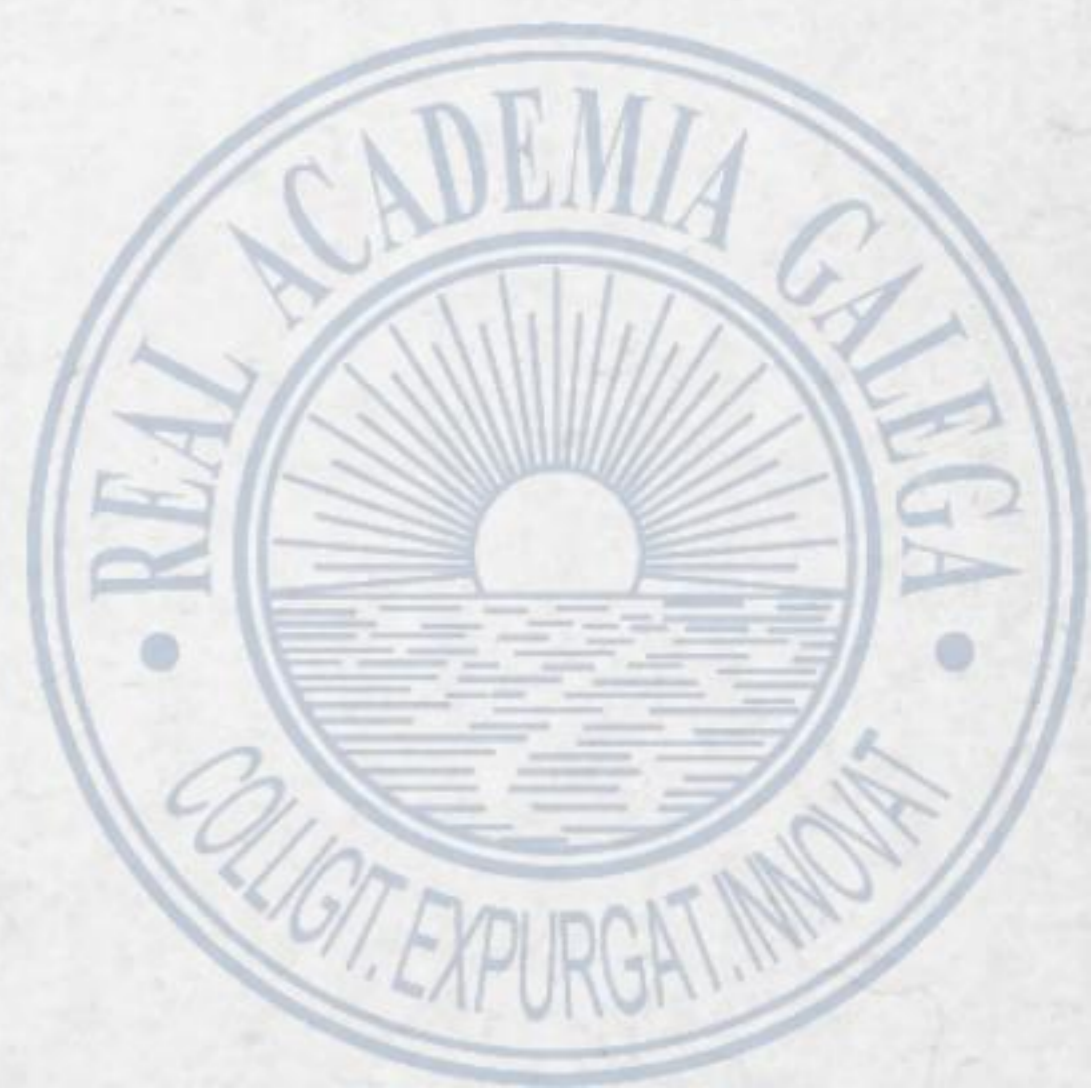
.....

Sanm'os cores às meixelas
cando falan d'a xusticia.

¡Deb'a probe
estar feita... unha perdida!

¿Será certo qu'as tuas pesas
hoxe en día,
sirven pra pesal-os cartos
que che dan os que litixian?
¿Será certo qu'hay quen vende
mal letrado e ruin usía,
birrete, bastón de bolras
e sentencias a *tres pitas*?

Si a tanto baldón chegache,
y-a tan noxosa inominia,
qu'abriche *tenda de fallos*,
¿por qué non pagas *matrícula*?

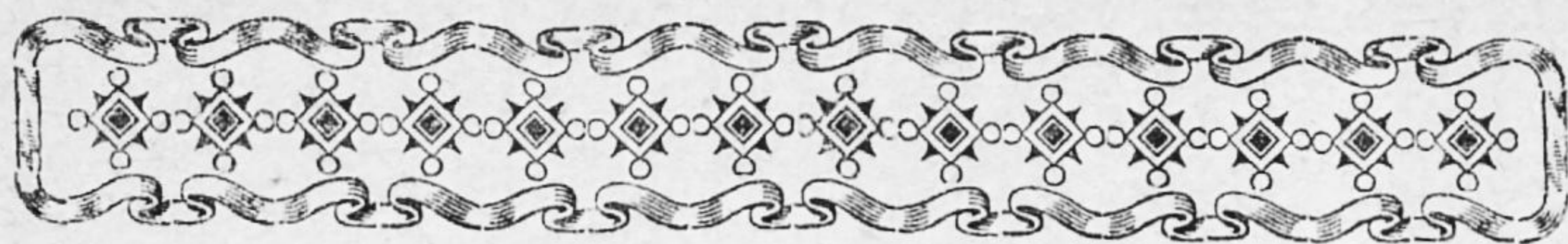
*
* *

¡Non chores! ¿Choraches onte
n-os penascos de Medulio,
e n-as ribeiras d'o Lethes,
e n-as muralas de Lugo?
¿Fuche chorar â Frouseira
sobr'os coartelos d'o escudo
d'o *Mariscal* que, n-a forca,
morreu mártir d'o teu culto?
¿Chorache con Cachamuíña
frent'ô francés, entr'o fumo
d'a pólvora d'o combate,
sobr'as pedras d'os sepulcros?
¿Chorache con Méndez Núñez
n-o Perú, cand'alá fumos,
ou con Valiñas n-os coutos
nevados de Monte Muro?

Si non choraches n-as guerras
non poñas panos de luto;
quen non tremeu diant'as balas
non treme diant'o verdugo.

¡MENTEN!

¿Que xa podemos levantal-as tendas
e partil-o botín? ¡Ben s'aquivocan!
¡Inda tés moito que labrar, picarro,
inda tés moito que barrer, basoira!
Quen as festas cantou, que cante o dreito,
e quen cantou a paz que cant'a loita;
¿quén se deita n-o chau si non acaba
unha de se librar y-empeza outra?
¡Cantai, cantai, hastra que pas'a noite
e veñ'o sol c'o rebrilar d'a aurora!

¡Mal te queren algús! Cuase n-o berce
probiña, estás, e xa te dan por morta;
a ti que diante tés—mar sin orelas—
xuventú, libertá, porvir e groria.

O empeno é nobre, e xusticieir'a causa,
longo o camiño y-empinad'a costa;
o desertar é aldraxe,
o combatir hastra morrer é honra.
¡Canto máis combatades, con máis xúbilo
cantaredes viutoria!

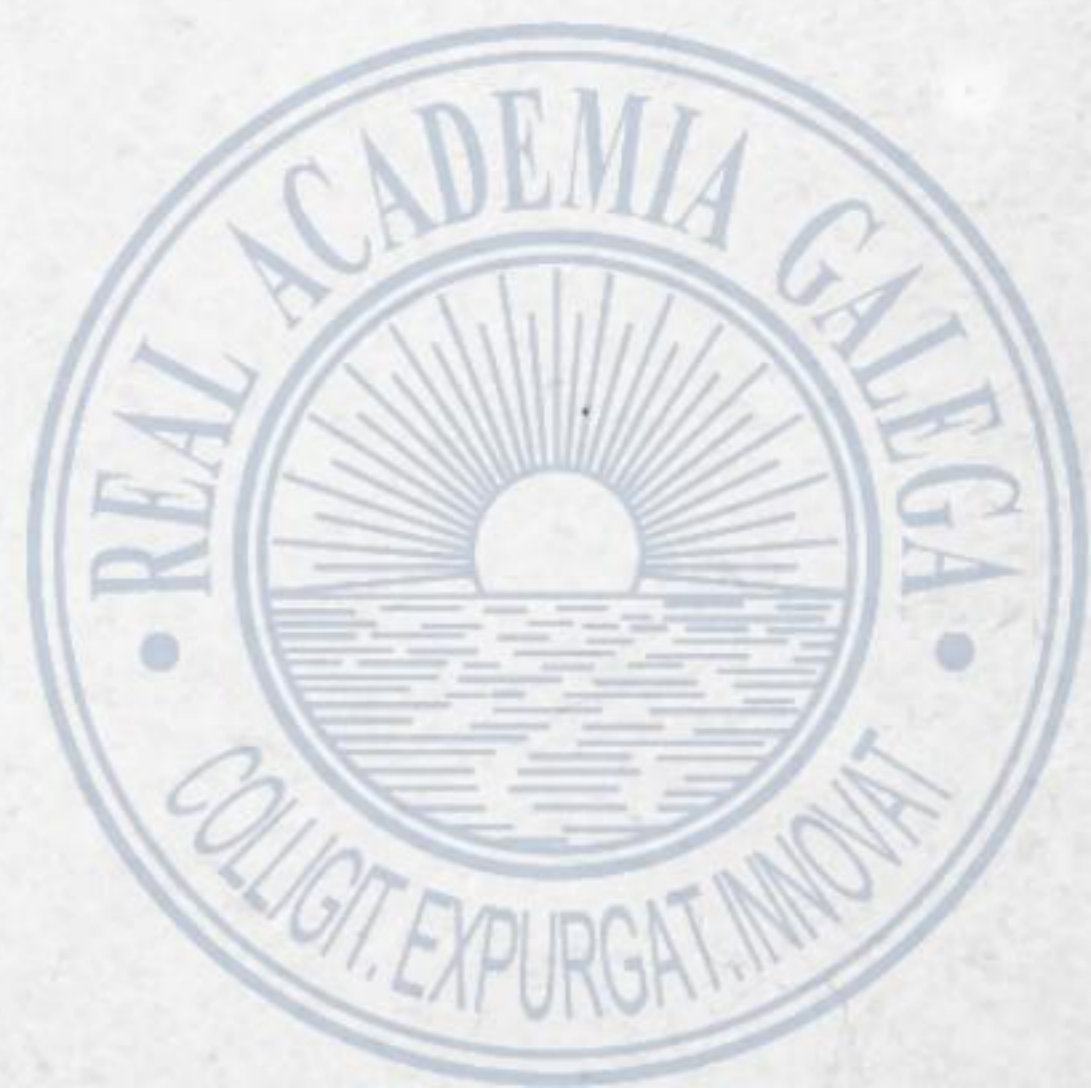

*
* *

A libertá enferrollada
e n-as mazmorras metida,
a xusticia malvendida
y-a dinidá mal pagada.
Sai de noite xente honrada
d'o coartel pr'ô campamento;
y-axordan, rachand'o vento,
—o loitar nobres con *viles*—
os estrondos d'os fosiles
â manceba d'un sarxento.

.....
Mosteiro de San Martín,
n-a tua mole, triste e longa,
deulles cárcer Villalonga
ôs vendidos por Rubín.
S'un foi tigre, outro Caín,
s'este cobra, aquél chacal;
y-os dous xuntos, en Carral,
rubricand'o fallo indino,
un, traidor; outro... asesino
con galós de xeneral!

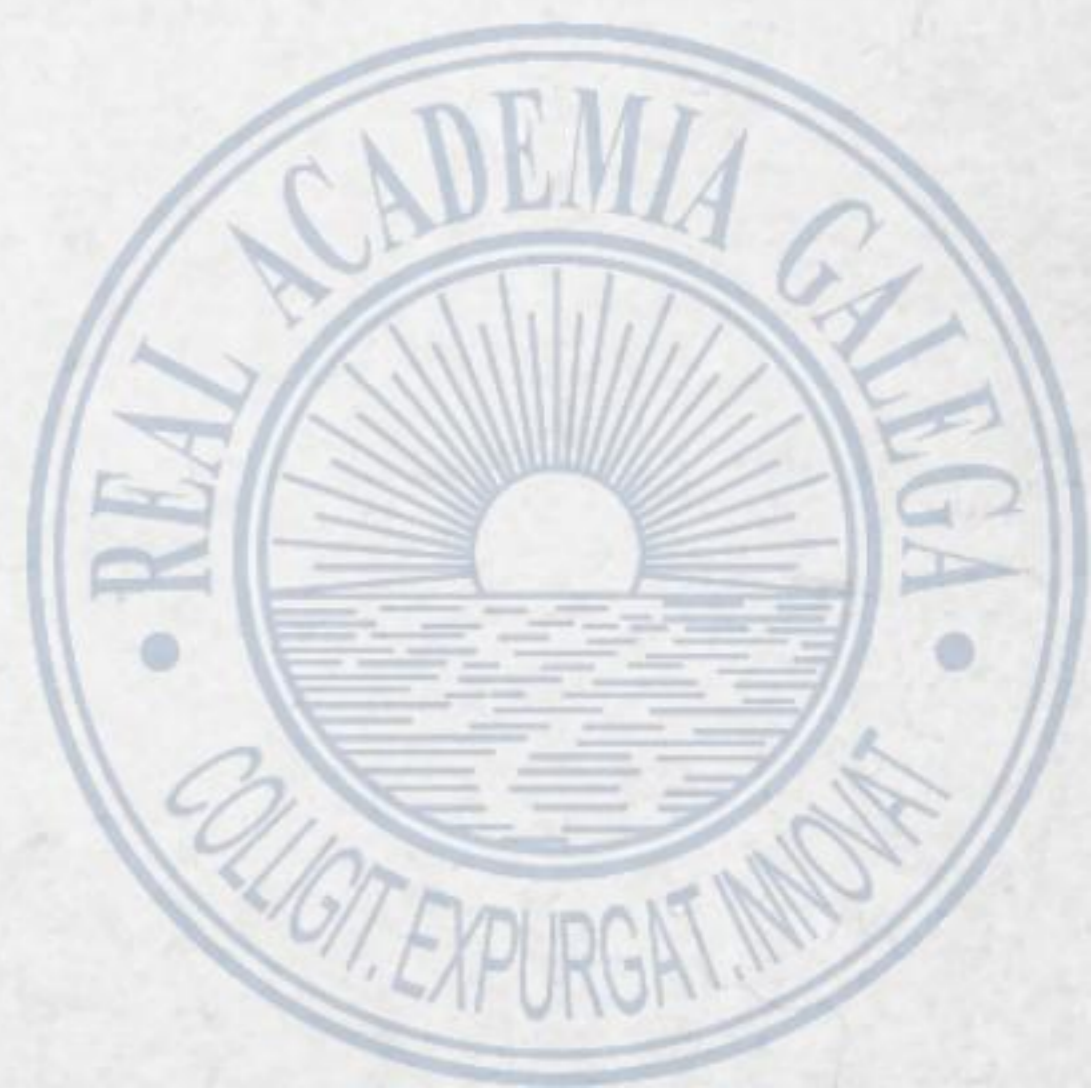

.....

Ind'onte era a gala
c'o sol d'os cabelos,
co-a noite d'os ollos,
co-as rosas d'os beizos,
d os pais, qu'ô mirala,
quedábanse lelos...
¡S'aquelo era un ánxel,
un ánxel d'o ceo!

Colleuna o solano,
chamaron un médeco...
¡Qu'axiña se morren
as froles y-os nenos!

*
* *

Fíxome rir aquel crego
ô decirl'ô sancristán,
estand'os dous porparando
n-a parroquia d'un lugar,
os altares y-as imaxes
pra unha festa patronal:
—Baixa a San Pedro d'alí,
pon eiquí a San Xulián,
lev'ô camarín a Virxe,
bota a San Roque ei detrás
y-apégalle, con engrudo,
as narices a San Juan.
Non t'esquezas de cravarlle
o brazo a Santo Tomás,
y-anda agustiño c'o palio,
non m'o vayas amocar.
Quero qu'estén *todos eses*
(dixo, acenando co-a mau
car'ôs santos) ben compostos
sin remedio, pra mañá.
Toma, ponl'eso a San Roque...

¿Qué miras, lapón? É o can,
qu'o levei pra porlle un rabo
pois soilo tiña metá;
rube, y-encólgallo axiña,
¡non me tires c'o misal!

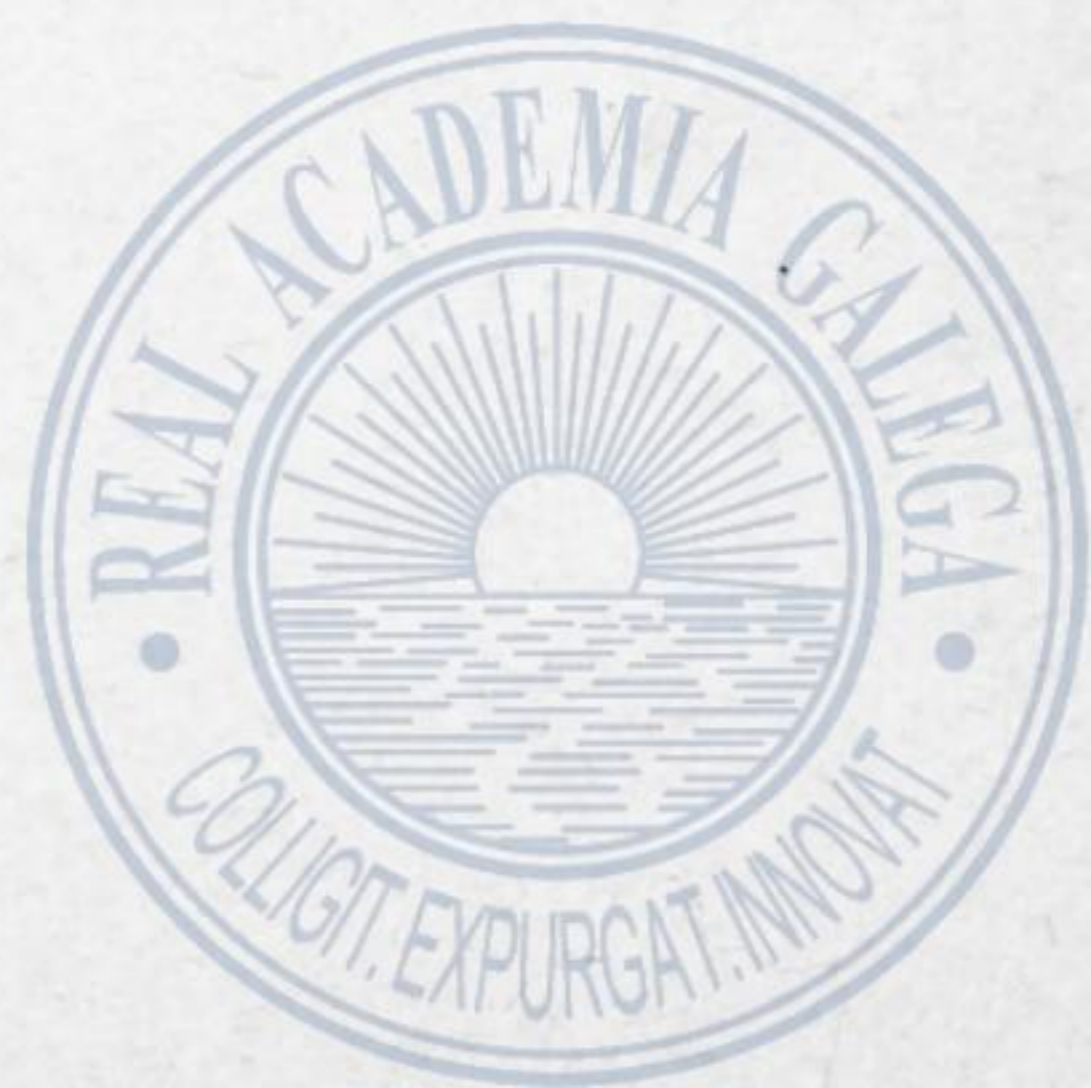

*
* *

Non teñas celos de min;
ardendo, por tí, d'amores,
cando fumos ô xardín
nantronte, total-as frores
que collimos non ch'as din?

En cada mata, d'un corte
dous montós; si os crisantemos
deixamos, foi porqu'â morte
lle gustan, y-entón dixemos:
a eses, ¡que os queim'o Norte!...

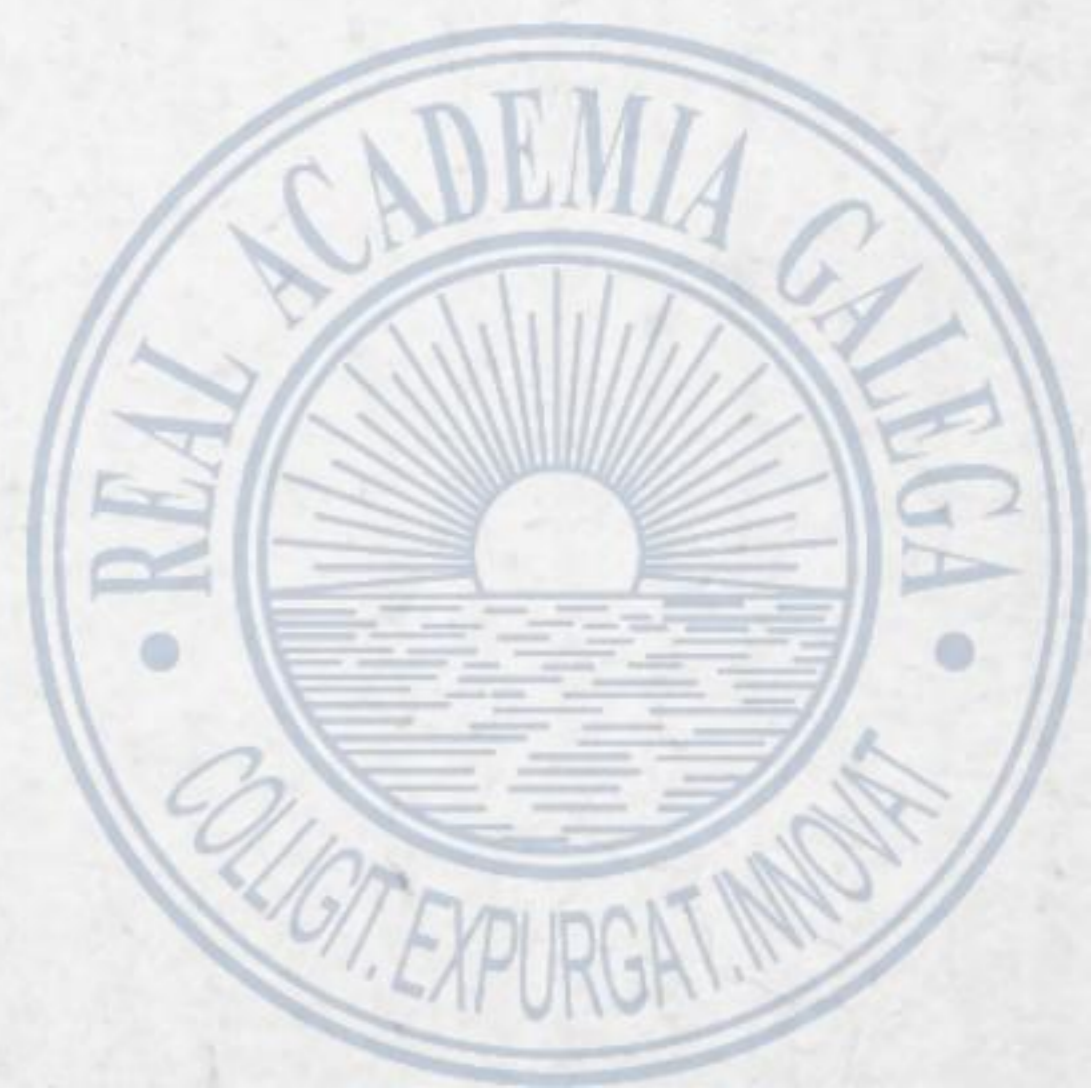
Á CONCEPCIÓN ARENAL

Gallega te fixo Dios,
o teu berce puxo eiquí,
y-en Europa, ben de tí
falan todos, menos nós.

Nós, qu'en ruin esquecemento,
nin n-as sies che pomos hedras,
nin mercamos catro pedras
pra facerche un monumento;

Nós, que por sino fatal,
—nave que se vai a pique—
a cada zafio cacique
erguémosll'un pedestal;

Nós, que co-a roupa en farrapos,
pomos tod'a nosa pres
en andar lamendo pes
y-en cunvertirnos en sapos;

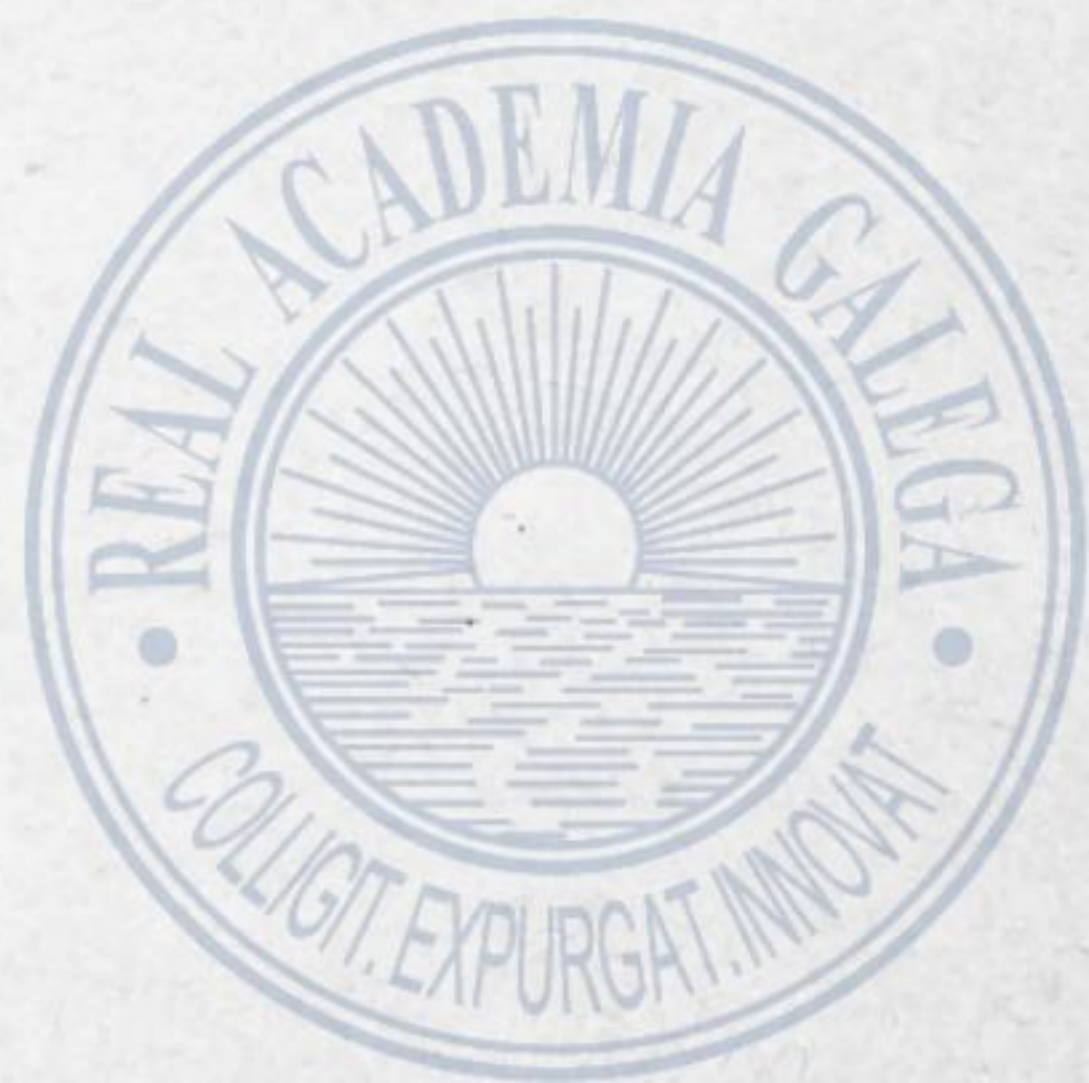
Nós que, sin lei nin razón,
un ídolo ô altar rubimos,
e despois de pracer rimos
cospíndolle ô corazón;

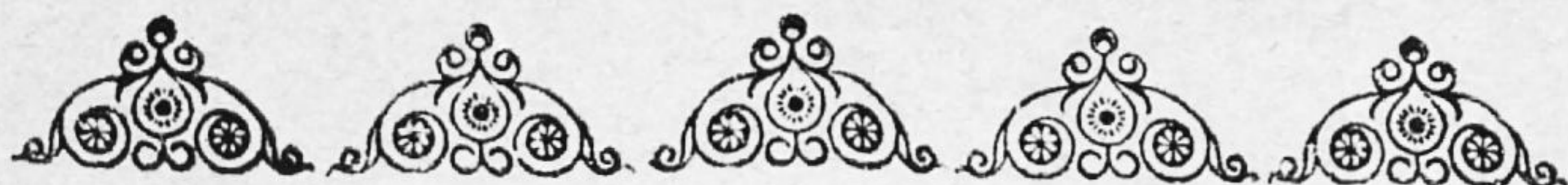
Nós, que vamos en bandadas
recibir... un *forasteiro*,
con bombas riales primeiro
y-os tres días, a pedradas;

Nós, qu'andamos a cachetes
por servir ôs nosos *amos*,
y-a hixuela enteira gastamos
en eleuciós y-en foguetes;

Nós, patás de gaita e fol,
qu'ôs La Sagra esquecemos,
e nin xiquera sabemos
que nasciches n-o Ferrol;

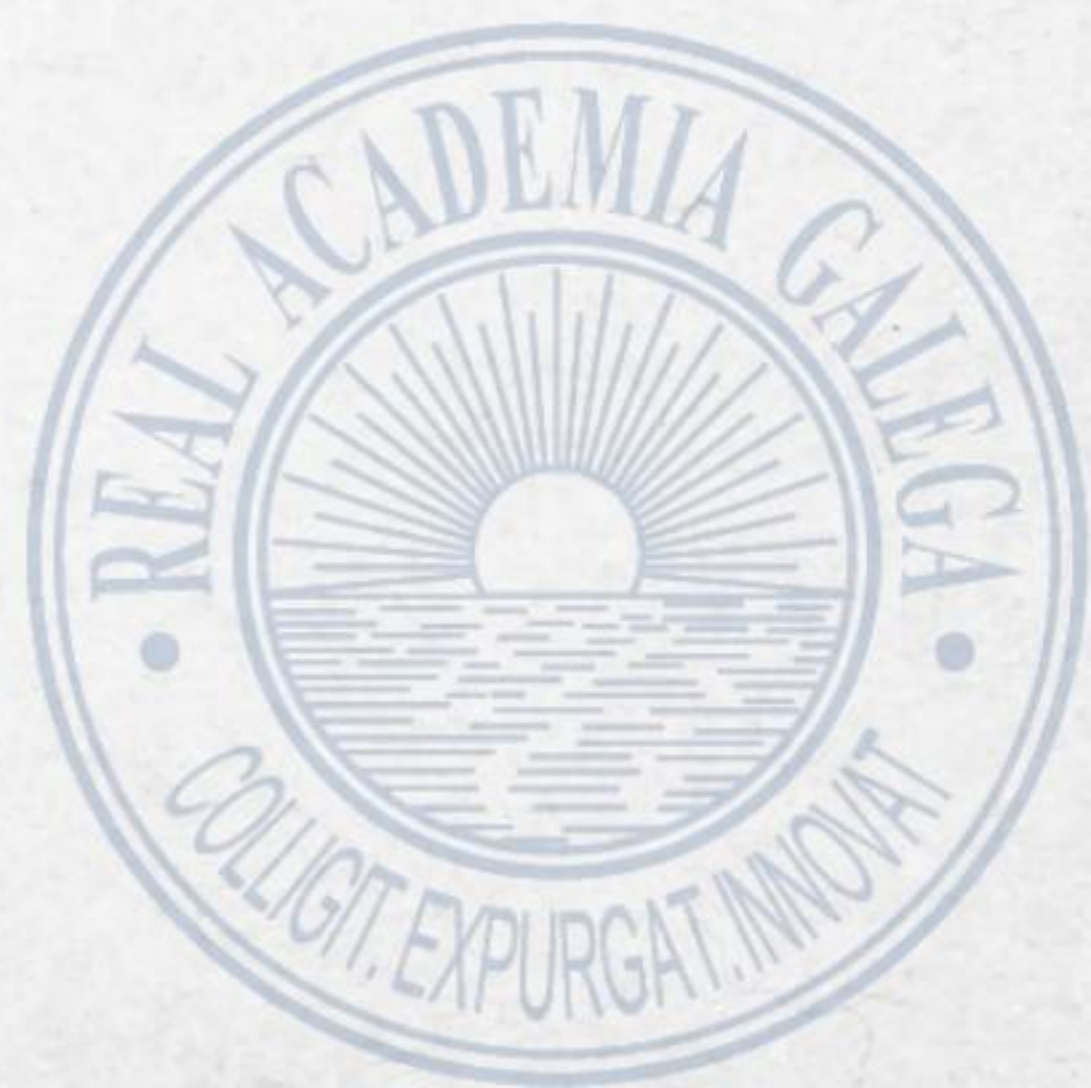
Nós... ¿qué ch'import'o brutal
desdén d'unha terra fatua,
si tés, n-o teu nome, estatua
de tamaño colosal?

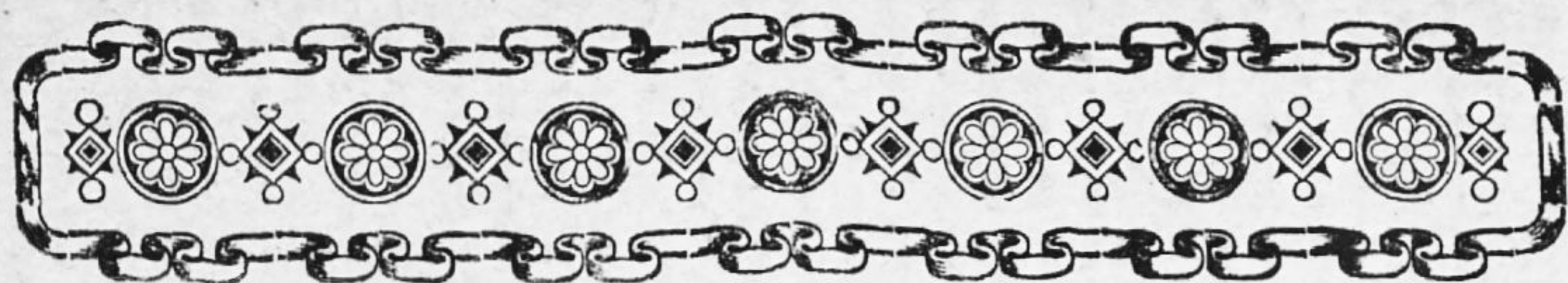
*
* *

¿Cándo te fas anarquista
petrucio, e tiras co-a grade?
Tí, con soilo que che pete,
sin fosiles e sin sangue,
podes ser, cando tí queiras,
moito máis que Bonaparte;
e non nacesitas pólvora
pra cunquistal-as Pirámides.
Abonda con que te deites
n-a terra e que non traballes;
abonda con que non podes,
abonda con que non caves,
con que non collal-os frutos
e, mau sobre mau, te pares.
Tí podes á sociedadá
poñerlle sitio por fame...
¿Cóm'ha d'haber quen merende
cando non haxa quen are?

Non cré en Dios por non tomarse
o traballo de creer,
e *cré*, en cambio, que si o sal
s'esparrama n-os mantés,
ou s'alguén fala de *cobras*
non decindo *bichas* él,
ha de virlle algún desastre
n-aquel mes.

¡Lev'o demo si ch'o entendo!

De ter fe,
é millor tela alá enriba,
qu'ila ter
n-unha silla que se volca
ou n-un prato d'o revés.

O mor aldraxe qu'a algús
homes pode facérselle,
é decirlles, en voz alta,
que son presos decentes.

CARTA D'O PAI (1)

Cando veu o estafeteiro
—¡ogallá n'houbese vido!—
c'o papel, por ti esquirbido,
tempo atrás, en Río Xaneiro;

Eu non che podó espricar
cánton foi o noso loito,
nin podó decirch'o moito
que nos fixeches chorar.

«—Fillo, ven»—tua nay berraba,
«ven ond'a nós, ven axiña;—»
eu chorei, pero a velliña
¡aquela sí que choraba!

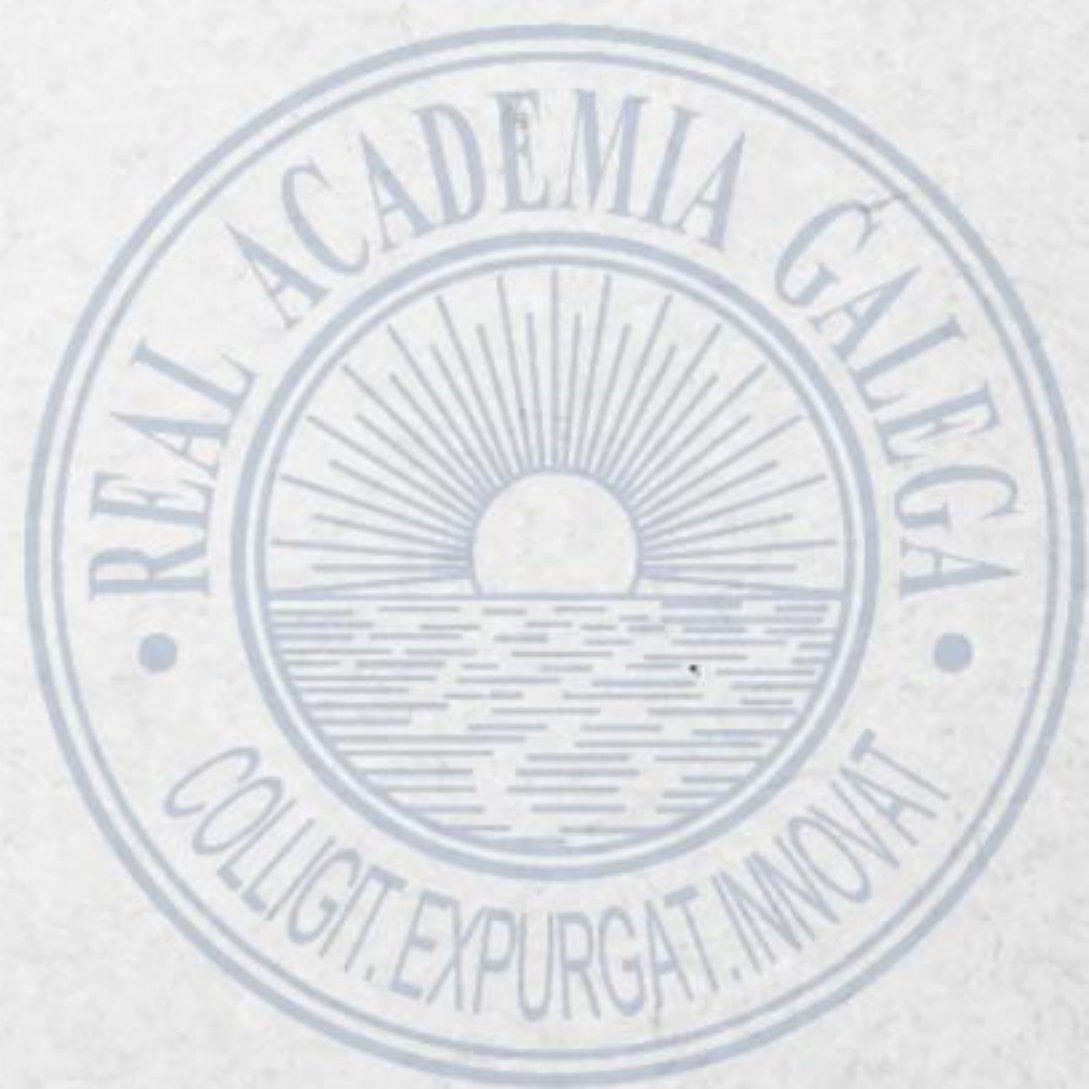
Choraba... ¡xa non te chora!
¡Morreu!... Non tardes en vir,
qu'eu non che podó vivir
sin muller nin fillo agora.

(1) Resposta á *Carta d'o fillo*. Véxase *Chorimas*, d'o autor,
páx. 185.

Tan vello estou que, si vés,
non me conoces, n-é engano;
sempre ch'estou n-este escano...
¡xa non me teño n-os pes!

Ven logo, e xa qu'a tua nay
non pudo outra vez te ver,
¡non deixes, por Dios, morrer
así, tan soilo, ô teu pai!

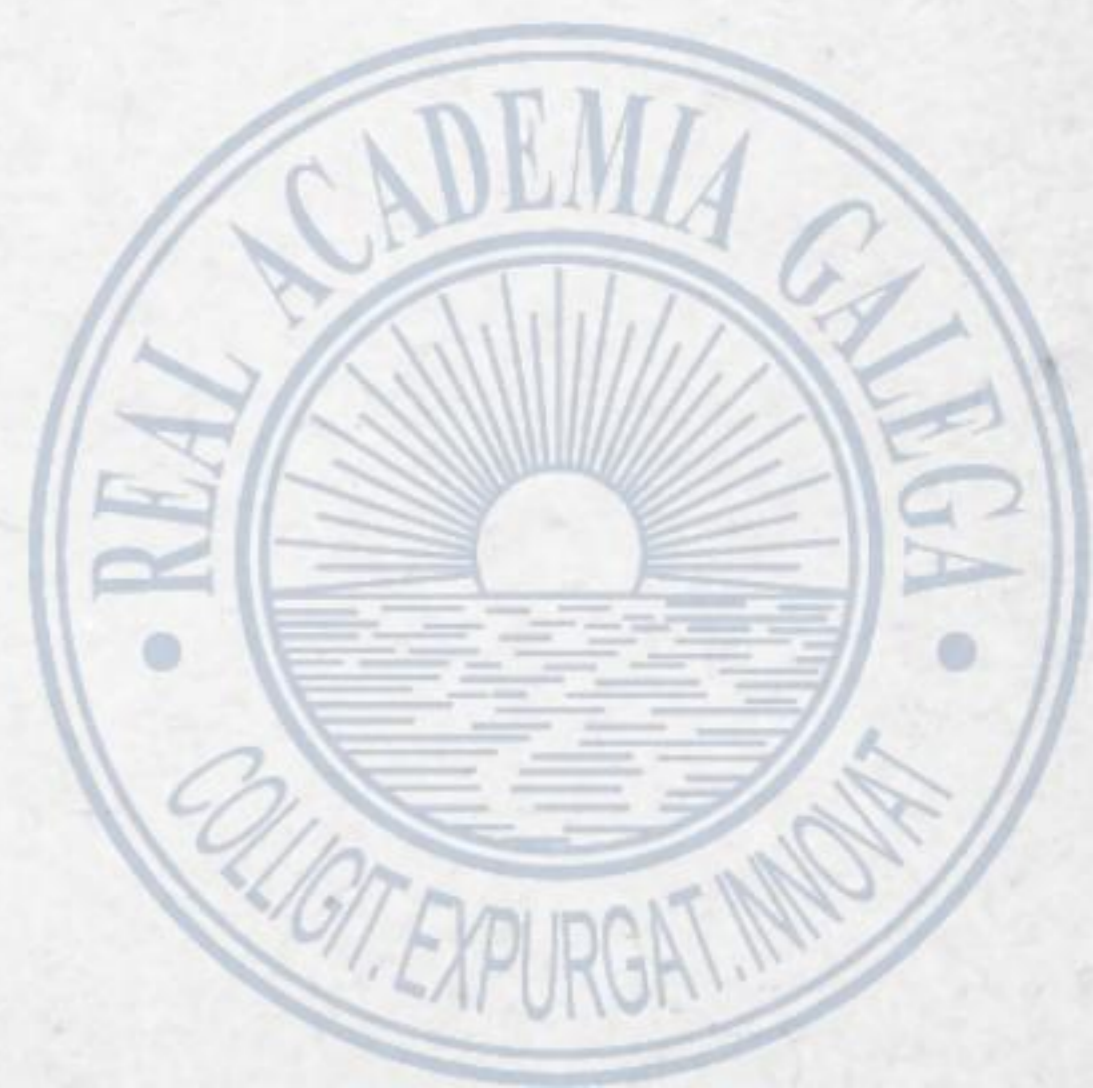

¡BEN FEITO!

Á SALVADOR CABEZA LEÓN

Acábannos vivos,
nin pedras nos deixan,
con todo arrabañan
e todo nos levan.
Os homes, pr'âs quintas,
os cartos pr'â reina,
pr'ô rei, pr'as infantas,
pra tías y-abuelas,
pra tropa, pra bispos,
pra marimorenas,
pra cen embaixadas,
pra cen comenencias.
¡Si eiquí hastr'òs *reutiles*
mantén a Facenda!
¡Qu'ó digan os fondos
d'as caixas sacretas!
Y-en pago, pau limpo,
trallazo e cadeas.
Pr'abrir unha calle
pedimos lisencia

â corte, qu'âs veces,
 lisencia nos nega;
 premiso d'a corte
 pr'abrir carreteiras;
 premiso, si un pobo
 catorce pesetas
 d'as *suas*, sinala
 pr'un gasto calquera;
 premiso, si queres
 mover unha perna,
 premiso, si toses,
 premiso, s'enfermas...
 ¡E din qu'acabaron
 os servos d'a greba!

Alá, moito luxo,
 alá moit'enchenta;
 e nós, con... tres varas
 eiquí de vías-ferras.

Dispoñen d'os vivos
 y-ôs mortos gobernan.
 N-o Con, â veiriña
 d'as prayas viguesas,
 os hosos tiñamos
 d'a groria gallega
 máis pura e máis limpa
 d'as grorias modernas.
 ¿Quén era? Un marino
 que soilo n-a guerra
 lociu os bordados

d'as suas charreteiras;
un Doria, un Churruca,
un héroe d'a Grecia;
un home sin tacha,
sin unha xiquera,
honrado entr'as olas
y honrado n-a terra;
Catón, que con ferro,
blindou a conciencia,
y-en charcos d'enfama
non quixo metela;
aque! Méndez Núñez
gallego, qu'a testa
cobriulle de froles
América enteira!

N-o Con repousaba
d'as loitas o atleta.
Viñeron un día,
volcaron as pedras,
colleron os hosos,
y-a coba valeira
quedou, sin que nadie
fixese protesta.
¡Que tí, miña patria,
só sirves pra serva,
pra ruín estropaxo,
pra vil *cinicienta!*

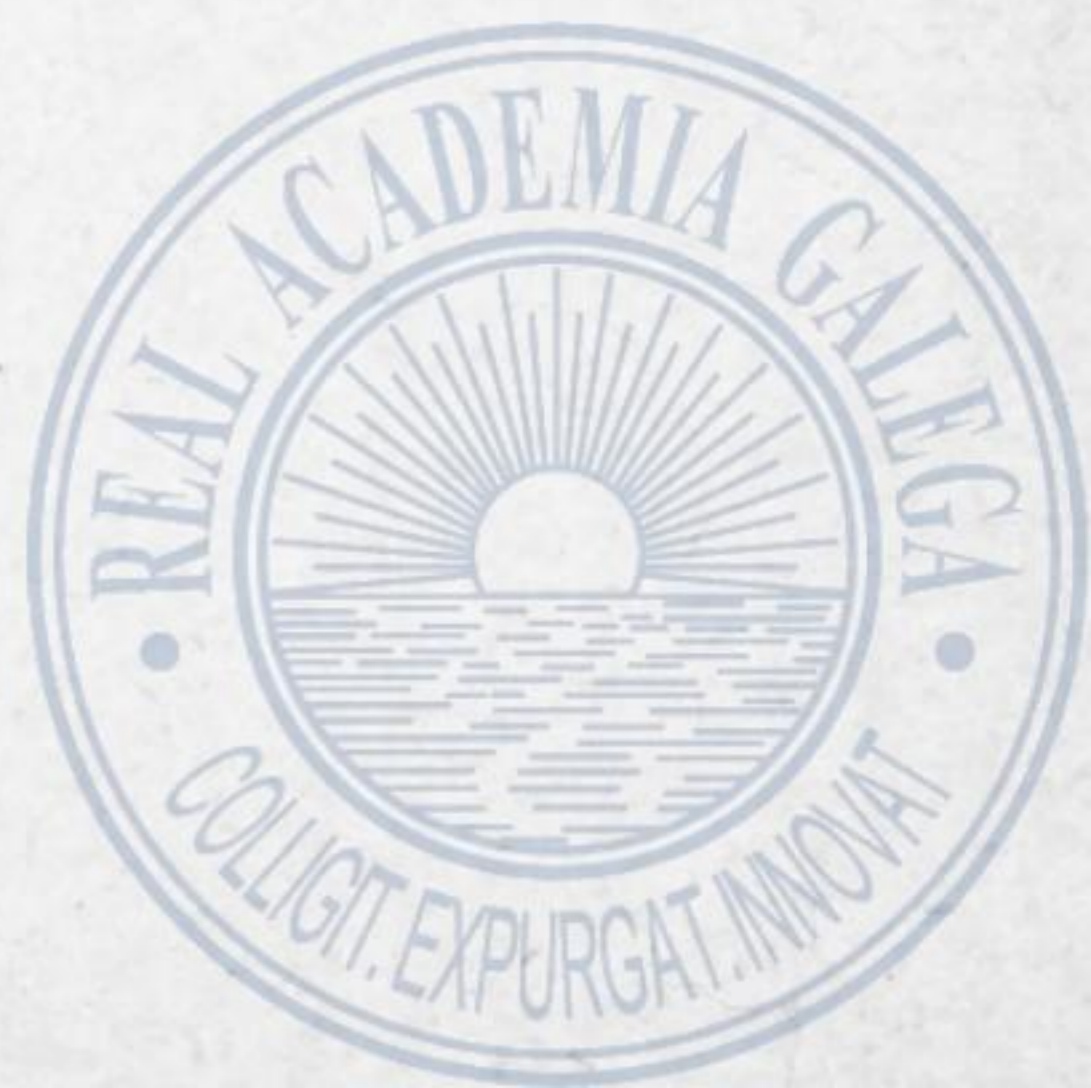

*
* *

Ti xa tiñas deprendido
qu'os loitos con pan son menos;
por eso, ô quedar viüda,
casáchete c'un forneiro.

*
* *

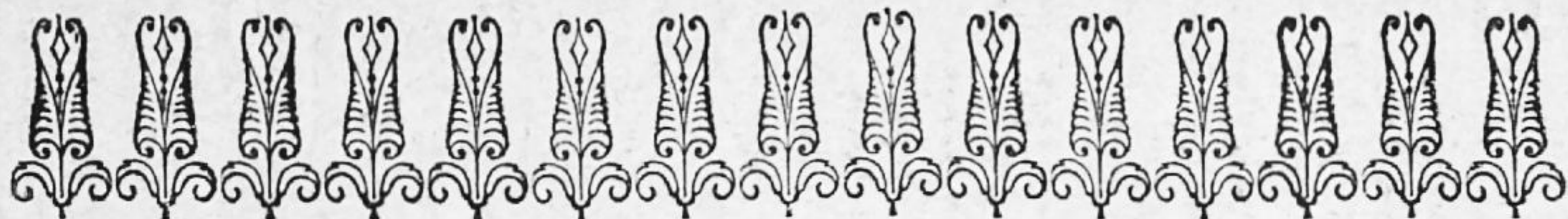
¡A Cuba!, dinll'os menistros
ôos labregos;
¡a Cuba!, que nós pagamos
pasaxes ôos pasaxeiros;
¡a Cuba!, a aduanar n-as zafras
d'os *inxenios*;
¡a Cuba!, qu'alí podedes
facer pesos;
¡a Cuba!, qu'os brancos vayan
sel-os negros...

Non vos fiedes de *ganchos*
trapaceiros;
quedádevos en Galicia
meus gallegos;
e si queren que lles anden
c'o pelexo,
que vayan facel-o zucre...
os señores d'o *Goberno*.

¡C'os bois con que nós aramos
xa o sabemos!

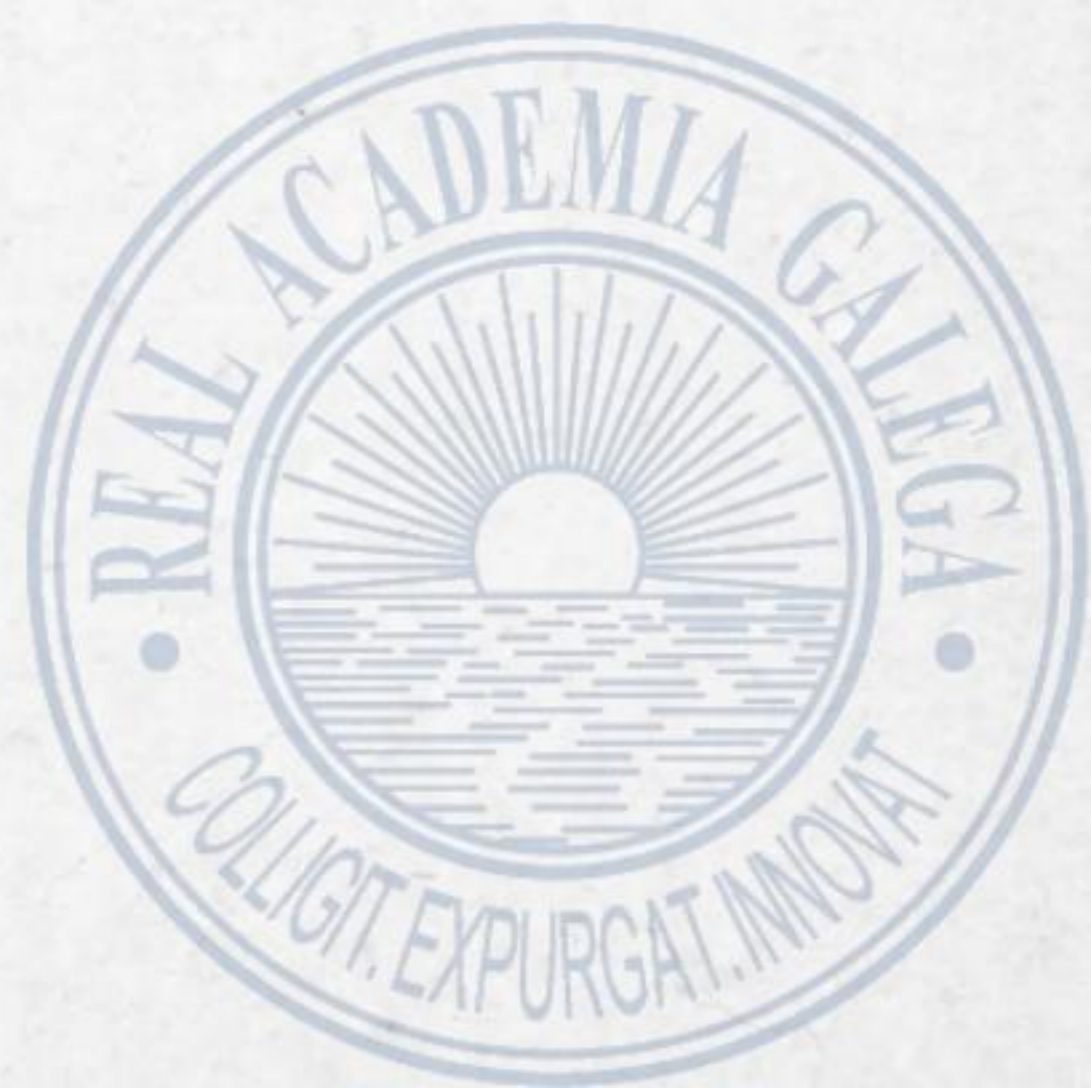
¡GALICIA! ¡GALICIA!

Á ALFREDO BRAÑAS MENÉNDEZ

Non fixeron falta riadas,
nin trebós, nin arroyadas,
pra vos pór com'a Consuegra,
aldeiñas encantadas
que, n-as chouzas destelladas,
tendes presa á peste negra.

Non caíron as tuas frores
entr'os tristes esprandores
d'os relampos, n-a corrente;
nin murcharon os teus cores
ô brüar, ameazadores,
os resollos d'o torrente...

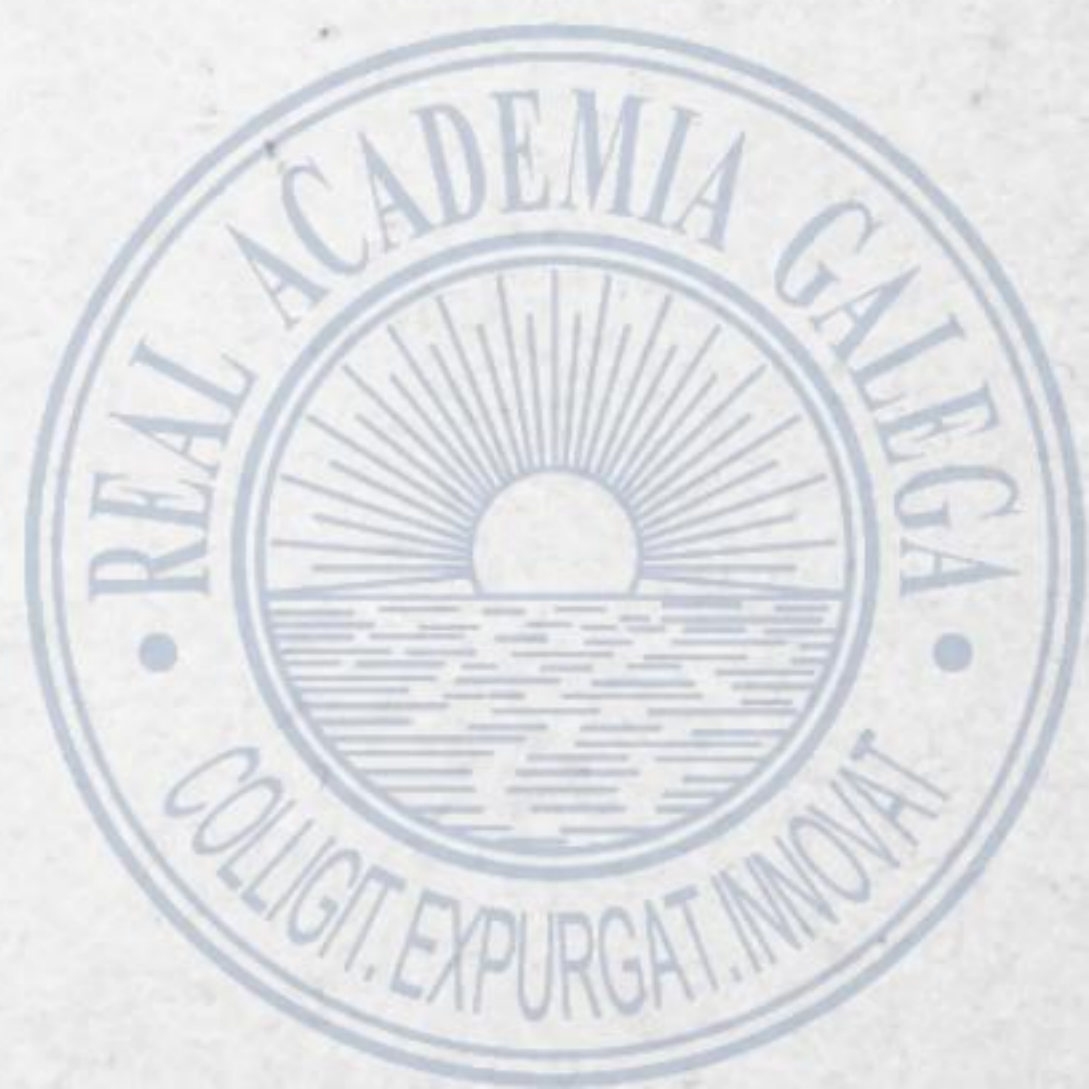
Rexas garras t'apreixaron,
rexos ventos envolcaron
o teu trono secular;
ruís Herodes t'encravaron,
ruís xudíos te mataron...
¿Non te pensas tí vengar?

Pra vengarte d'ese encono
d'os verdugos, sai d'o sono,
y-o que fuches volve ser;
faite grande e rub'ô trono,
xa que tés, n-o teu abono,
teu mirífeco valer.

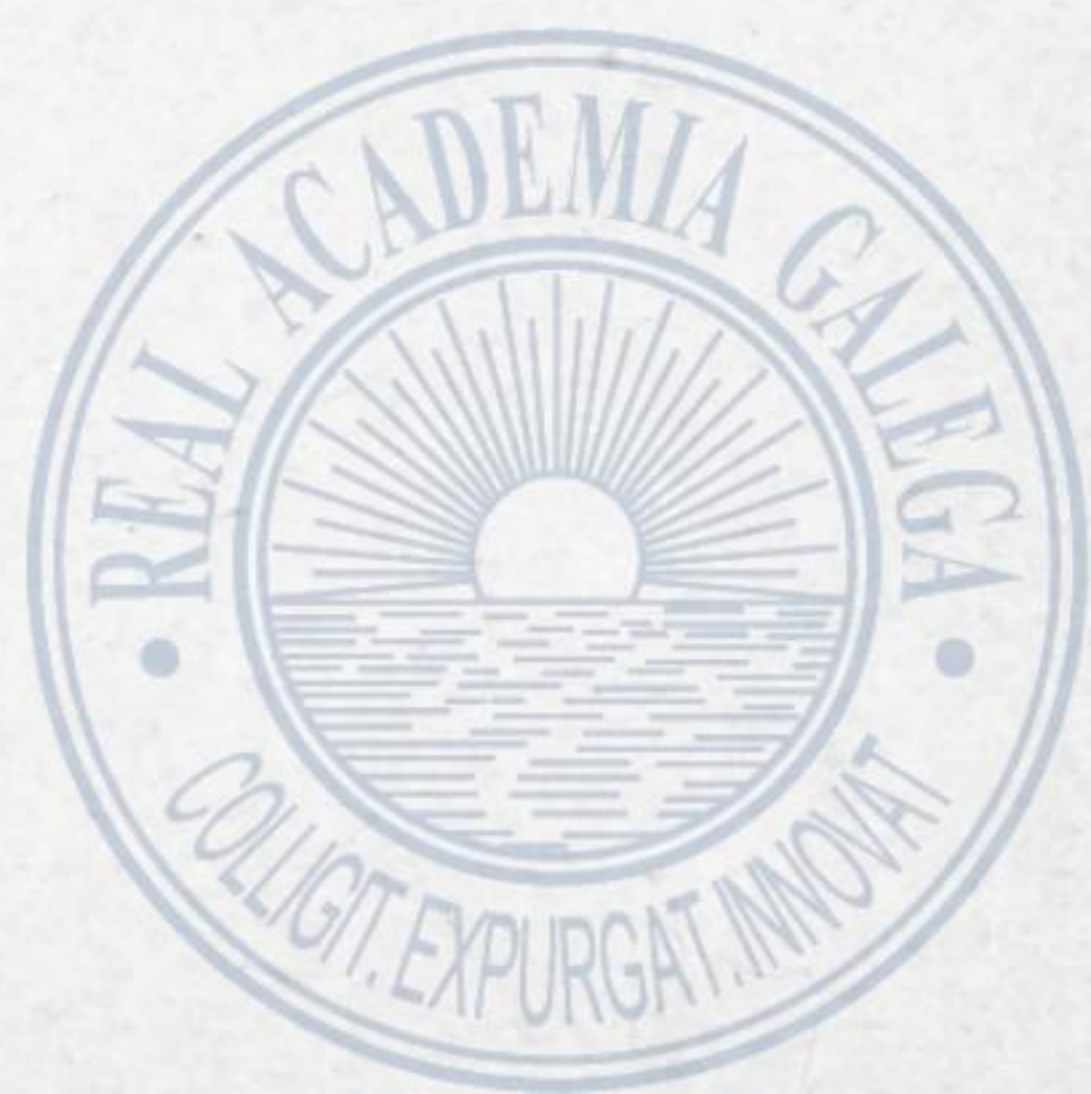
D'os teus montes as cascadas
forzas danche ben sobradas
pra que rodes o motor;
y-as tuas campas soleadas
tenas sempre coroadas
pol-o fumo d'o vapor...

*
* *

Non quero nunca ter máis
d'o pouco qu'agora teño:
catro libros, unha pruma,
y-estes nenos
que, si se m'engurra a frente,
desengúrnanma c'os beizos.

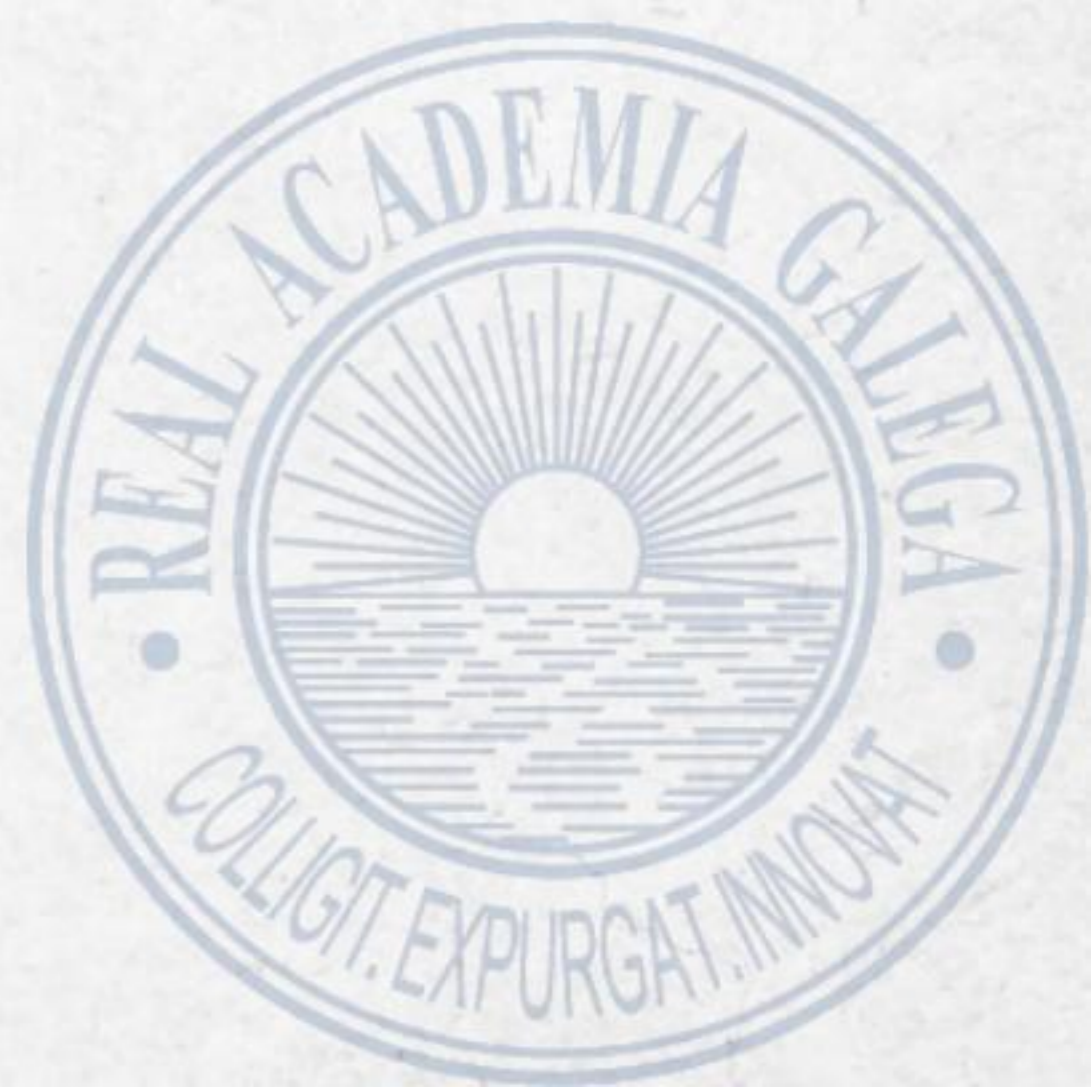

*
* *

Non sei rir, y-anque non rí
gústam'ouir risoutadas,
qu'eu tampouco sei voar
e sinto envexa d'as aguias,
e quixera ser com'elas,
e ter alas!

¡Cánto dera por poder
saber rir, e rir de ganas,
e non ter que finxir risa
cando non se rí a miñ'alma,
encollendo, diant'a xente,
estes músculos d'a cara...

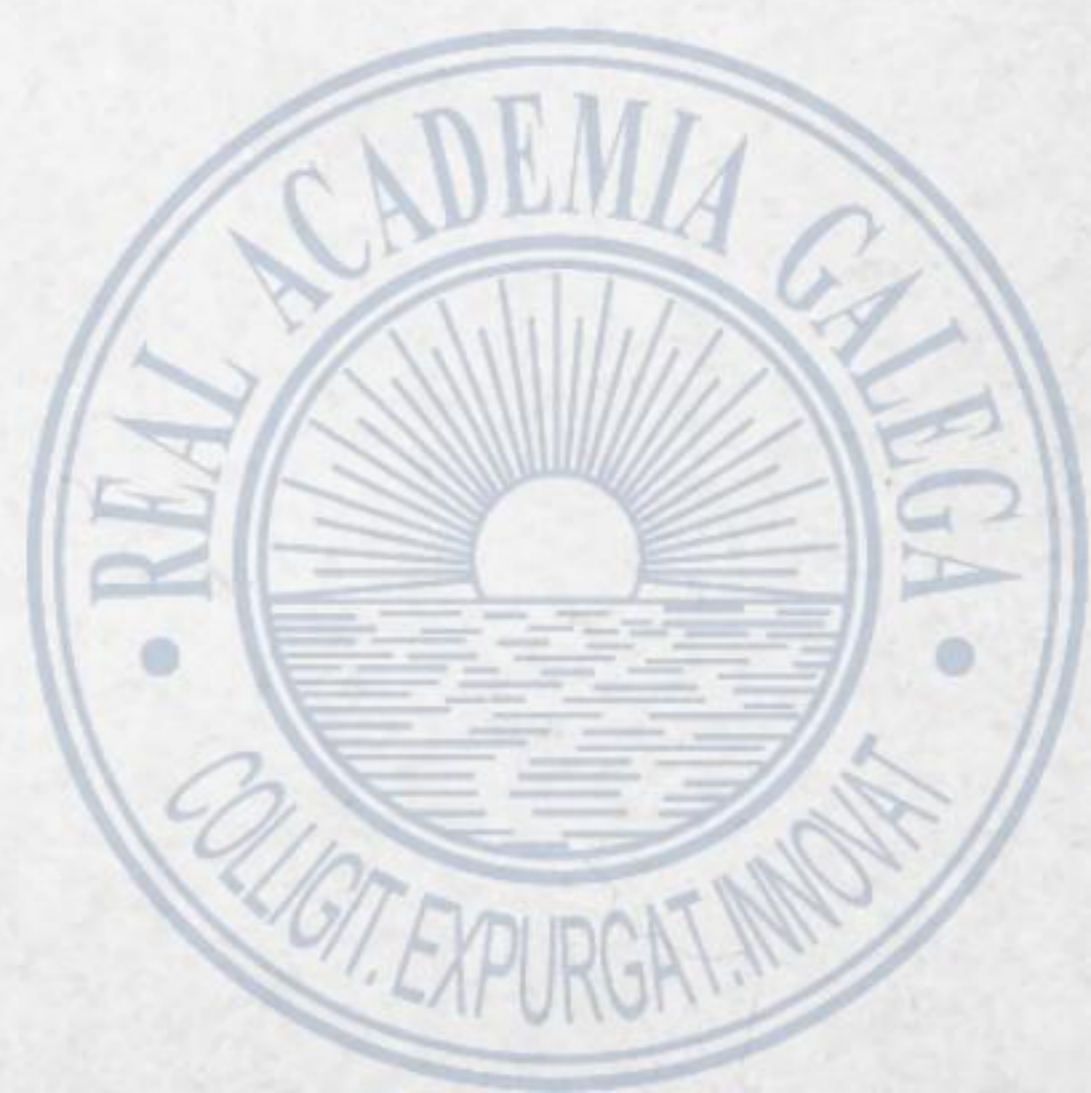

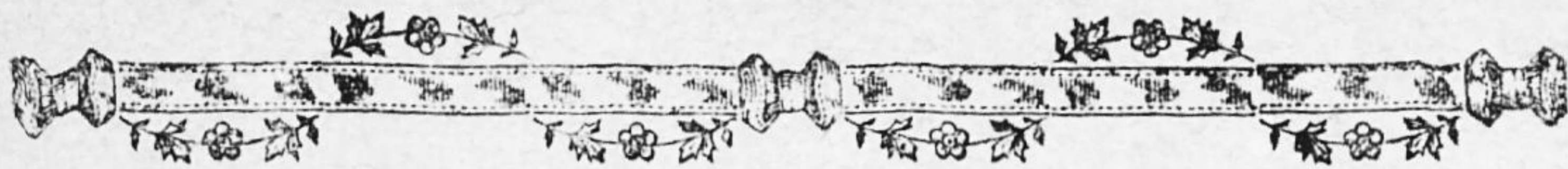

*
* *

Tiñas un, e xa tés catro,
je tel-o marido en Cuba!
¿Qué dirá, cando che volva,
e ch'atop'eiquí esta *incrusa*?

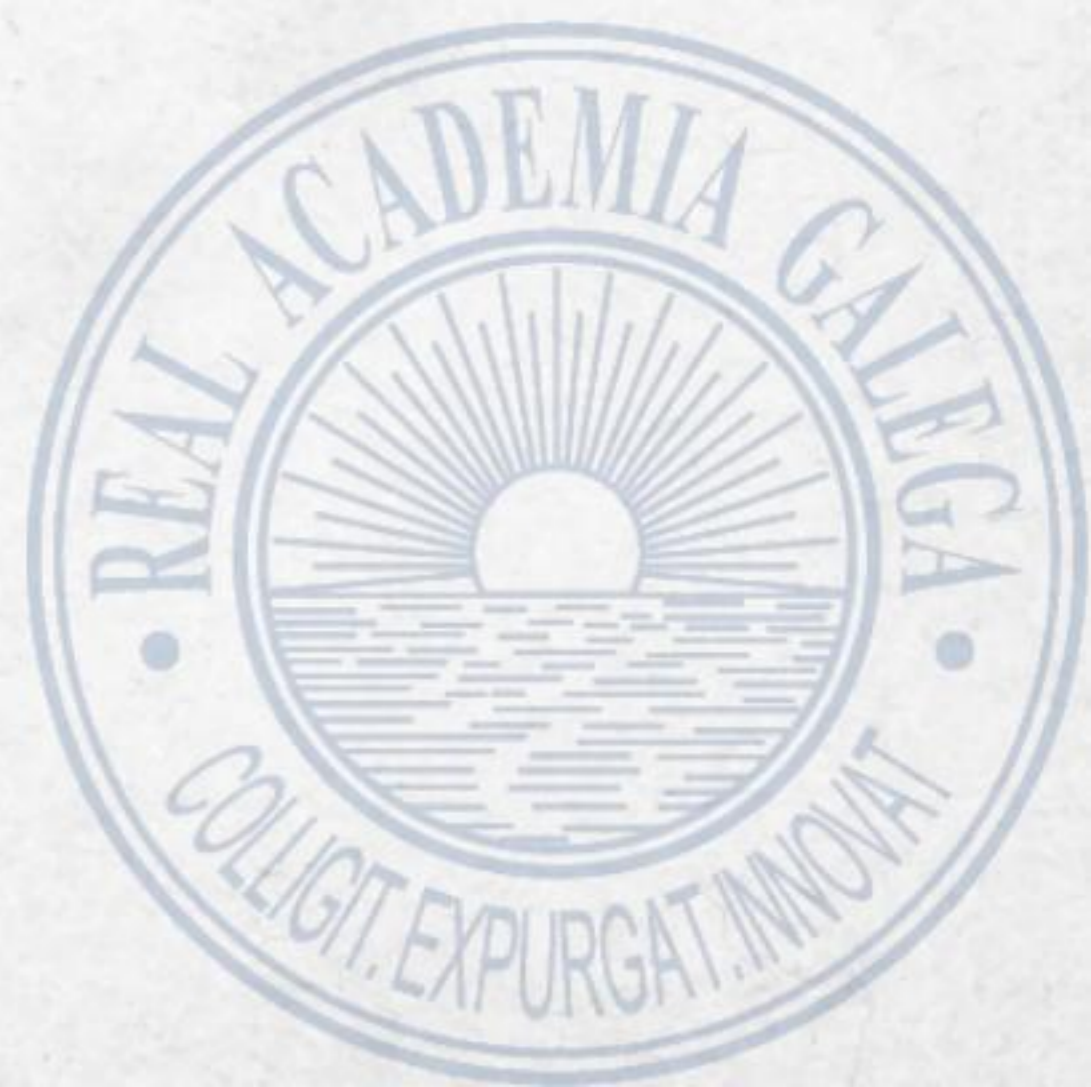

*
* *

Cand'o vexo, de xinollos,
co-as maus dereitas, rezando
— con máis culpas n-a concencia
que vermes n-un camposanto, —
diant'o altar, onde Xesús
dend'a cruz, estend'os brazos,
paresce qu'o Cristo dice
¡qu'inda o están crucificando!

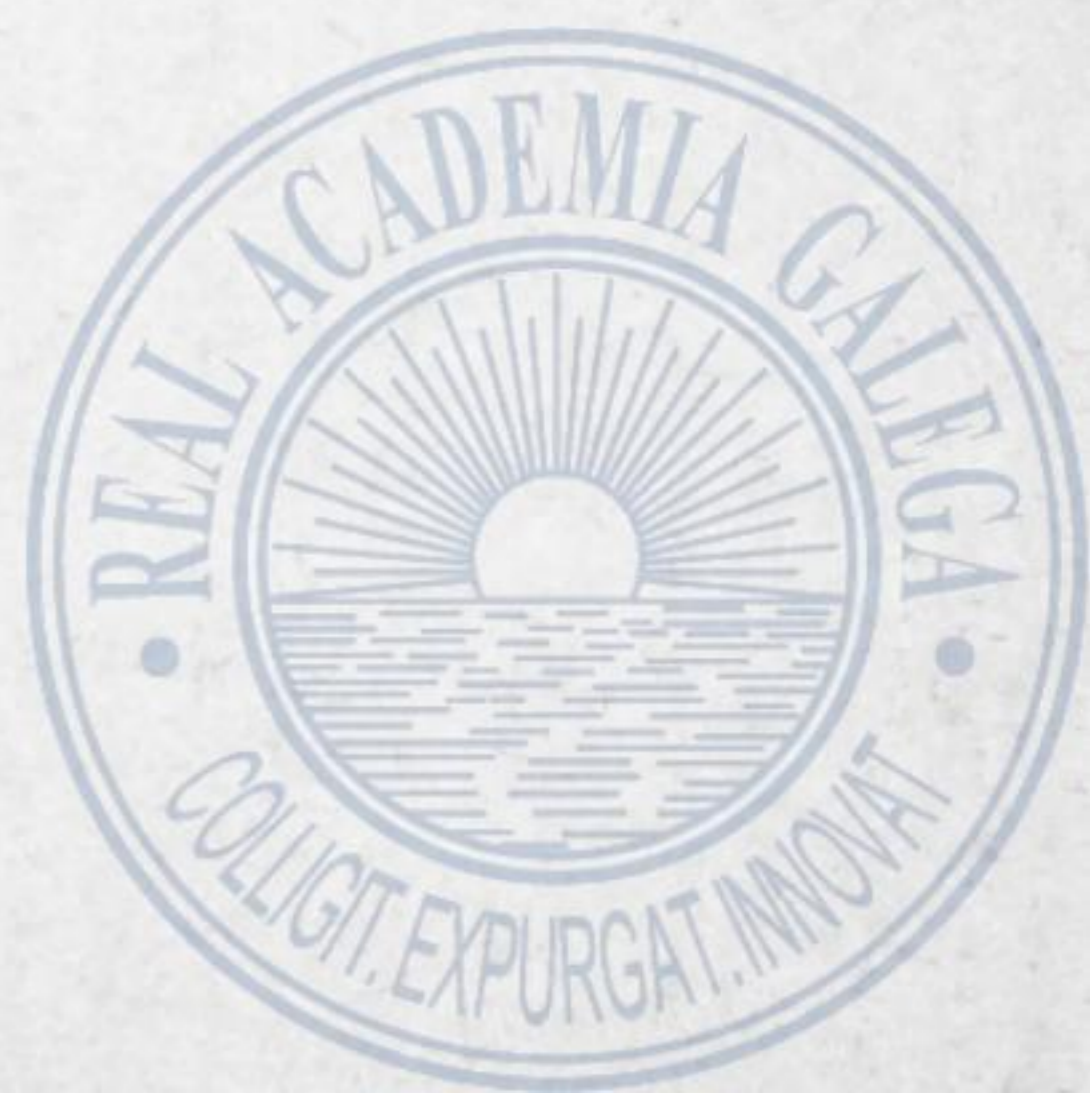

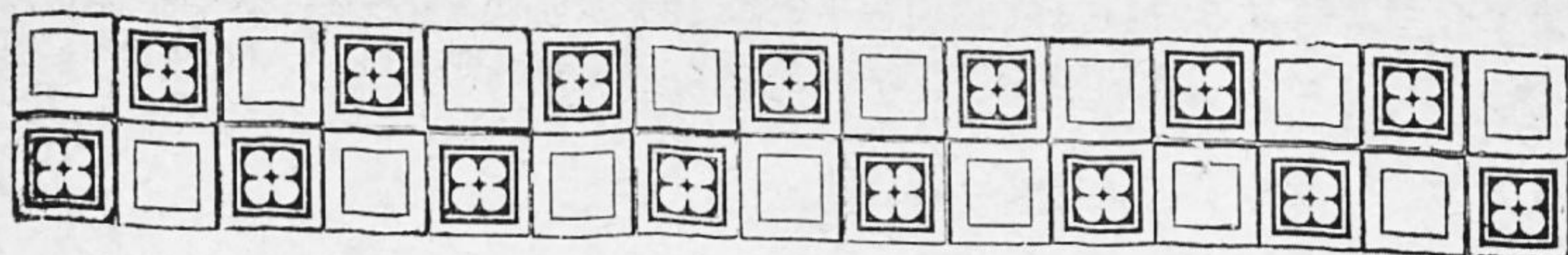

*
* *

Fas ben; c'os dentes de nacre
d'a tua noiva,
e con cantarll'âs bubelas
ô s reiseñores y-âs pombas,
xa tel-o ceo ganado
e rubida tod'a costa.
Habend'estrelas, e frores,
e mulleres... ¡vaiche boa!
veñ'amor, e veña viño,
mau âs cordas,
y-a chorar, co-a lira ô hombreiro,
xunt'ôs pes de *Doña Aldonza*,
que... ¡quén sabe
si será algunha pindonga!

¡VIV'A TROULA! (1)

'O MAYESTRO CHANÉ

I

Vinde pitas
ô puleiro,
qu'é Xaneiro
e vai nevar;
vinde nenas
ô fiadeiro,
qu'o gaiteiro
x'est'alá...

Faceremos
un magosto,
y-eu aposto
qu'ha d'haber,
máis qu'avésporas
n'Agosto,
peros, mosto,
pan e mel.

Ide nenas
pol-as rocas,
qu'eu dez mocas

(1) Letra pra un coro orfeyónico.

xa collín;
si non ides
non hay crocas;
mazarocas...
¡eso sí!

Ben gramata
queimaremos;
bailaremos
hastr'o sol;
e, c'o liño
que fiemos,
teceremos
lenzo bó.

Anda o gato
n-o tellado,
rabechado
com'un can.
¿Non sentides?
Cundanado,
¡qu'enrabiado!
dí, ¡miau!

Canta o grilo,
berra a cruxa,
mont'a bruxa
n-o castrón;
e, n-a horta
d'a Catuxa,
x'aturuxa
o reiseñol.

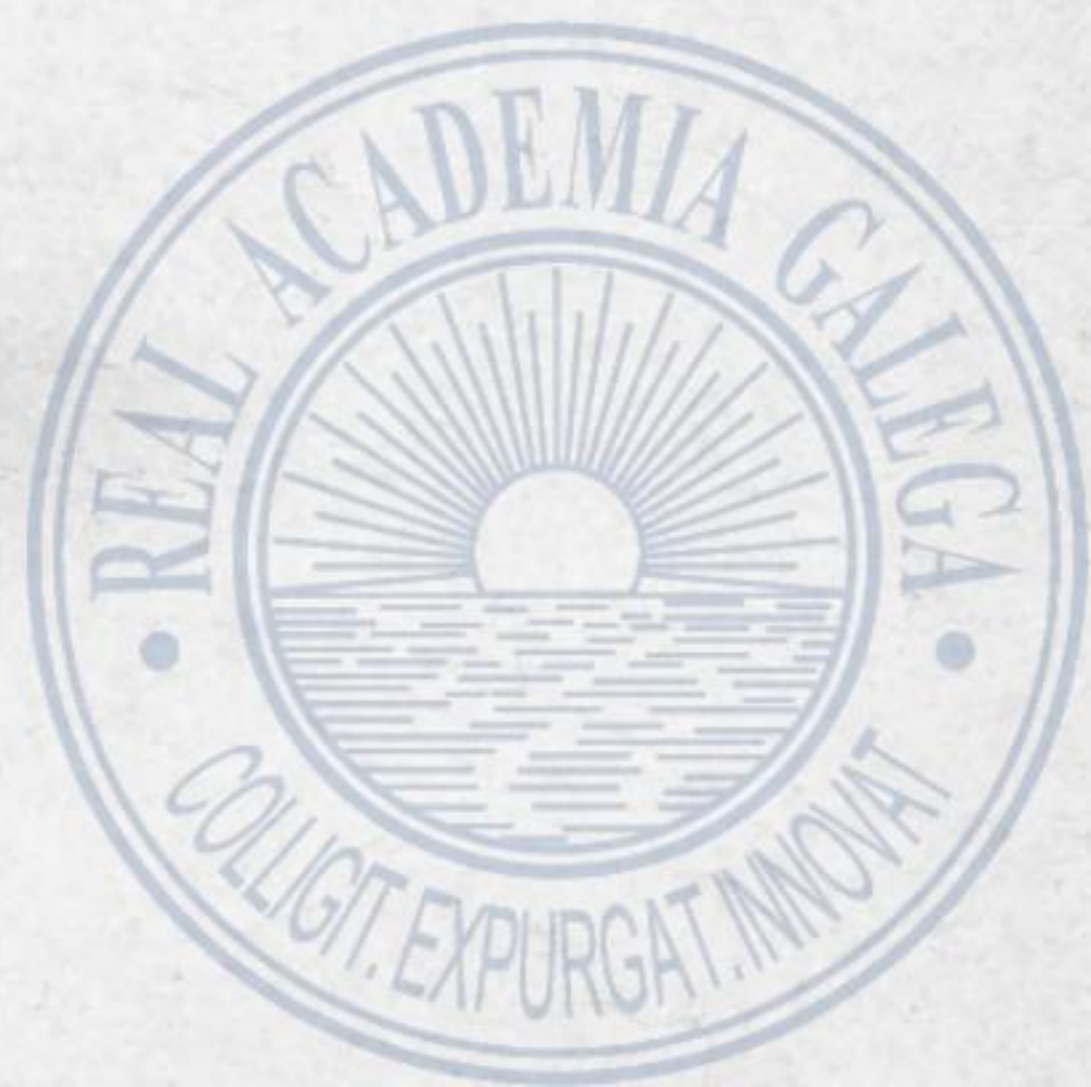

Vinde mozas
en parexa,
qu'alomexa
xa o candil;
e xa o galo
cacarexa,
y-a Castrexa
quer durmir.

Ladra o bicho
n-o palleiro,
y-o pandeiro
sinto xá;
vinde nenas
ô fiadeiro,
qu'é Xaneiro
e vai nevar...

II

Sentaivos
a modo,
qu'ín'hay
pouca luz;
coidado
mociñas,
coidado
c'o cú.

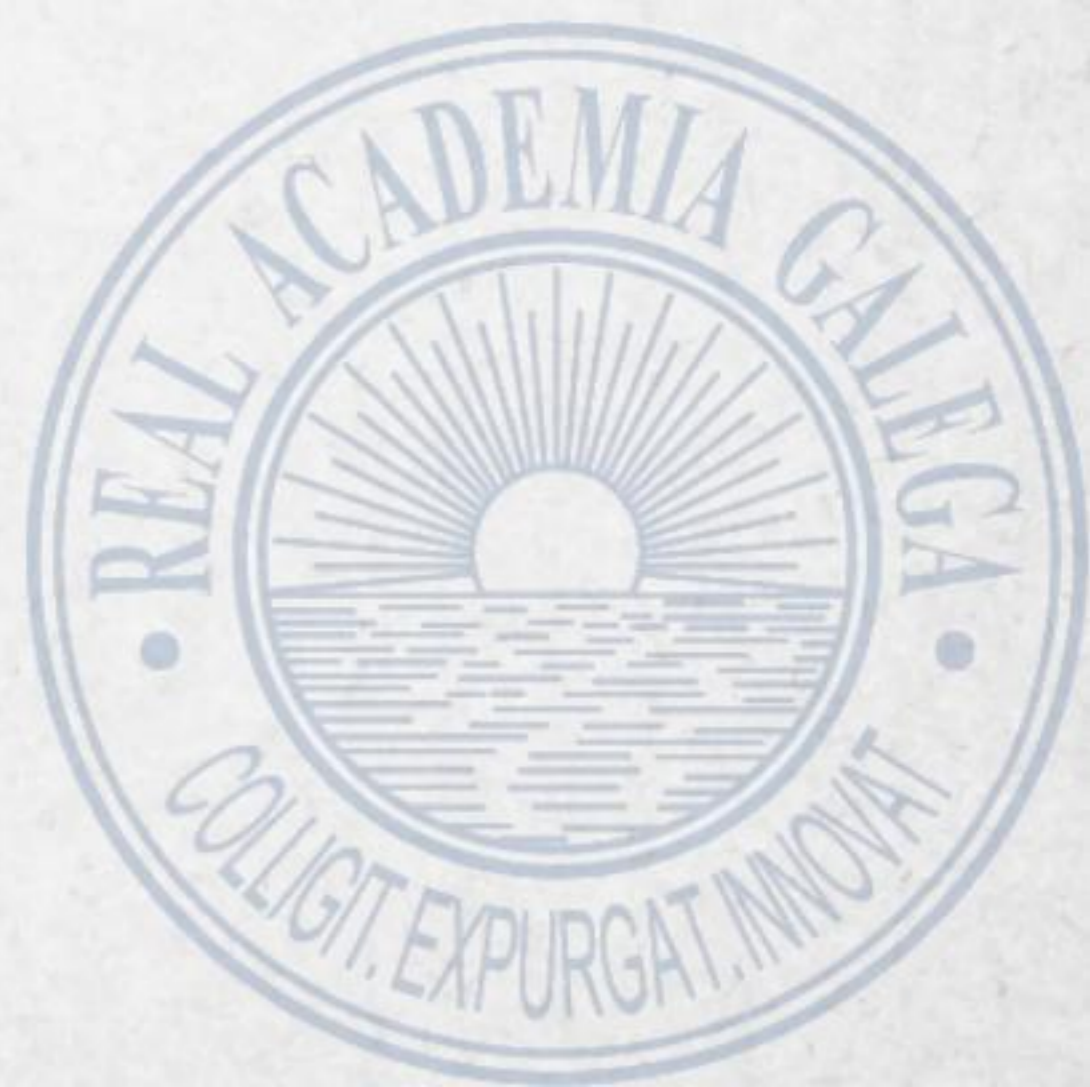

¡Demos leven
estes toxos!
¡Cómo pican
os marraus!
Por un pouco
non m'espeto
catro espiñas
n-a soá.

—¿Qué facedes
laoeiros,
bocas podres
pra tocar?
—¡And'a cera!
—¡Chilr'a gaita!
Castañolas,
repicai.

—¡Mau âs conchas!
—¡Pau n-os cestos!
Darll'ôs testos
y-ô tambor.
—¡Fora estrigas!
—¡Fora rocas!
Ei van crocas
n-ese fol...

Dall'ôs ferros
rapaciño;
pan e viño
n'ha faltar;

y-algún coiro
de touciño,
c'o fuciño
lamberás.

Veñan xotas
e muiñeiras
feiticeiras
d'unha vez;
qu'as rapazas
d'as fiandeiras,
n-as pandeiras
baten ben.

— ¡Ard'o mundo!
— ¡Viv'a rabia!
(Seica o demo
ven ahí;)
— ¡Fora, todos!
— ¡Veñan mocas!
¡Asoprádelle
ô candil.

¡Lev'o demo
s'eses brutos
os de Trelle
non vos son!
— ¡Viva Loiro!
— ¡Xa está armada!
— ¡Pau de firme!
— ¡Pau de Dios!

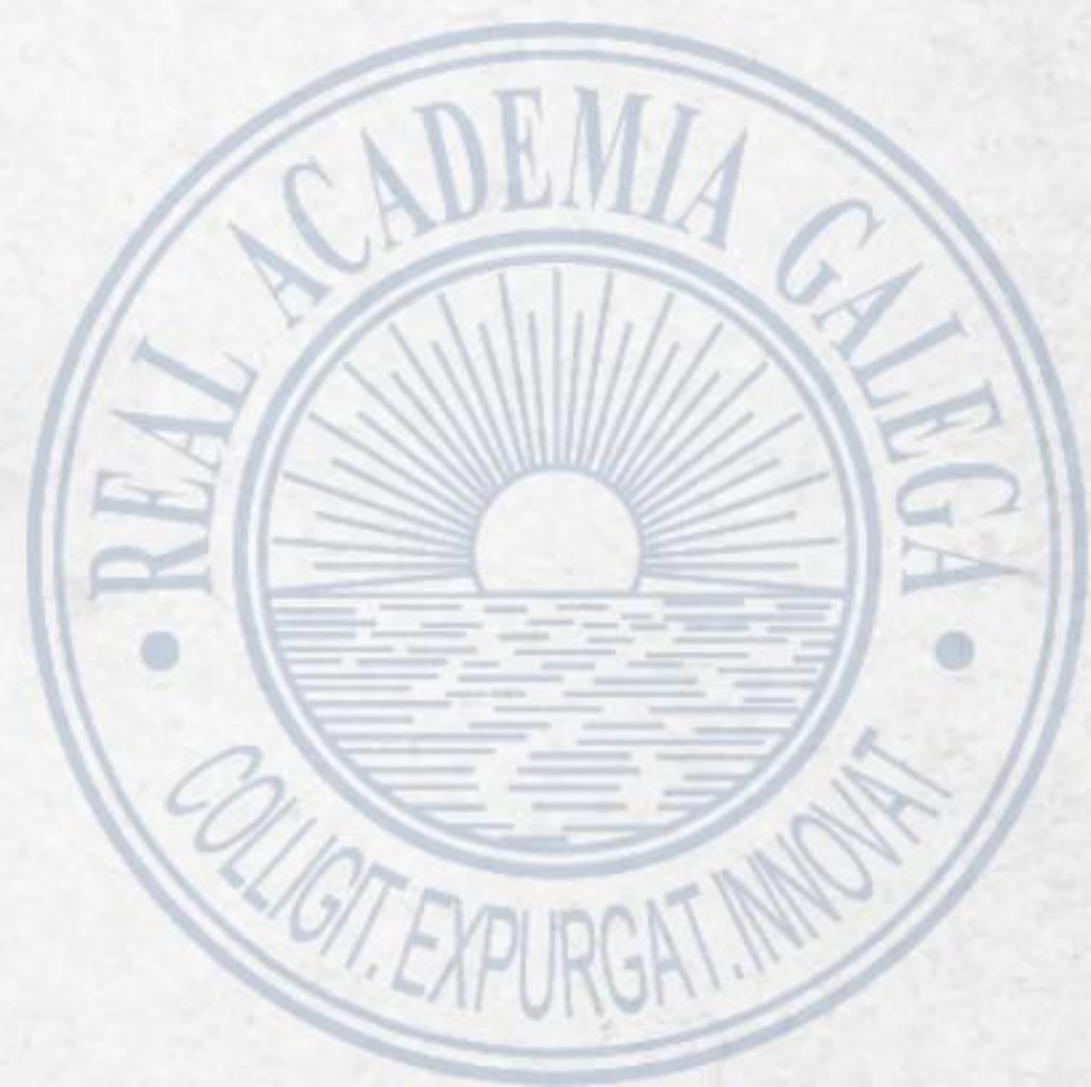

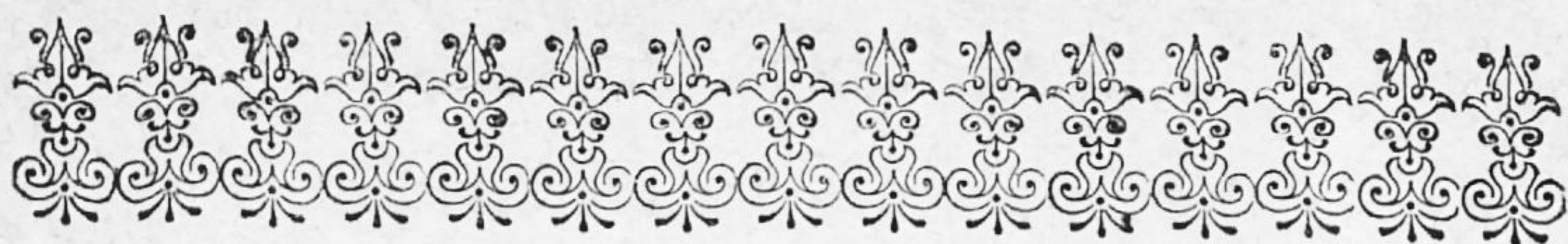

*
* *

Xa pasa ben d'os cincoenta,
anduvo sempr'en pulítica,
e'n-ese tempo, mudouse
trinta veces de camisa...
¡Pois non me parece moito!
Cualquera presoa limpa,
—sin ser senador, nin nada—
múdase cada dous días.

¡BEN TE VIN!

Á MARIANO DE CAVIA

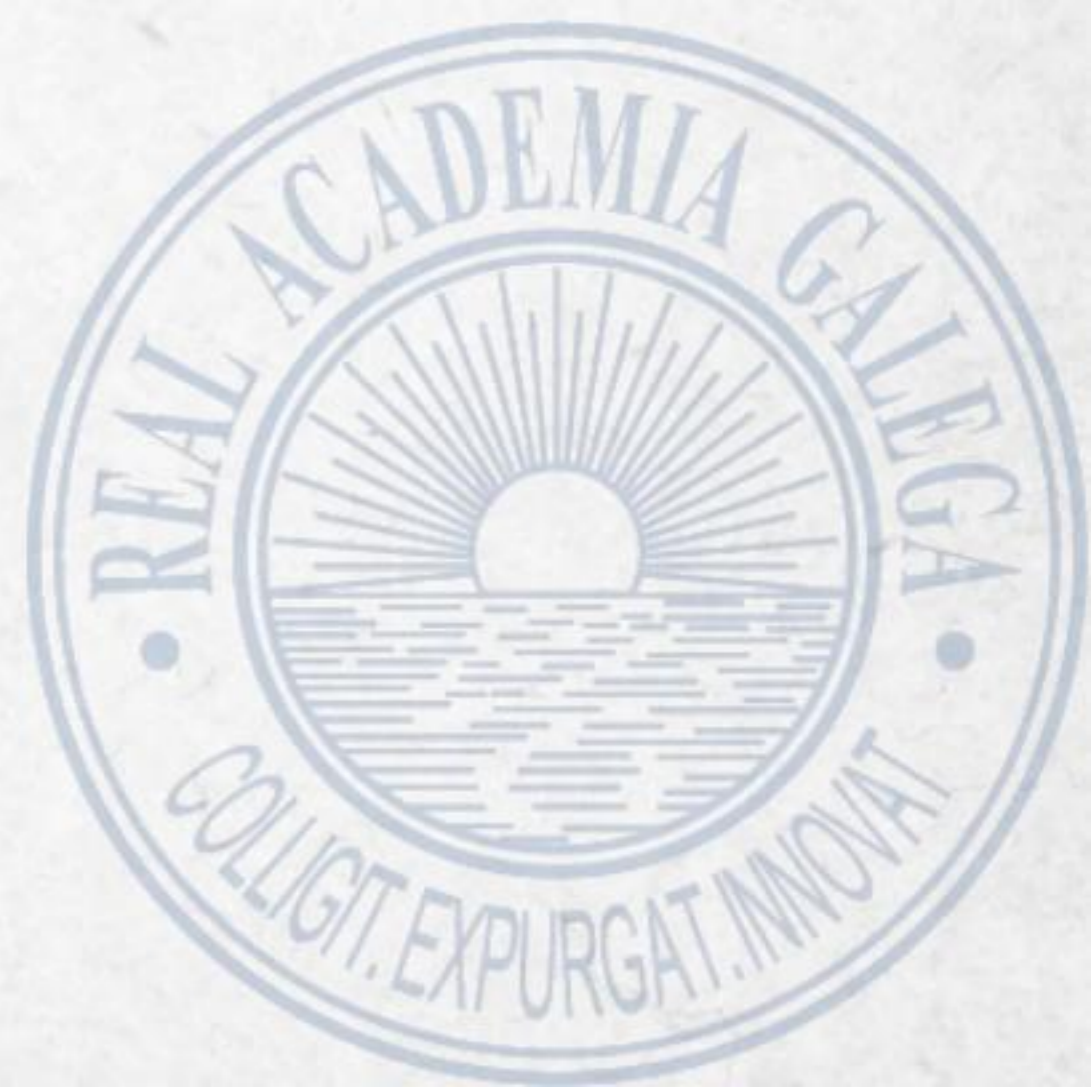
I

Craror de noite estrelada,
e, n-o paisaxe, esas tintas
de luz, triste y-esmayada,
que, n-os arbres e n-as quintas,
pon, surríndose, a alborada.

Galoupa o tren, y-asobía,
e, pol-as veigas voando,
hipógrifo ou cotrolía,
vai ô voar desmadeixando
moxenas d'ouro n-a vía...

II

En retorto calexón
de taludes nos meteron;
saímos d'unh'estación,
e, de súpeto... escorreron
os ánxeles un telón.

'O fondo, un faro alcendido,
y-entre guirnalda d'estrelas
aprisionado e collido,
o mar, coberto de velas,
y-a perna solta tendido...

Ceo azul, e pouca bruma;
lonxe, as crestas d'a Marola;
unha praya que s'esfuma...
¡e moita nave española
bambaneándose n-a escuma!

III

Cando te fun visitar,
vend'a miñ'alma suxeta
â hermosura d'o teu mar,
díxome Dios: ¡canta, poeta!
¡e chorei... pra te cantar!

Chorei, qu'eu non sabería
—¡e san Pedro non m'escoite!,—
d'escoller, qu'escollería,
¡s'entrar n-a Cruña de noite
ou entrar n-o ceo de día!

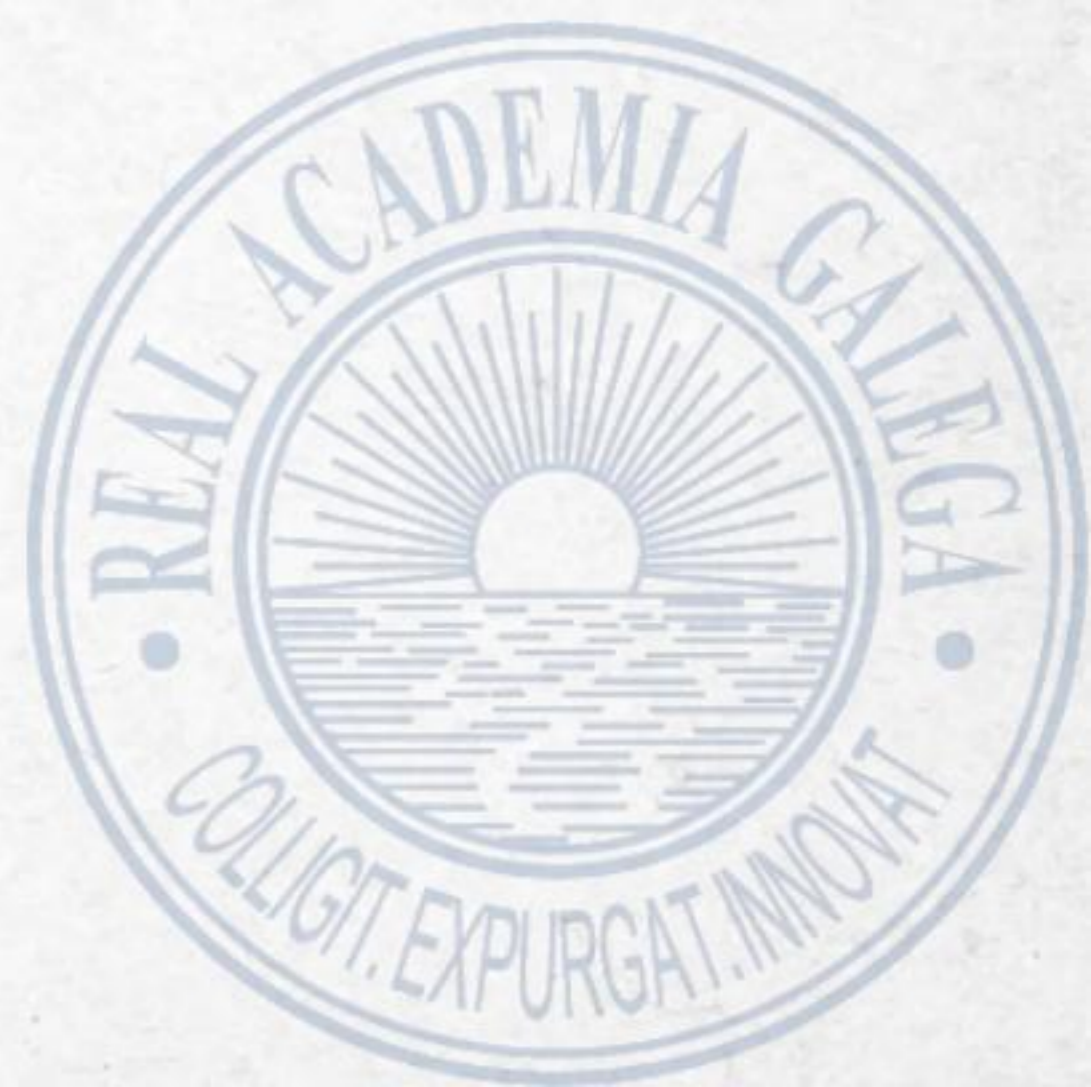

*
* *

Luz e sombra, noite e día
fror e lama, demo e ánxel;
volvoreta, busca luz,
tigre, sangue.
Qu'ó mal y-o ben, ceo e terra,
anque nemigos mortales,
van xuntos n-o noso espírito,
van xuntos n-a nosa carne.

¡Tamén o cravel n-o esterco,
o bermello cáliz abre,
y-ás veces s'ergue unh'airexe
veira a veira d'unha cárcer!

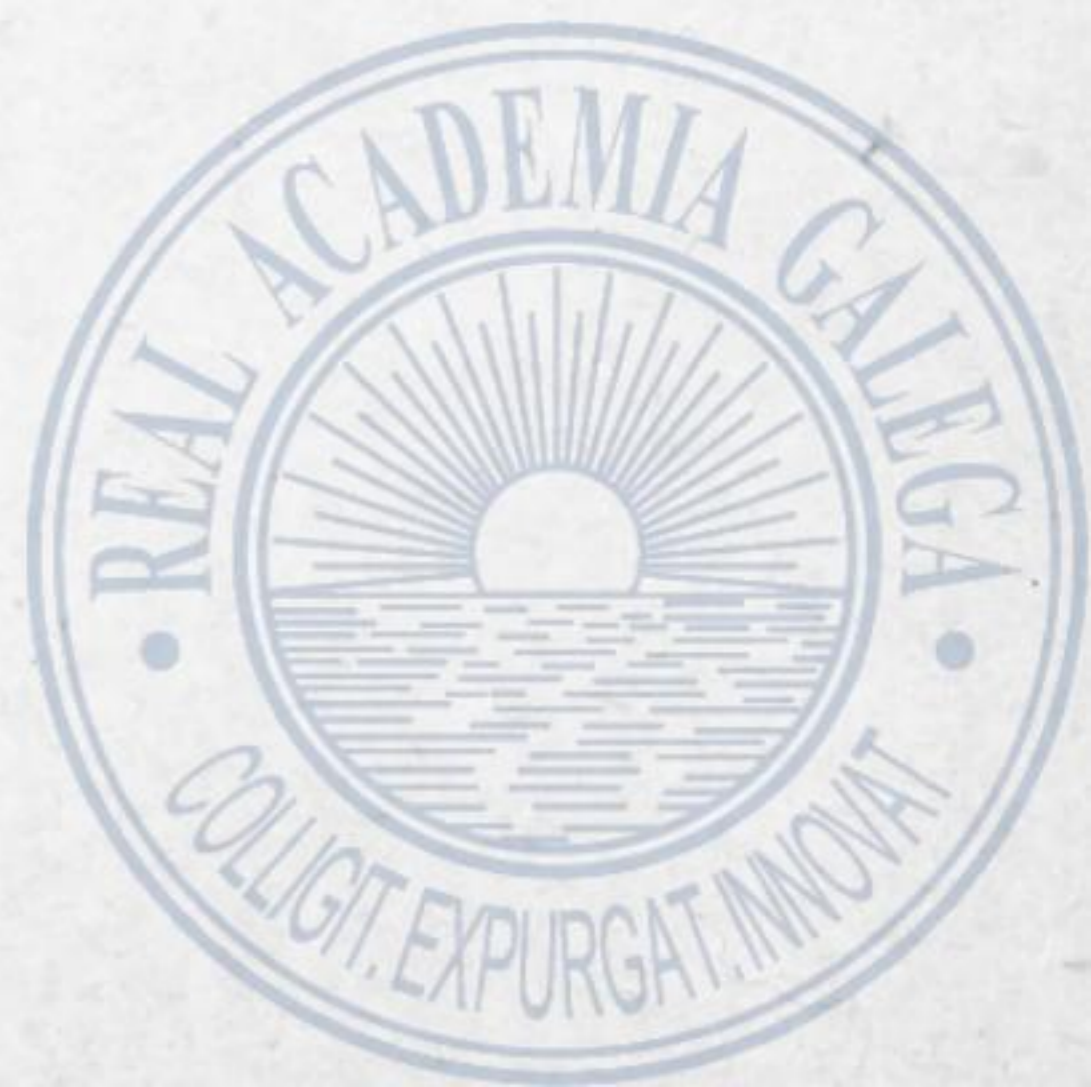

DE GUSTOS...

Non s'apuren, nin se maten,
non é así:
nin *Ponteáreas*, *Ponteareas*,
nin *Mondáriz*, *Mondariz*.
Si c'o acento que lles poñen
son máis *chic*,
e lles fan os nosos pobos
máis *tilín*,
ôs *spormants*, ôs *reporters*
y-ôs *dandys*,
e lles sonan máis a *estranxis*
qu'ô d'eiquí,
poñan comas a barullo
que, por min,
leve o diaño si m'importa
que Madrid,
sexa *Mádrid*, e que *Paris*
lle chamemos a París.
Si por ser, dend'hoxe, *Verin*
lle baixasen a Verín
os trabucos, e por Méllid,
ll'os baixasen a Mellid,
non quedaban en Galicia
con acento sobr'as *is*,
Crispín que non fose *Crispin*,
nin un soilo Serafín.

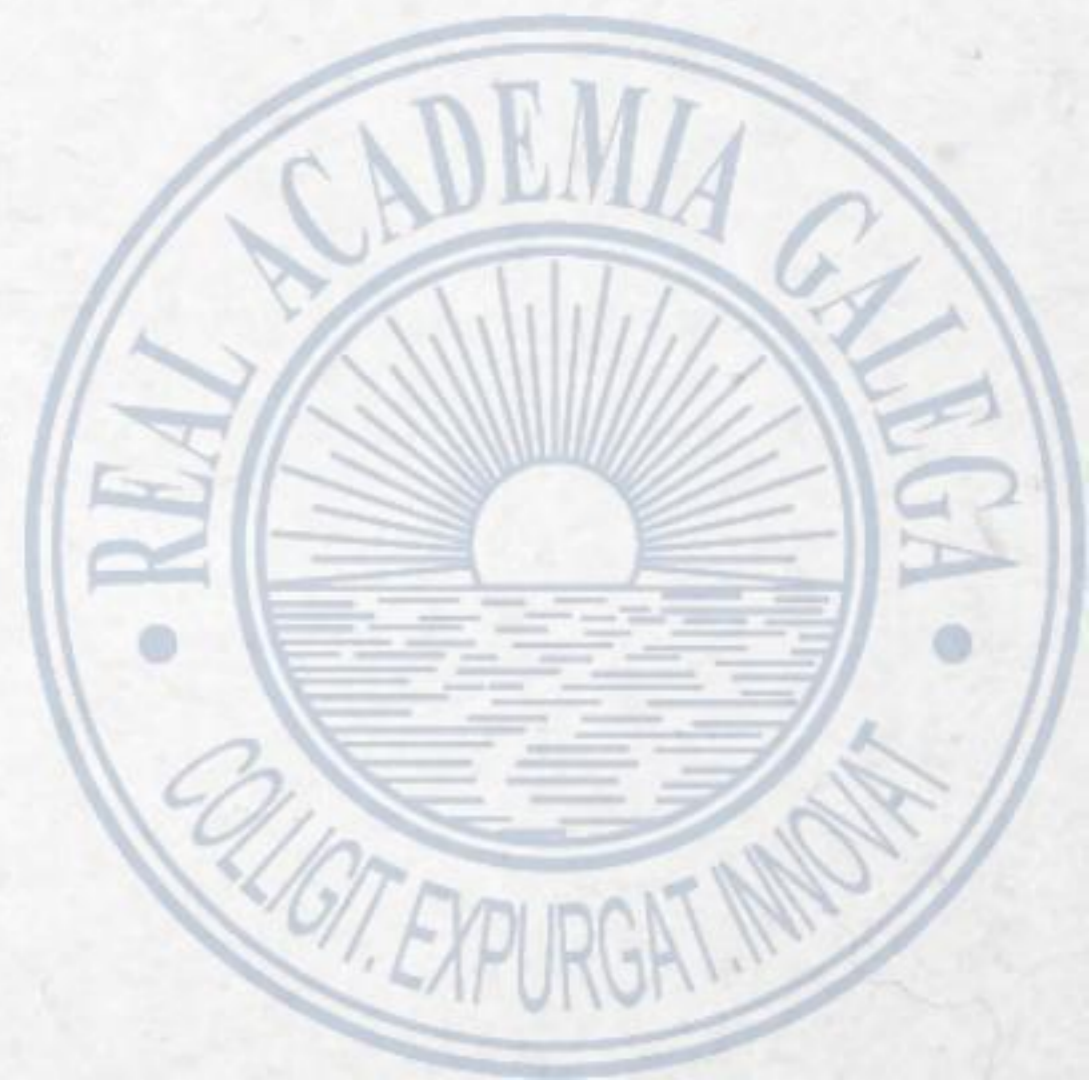

T Í

Casta com'a luz, com'a luz pura,
e, com'a luz tamén, esprendorosa,
inda pode que foses máis hermosa
si non tiveses xa tanta hermosura.

Non cabe, n-ollos negros, máis negrura,
e, náyade ou muller, sílfide ou diosa,
con dous pétalos soilos d'unha rosa
tés pra darlle tres voltas â cintura.

Si a Pradilla quixeras ver n-un brete,
e fuxir, *fú* facendo, com'o gato
qu'en aceite rustrido as patas mete;
encárgalle que faga o teu retrato,
e verás cómo creba o cabalete,
e se queda, ô mirarte, turulato.

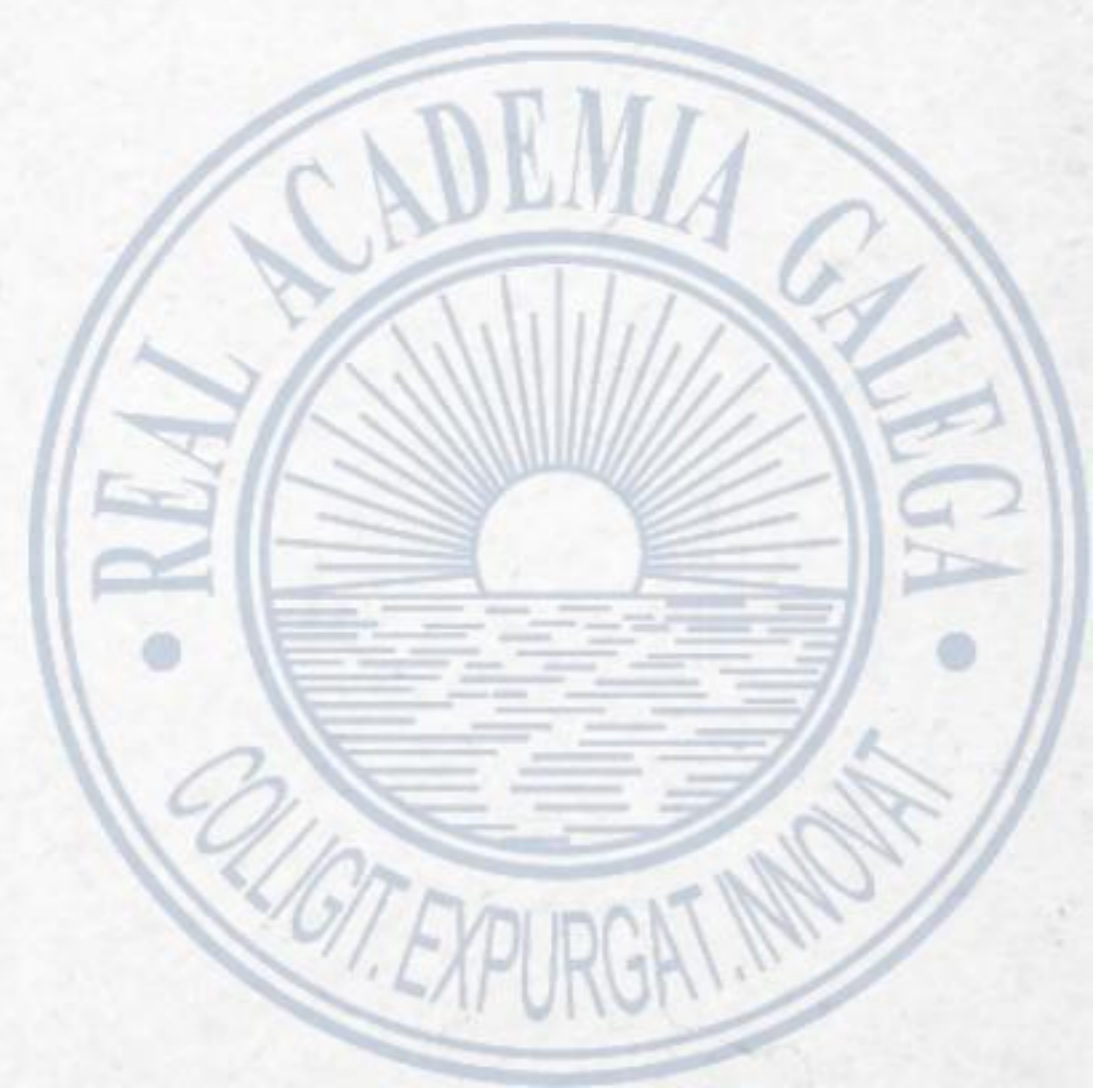

*
* *

Luisa Michel, vas ás xuntas
pedricarll'ôs anarquistas;
literata, pós escola;
doutora, fozas n-a crínica.
Vas d'a tribunia ô taller
e, dend'a academia, â mina,
y-en canto, d'o lar che furtan
a roupa branca y-as fillas...

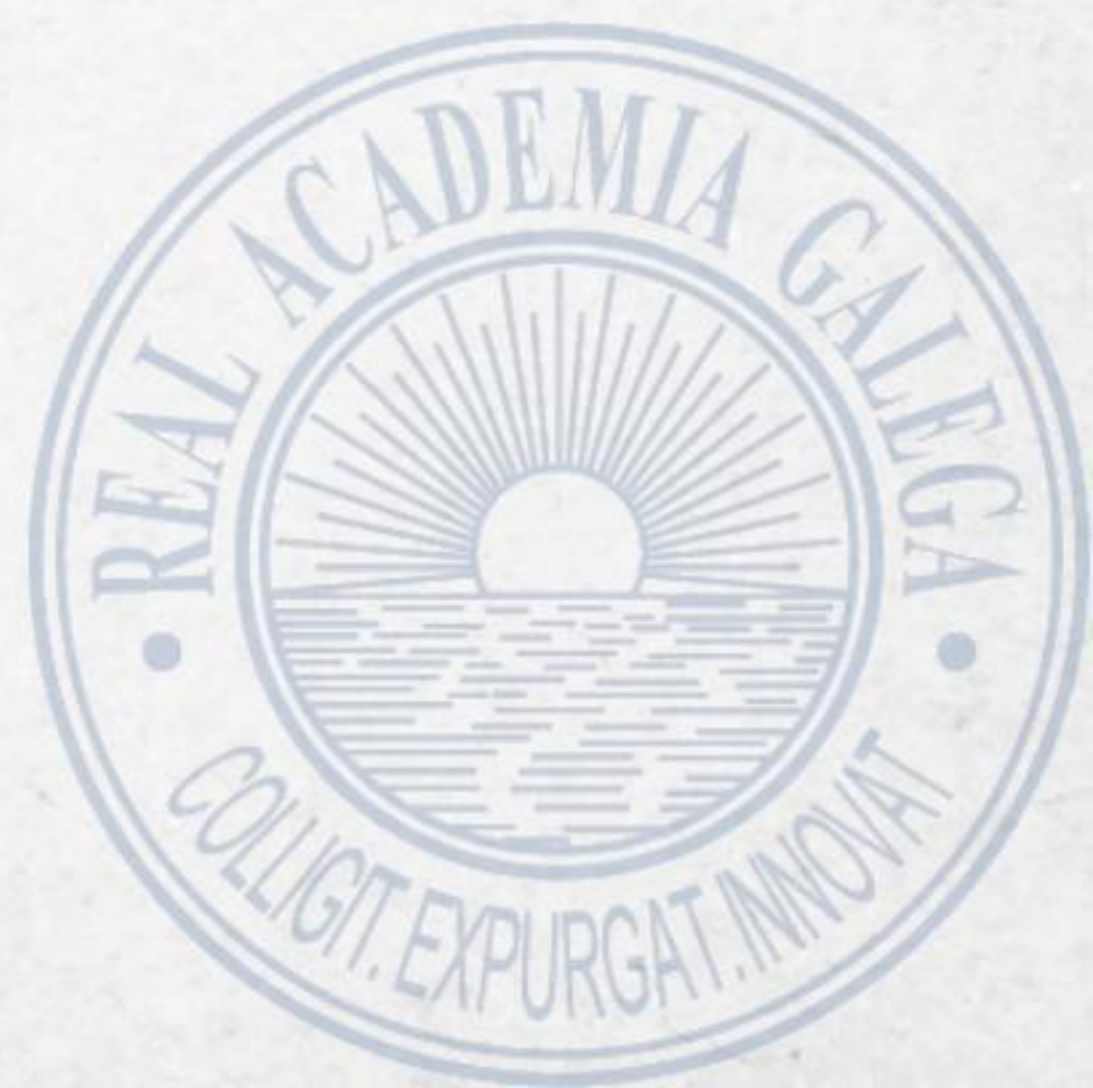
*
* *

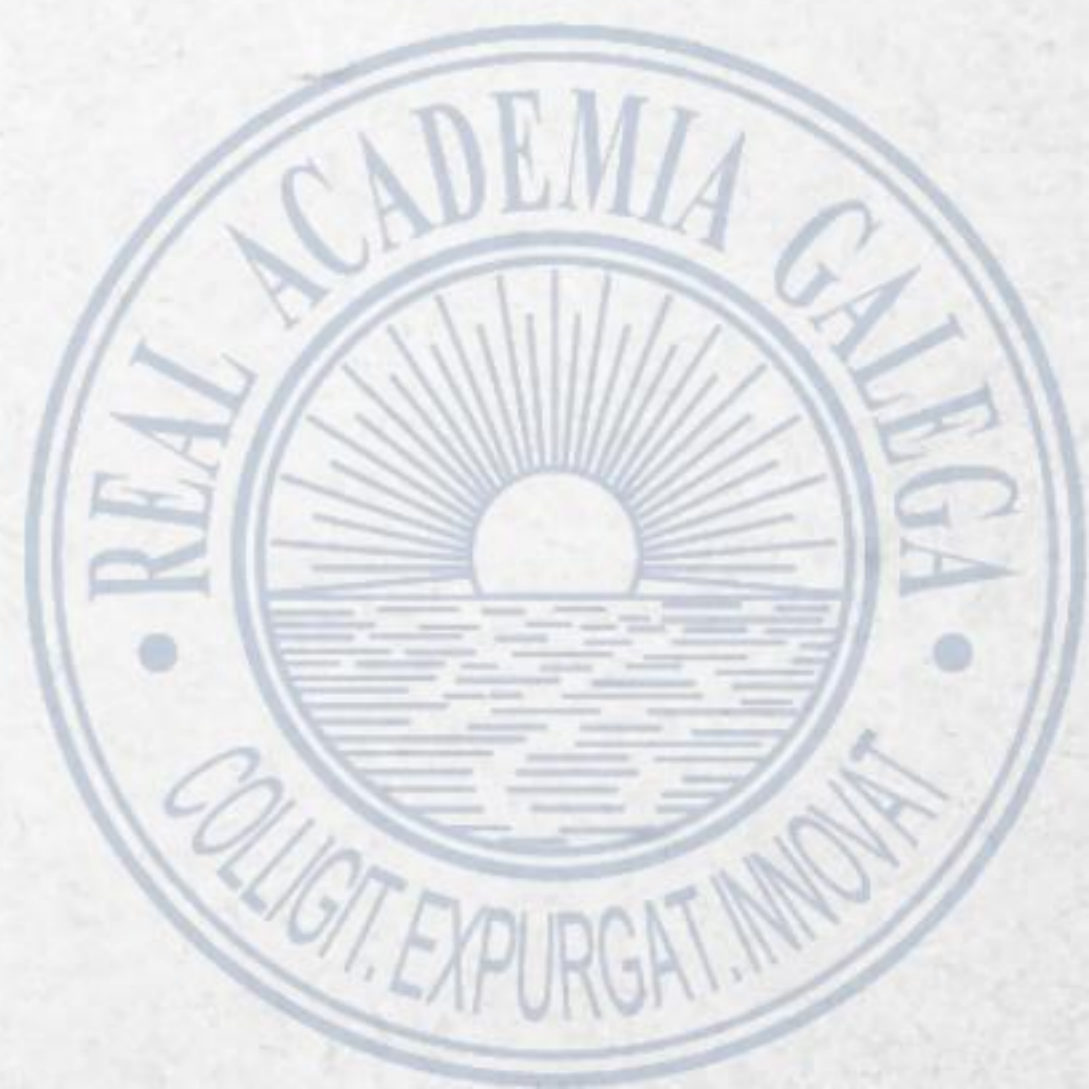
Fois'o tambor co-a monteira
y-a moca marchou co-a gaita,
e viñeron, c'o chapeu,
o asesino y-a navalla...

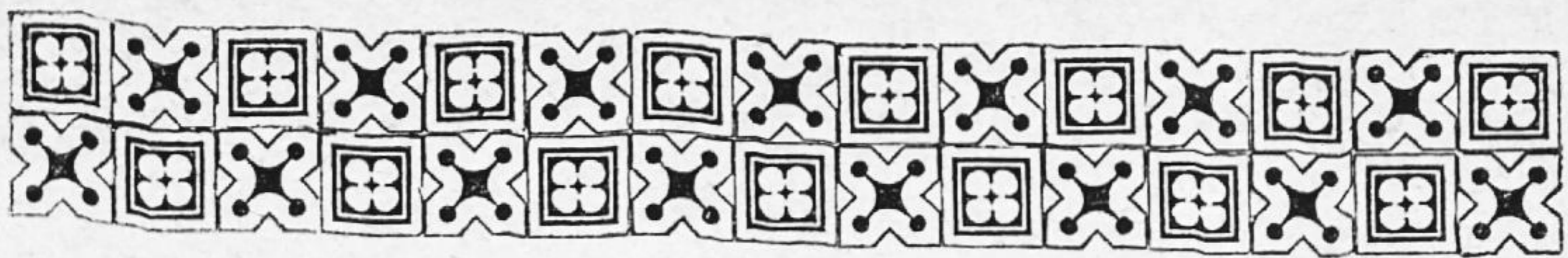
Onte, c'o gaiteiro, as festas
festiñas d'a miña patria,
que nunca, con sangue, o polvo
d'o torreiro ensanguentaban;
y-ahora, a salvaxe iliorta
d'as kabilas d'a montaña,
que se citan n-as romaxes
pra se dar de puñaladas.

Anda de boina o petrucio
y-o fillo en framenco fala,
y-a moza, de pelo en peito,
bota ¡olés! com'en Triana.
Por eso marchou a moca
de Galicia, e veu a *faca*.

¡Esta España, *fin de siècle*,
está ben enchulapada!

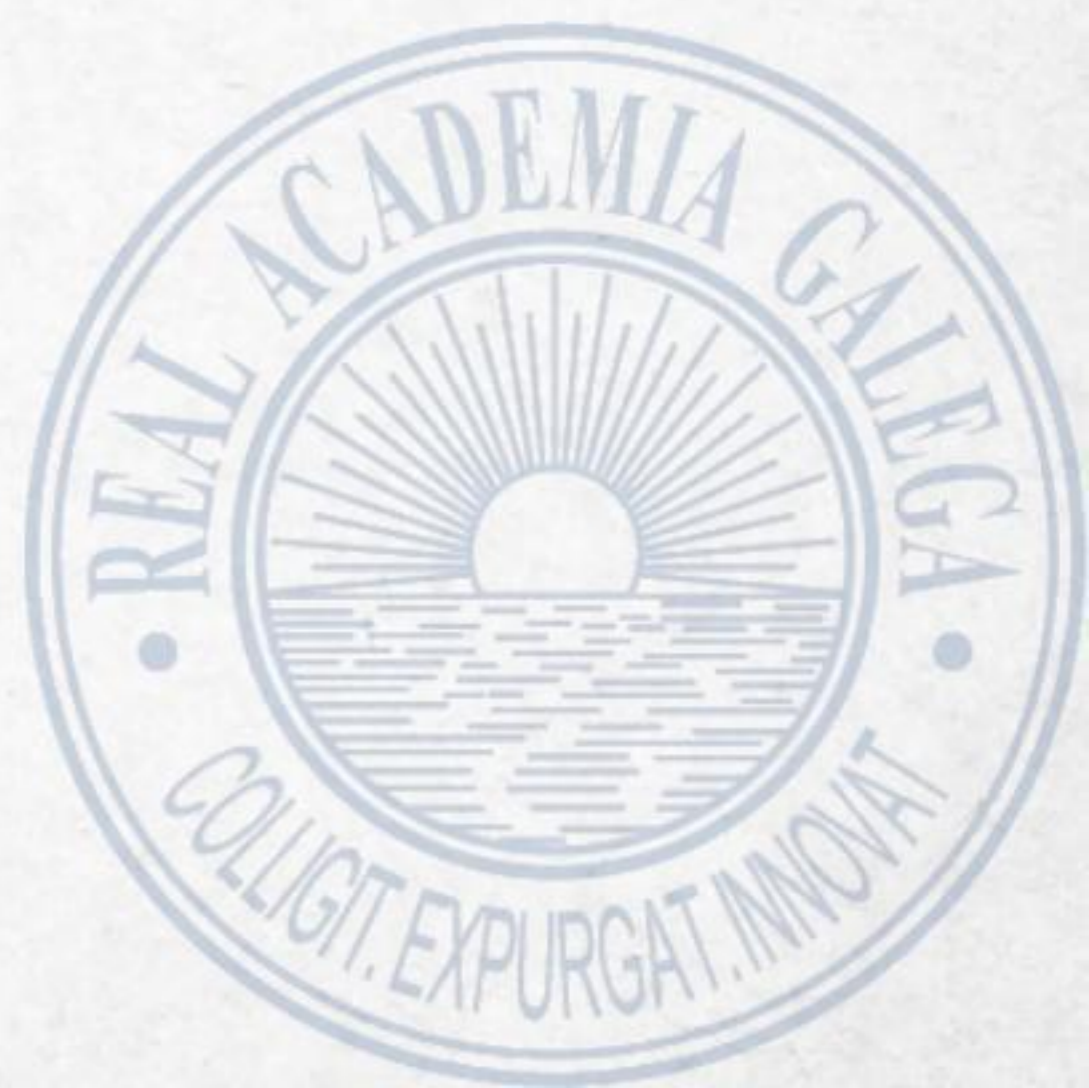

*
* *

Millor qu'eses trovadores
de musa risoña ou tétrica,
cantan endeitas d'amores
os arpados reiseñores,
je non saben... *arte métrica!*

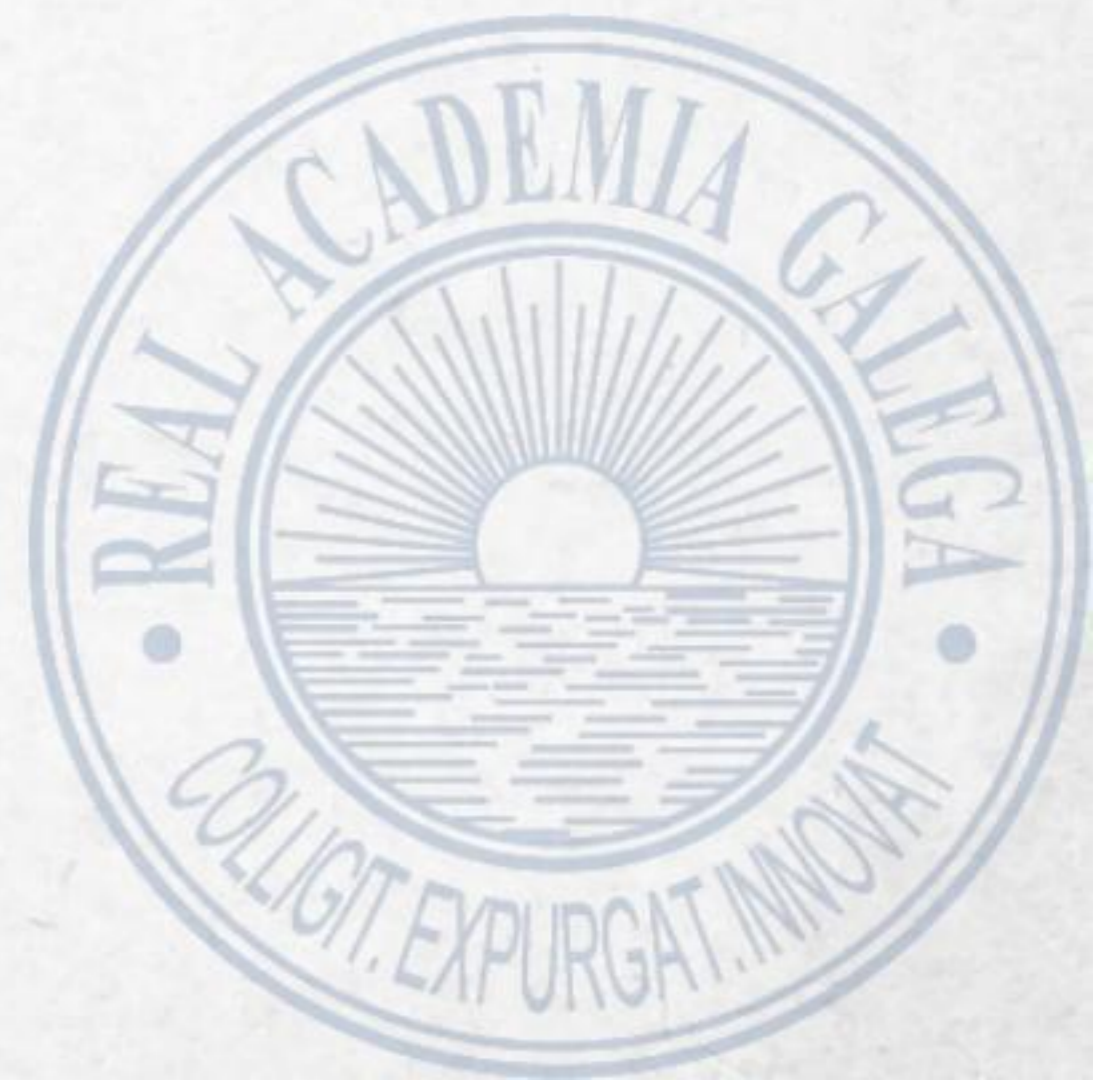

iii QUÉ SUSTO!!!

Anque petei agustiño,
sentíume tua nay petar...
¡Qué medo collín n-a horta
e cómo ladraba o can!
'O fuxir, ¿ves estas cruces?
vin, debaixo d'o parral,
un civil e dous difuntos
concruido de cear.
Ollarme o civil, erguerse,
e facerme así, co-a mau,
pra turrarme pol-a faixa,
y-eu ganar
unha volta, e d'a escaleira
ir, d'un chouto, dar ô chau,
en menos d'o que ch'o digo
pasou, cóntoch'a verdá.
Despois, pes pra que vos quero,
ôs catro pes, sin parar,
corrend'a campo travesa
car'ôs castros de Peizás,
com'o zorro qu'ô puleiro
pita ou galo foi furtar,
pol-os millos, pol-as touzas,

pol-o monte, pol-o val,
abantand'acó un portelo
y-outro alá,
él, co-a punta d'a baoneta
por atrás,
y-eu berrando: ¡que me furan!
non sei ónde fumos dar.

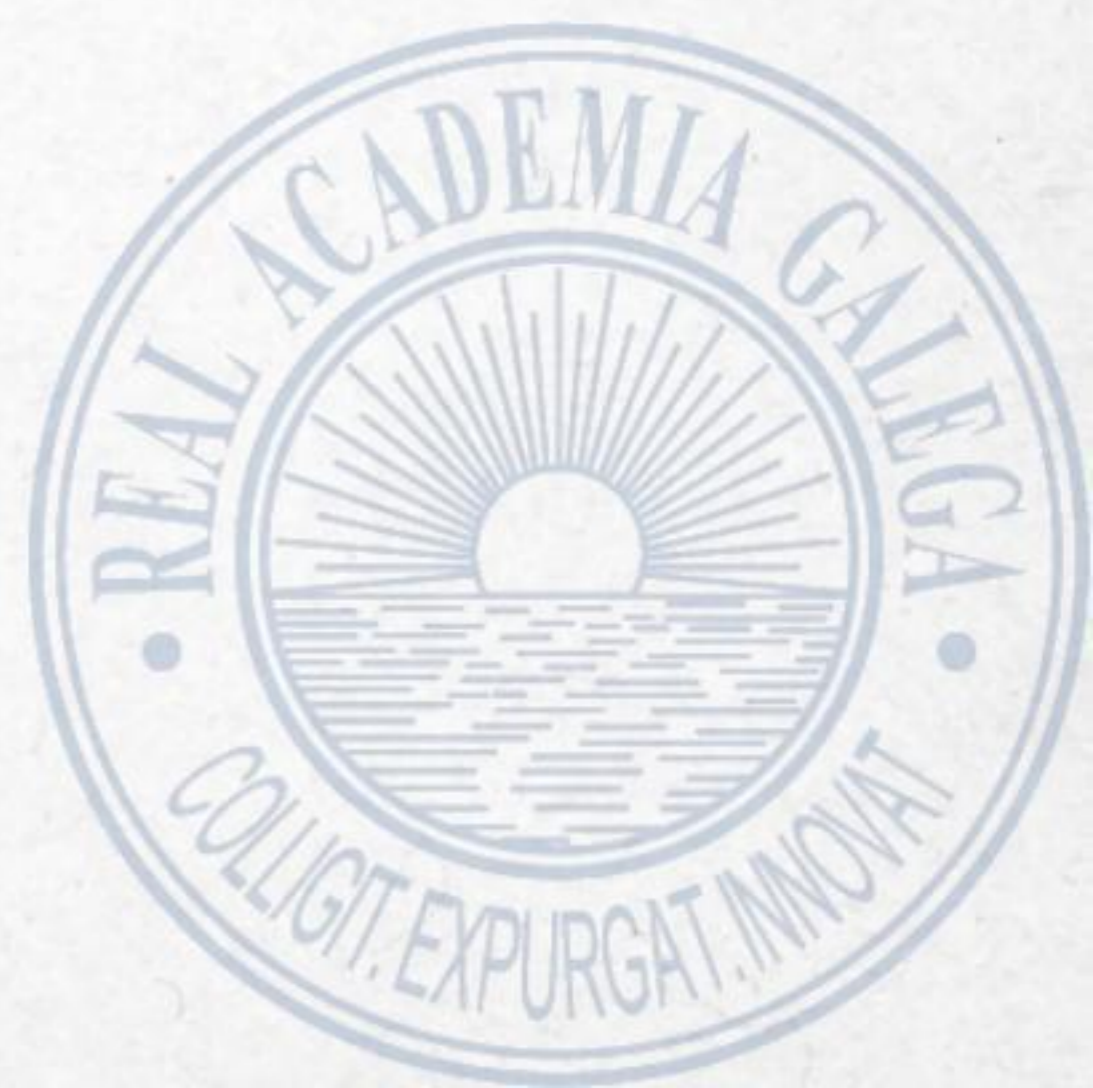
¡Benia ô pozo onde tí lavas
y-onde regas pol-o vrau!
¡Cataprún!, brinco por riba
y-ô civil non-o vin máis.
Si o teu pozo non me salva,
¡qué furadela me fai!

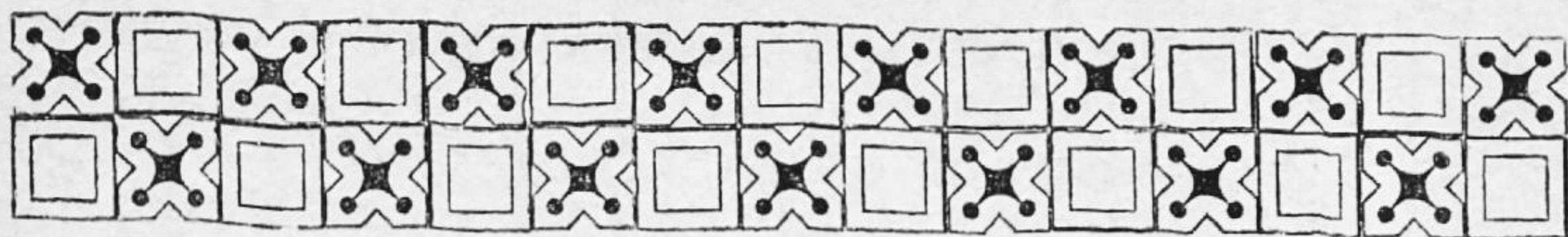

RISUM...

Anda de chalán de votos
malmercando e malvendendo
por pulpadas e por viño
os sufraxios d'os famentos;
e dí, despois, cheo d'orgulo,
diant'un Cristo e dous maceiros
(que poden estar ben fartos,
un n-a cruz y-os outros dreitos,
d'ouir... chover), qu'él é o *pobo*
en carne y-hoso e pelexo.

CARA E CRUZ

Á RAMÓN FERNÁNDEZ CID

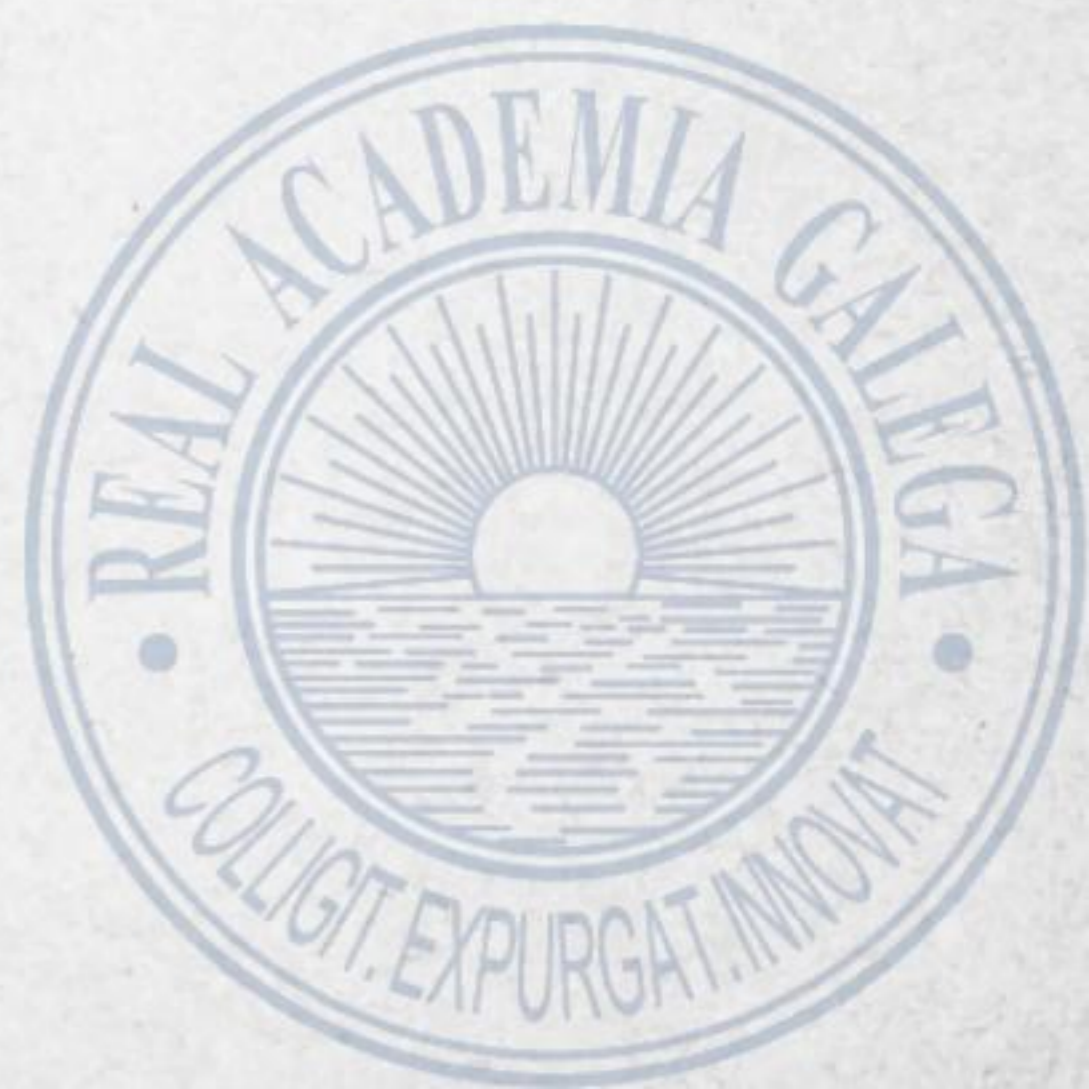
Us, con ostras e salmós,
outros, con pan e mariñas,
ô que troux'a democracia
ô mundo, danll'a benvida.
E barro n-as casas probes
o qu'ouro e prata n-as ricas,
y-aspra estopa n-as aldeas
o qu'é damasco n-as vilas.
Fror d'o grau n-as casas grandes
o que, n-as probes, é bica,
e zumo d'o Rhin n-os pazos
a purrela campesina.
N-o canto d'as colifrores
unhas poucas chirouvías,
e por besugos, xurelos,
e por lengoados, sardiñas.
Y-en vez d'as roxas granadas
e d'as áureas mandarinas,
d'os turxentes moscateles,
d'os prátanos e d'as piñas,
—primaveira que renasce
n-o máis crúo d'a invernia,

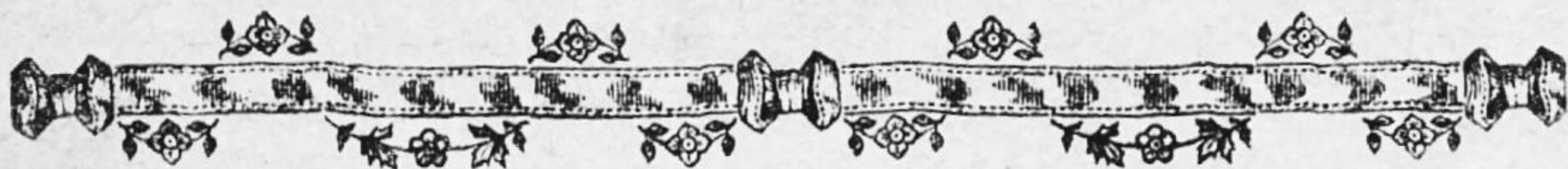

y-amostra n-os seus coores
 e trai n-o manto escolpidas
 as sinales d'as apertas
 y-as cicatrís d'as caricias
 d'o sol de Cuba e d'o aire
 d'os verxés d'Andalucía;—
 castañas crocas con leite,
 media ducia de rusquillas,
 e unha ronda de resóleo
 ben rondada e ben bebida.

¡Eu non sei s'alá sembrantes
 qu'anubra a malenconía,
 si corazós tempestosos
 ond'as ambiciós se trigan,
 e frentes ond'o pesar
 pon engurras e fai ringlas!
 Eiquí, non. N-as casas probes,
 xunt'ô lar d'estas cucíñas,
 â luz d'o candil qu'encolga
 d'as gramalleiras negrizas,
 santa paz houbo n-a cea,
     y-as sardiñas,
 sinón con *Chateau Lafitte*,
 regáronse con legría.

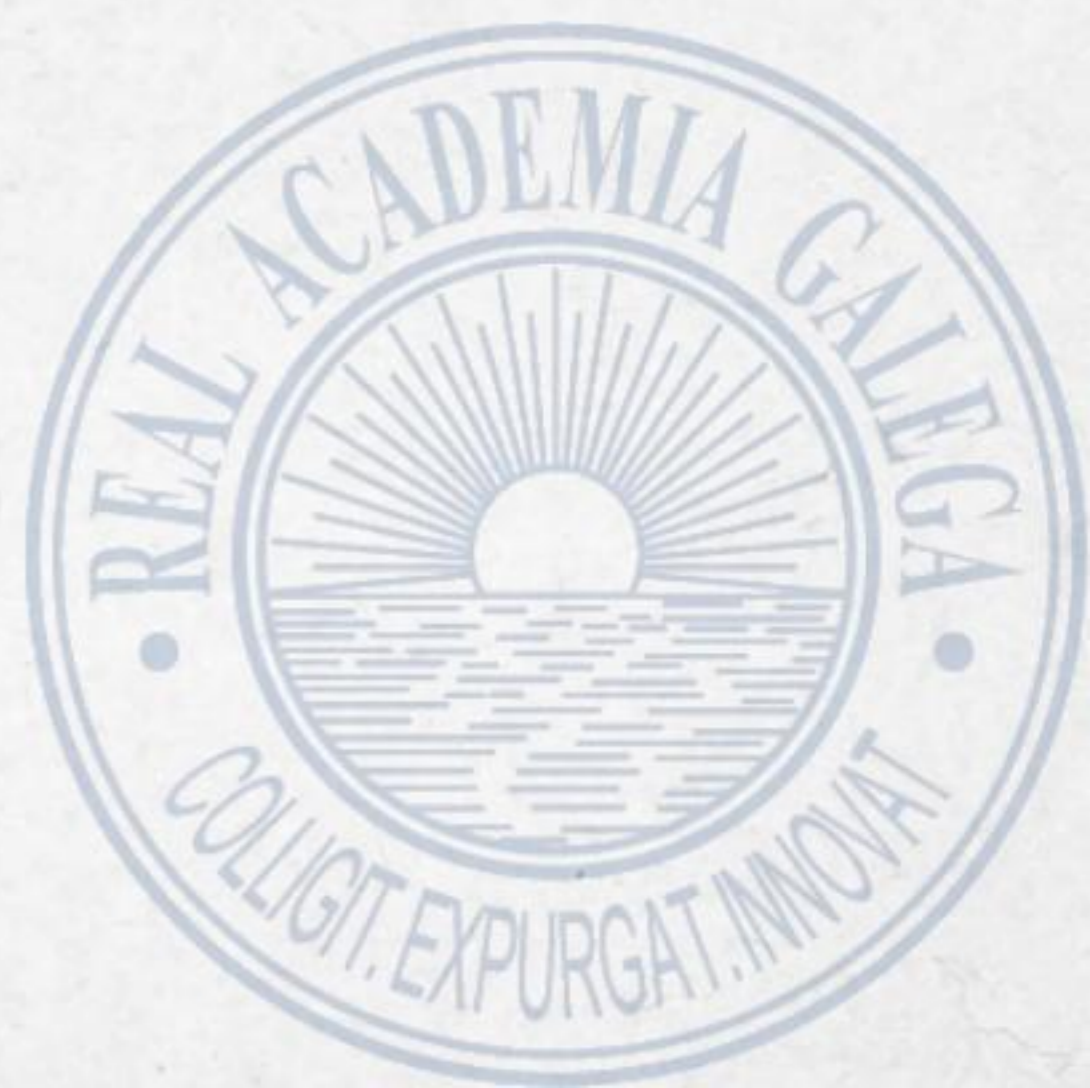
¡Quén lles dera a moitas casas
 grandes, ser pequerrechíñas!

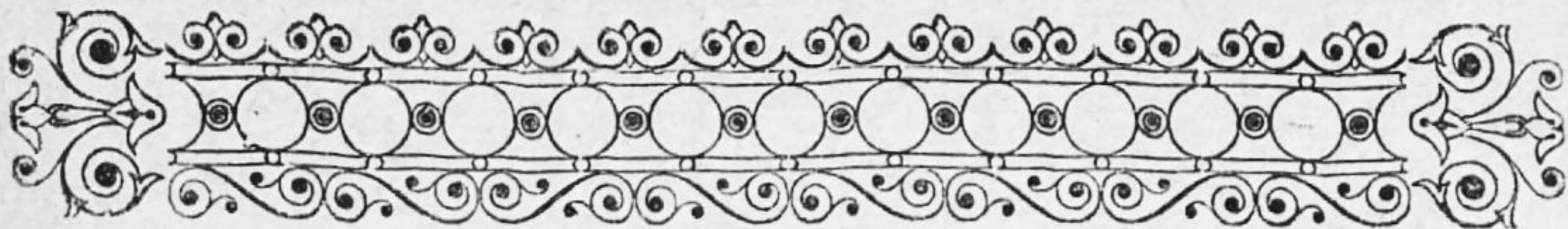
¡DEMOS CH'O LEVEN!

Embarreime pol-a porta,
y-o cadelo d'o teu pai,
si non lle chimpo unha perna,
meréndachem'unha mau;
y-home toco... tí xa sabes
qu'home toco pouco val.

¡MOITO OLLO!

Vas c'o fol, e vas ô muíño
moer centeo...
Con coidado—que ch'é fondo—
pasa o rego;
e si cás, anque relouques,
non ves limpos de bulleiro
nin-o dengue, nin-a saya,
nin-o pano, ni-o mantelo,
qu'eu ben sei o que son nenas
e muiñeiros,
e de muíños e de foles
algo entendo,
pois tamén tuven müíno
n-outros tempos...
Vai con modo, non esbares,
aporveit'o meu consello,
qu'â veiriña d'os regatos
sole haber *martis-peixeiros*...
¡y-ogallá que non me volvas
sin fariña e con farelos!

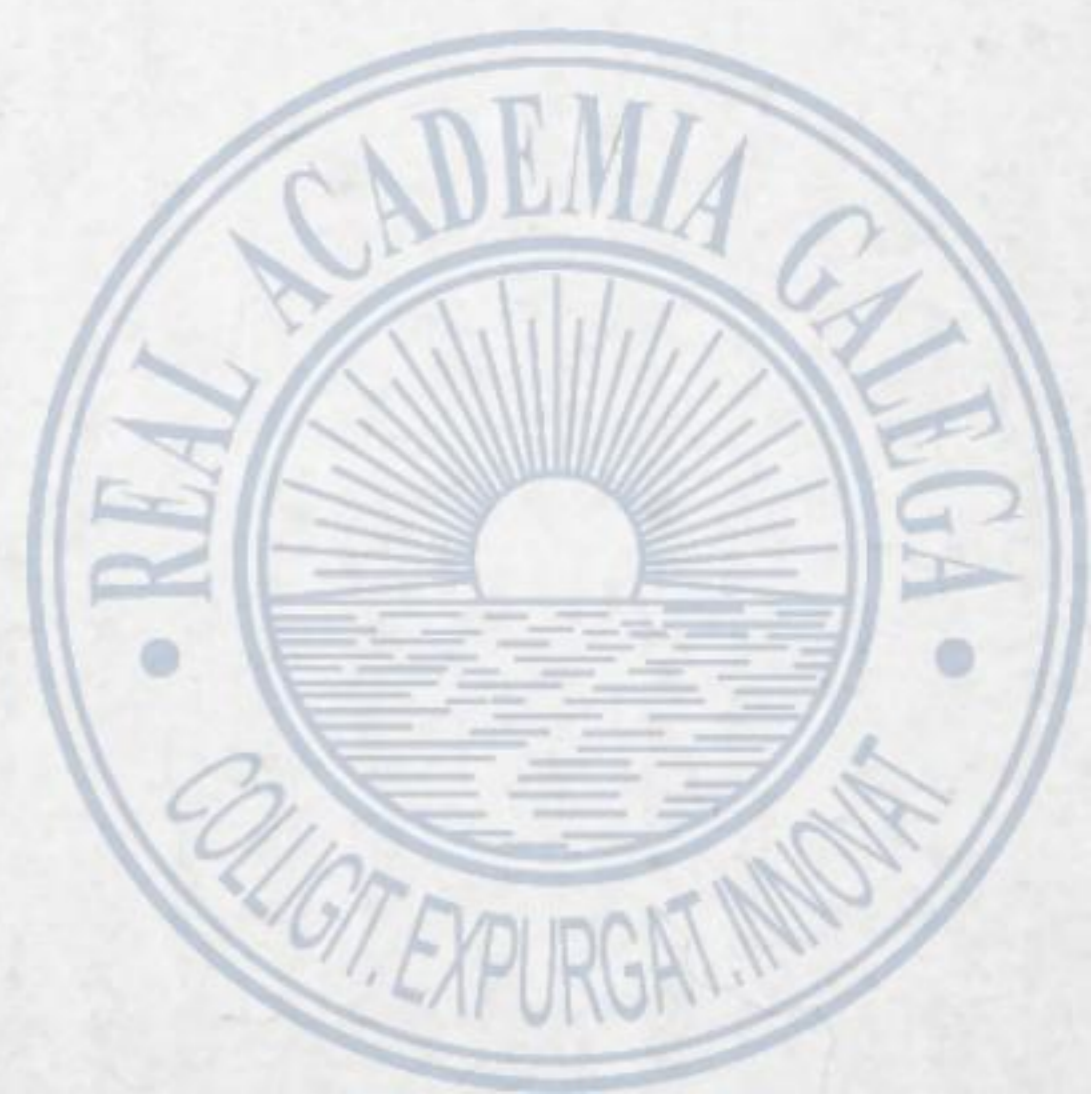

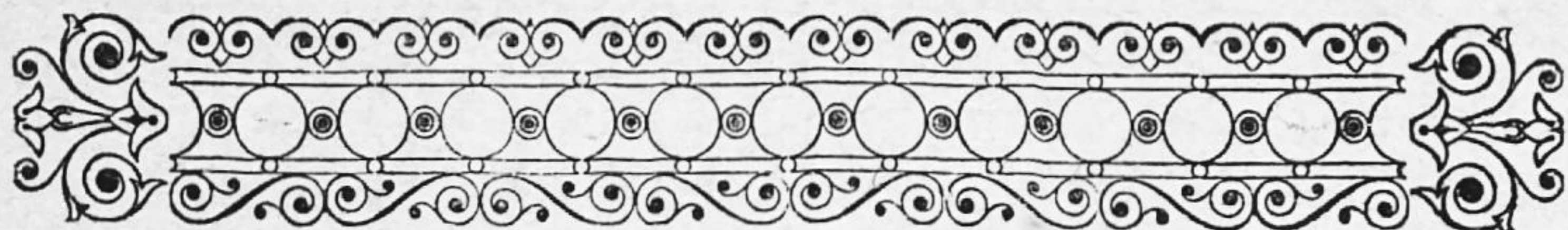

*
* *

Non sei cal e mais traidor:
si o punal d'o que calunia,
si o punal d'o qu'asesina
ou o punal d'o qu'adula...

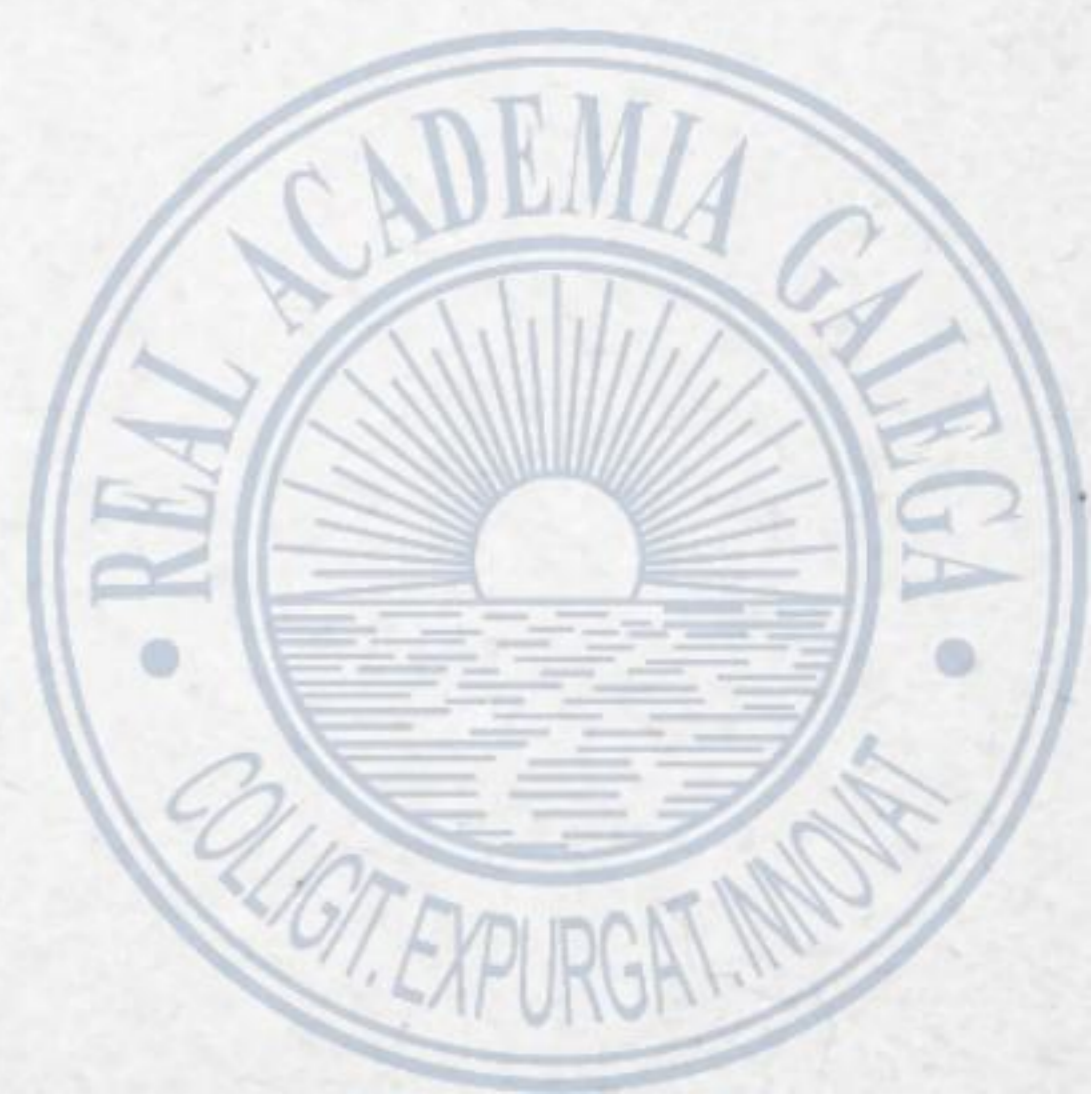

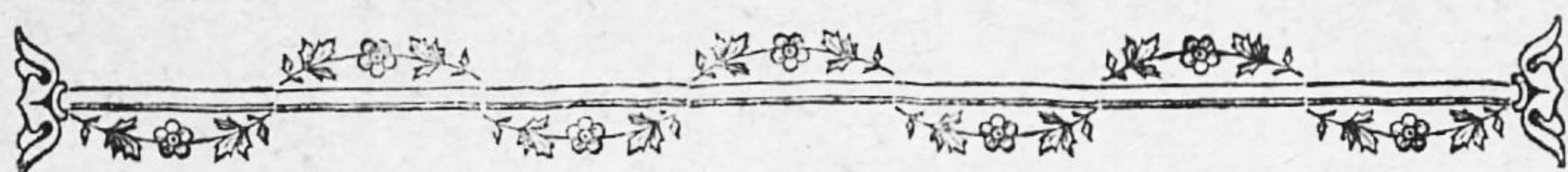

*
* *

Ou por bastos, ou por copas,
hox'a lei--mal carceleiro—
solta ô que rouba diñeiro
e prende ô que rouba fopas...

DINANTES

Hei de facer arcebispos
ôos ecónomos,
pór un riló en cad'airexe
e dotar a cada pobo
d'un xardín com'o Retiro,
d'un hipódromo,
d'un brazo de mar, e d'unha
ou duas prazas de touros...
Hei baixarvos os trabucos
o tabaco, os sellos, todo,
y-hei facer que navegedes
n-un río de prata y-ouro.
Eso digo, y-eso cumpro,
y-a cruz poño.
Trato feito;
veña o voto...

DESPOIS

—Señor, que caíu a ponte!
—Nos vos oyo.
—Que nos ruben os consumos!
—Eu ben como.

—Que descargou un pedrazo!

—Sigo xordo.

—Que nos vamos pr'o Brasil!

—É bó acordo.

—Que de fame nos morremos!

—Morren moitos.

—Van embargarnos as terras!

—Non-o aprobo.

—¿Non s'acorda d'o que dixo?

—Vaich'en Conxo.

Pra rubir sempre s'ofrece

ouro e mouro;

despois de rubir, un xuco

â escada; así fan os outros;

y-os pais da patria, ô congreso,

y-os eleutores ô... corno.

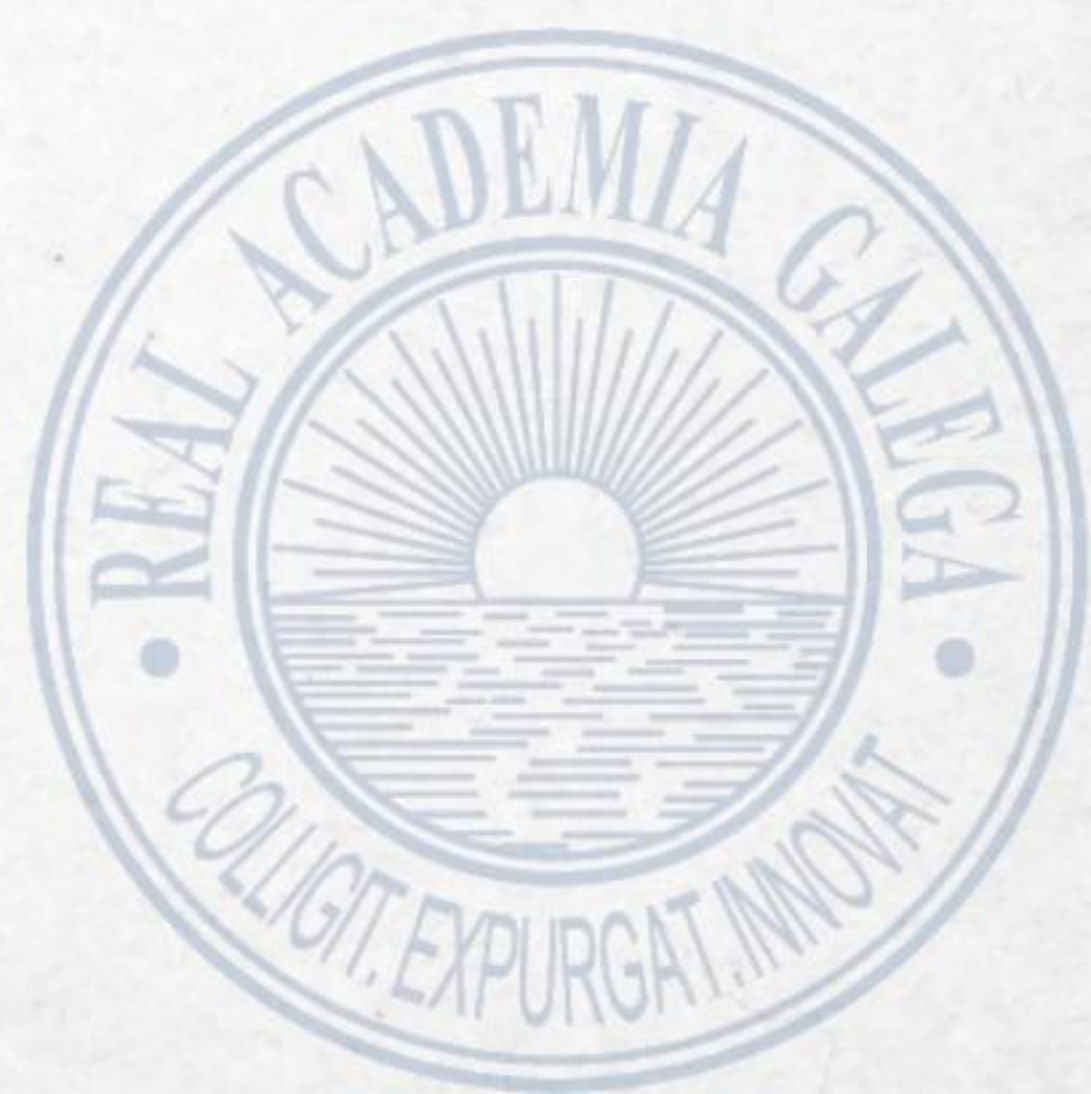

A...

Fumos xuntos a pescar;
eu pesquei un calamar,
tí pescaches un xurel...
¡Sempre fas o peor papel
en terra firme e n-o mar!

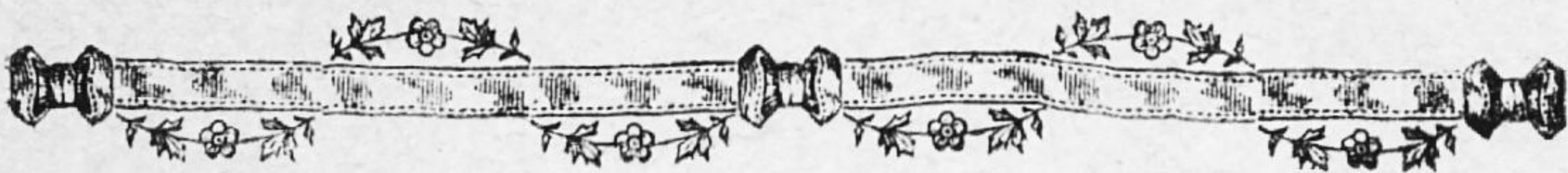

*
* *

Cando roces aquel monte
non lle toques a aquel arbre,
que, pra min, fixo de ceo
seu ramaxe,
unha noite... D'estas cousas
probe vello ¿ti qué sabes?

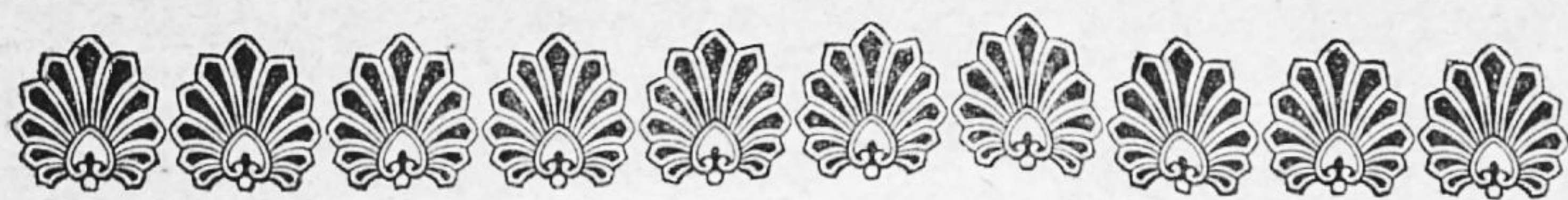
*
* *

Verdaguer, en Cataluña,
Teodor Llorente, en Valencia,
Manuel Curros, en Galicia;
tres rexiós en tres poetas,
tres parnasos en tres libros,
tres coroas en tres testas,
e, n-unha patria moi grande,
tres patrias que non-a negan:
jo solar d'os *almogábares*,
d'as *xermanías* a terra,
y-o pobo n-o que caíu
Porlier pol-a independenza!

¿Non son ben dinal-as tres
de falar n-a propia léngua,
e de qu'o león castellano
non-as mire con xenreira?
N'hay idioma n-a provincia
que frases a bau non teña
pra cantar, en rimas d'ouro,
as hispánicas grandezas;
nin bandeiras rexionales
que, n-a guerra,
non premitan qu'a d'España
vaya sempre n-a dianteira.

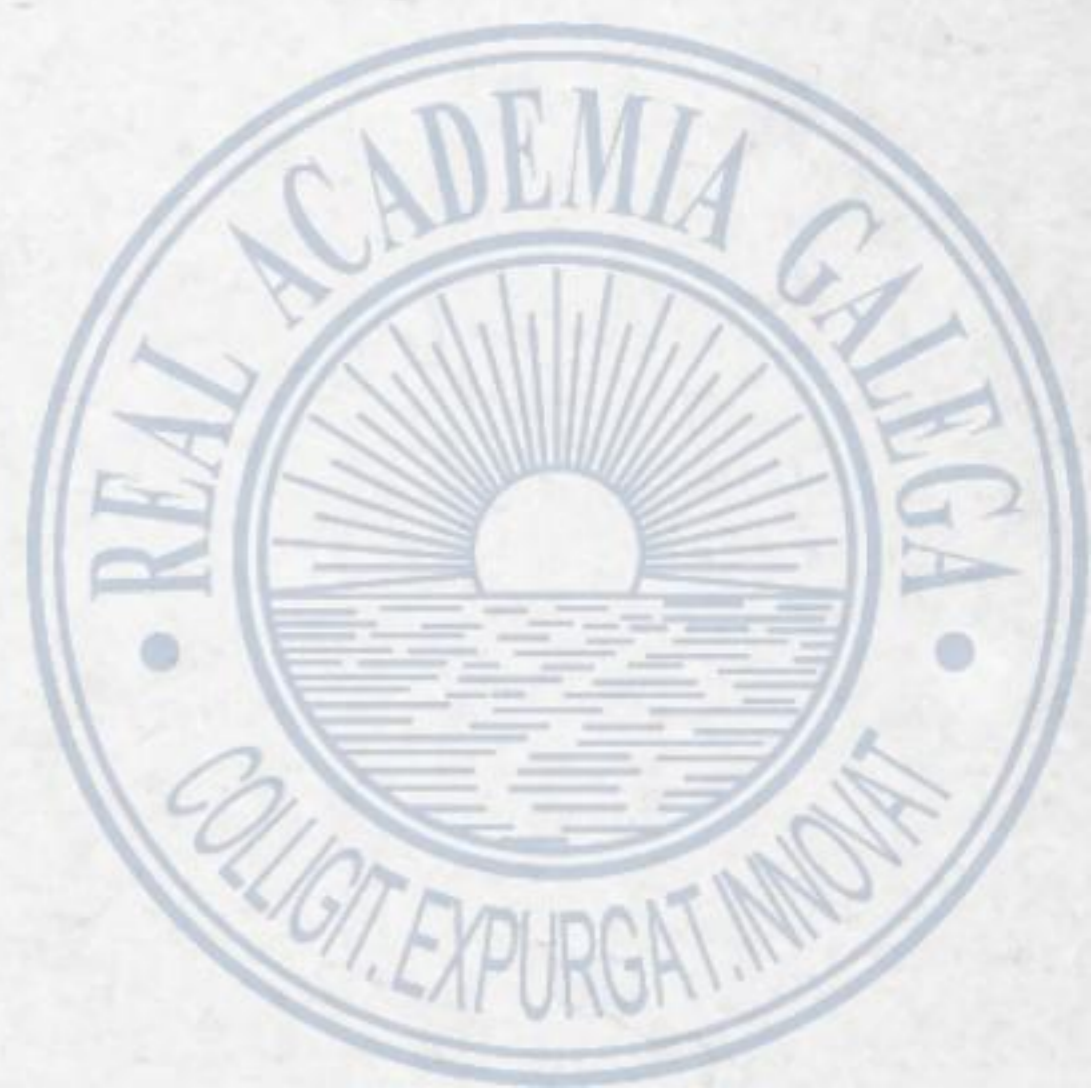

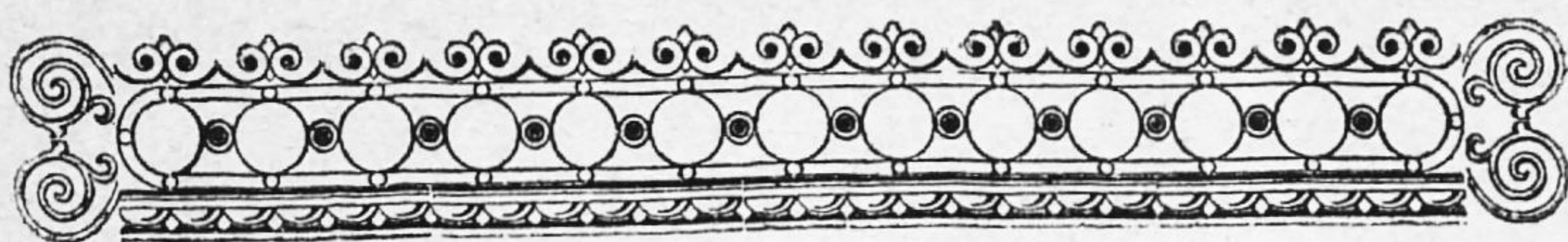
*
* *

Coidabas librarte asina
d'aquel recordo sinestro,
d'aquel sombrizo pecado,
d'aquel pantasma sangrento...
Tomache pasaxe a bordo,
puxech'o mar pol-o medio,
y-ô chegar ô fin d'o mundo,
d'horribres terrores preso,
viche... ¡que desembarcaban
contigo os remordementos!

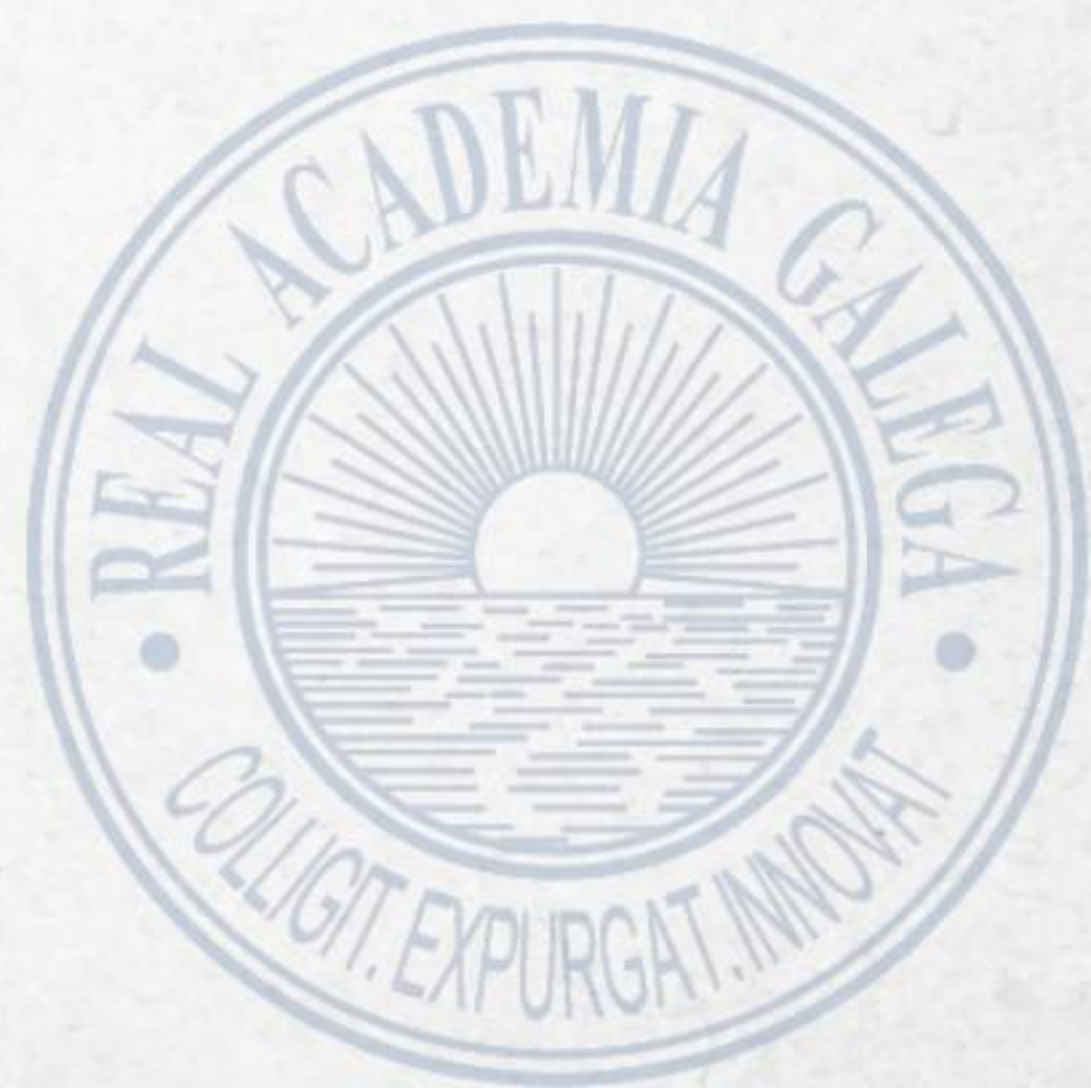

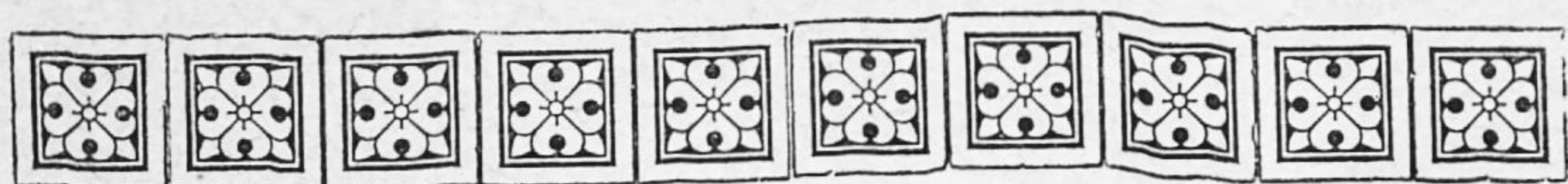

*
* *

Haiche amigos de duas crases,
y-eu non sei si máis sinceiros
son os que van â tua boda,
qu'os que van ô teu enterro;
us, pra che comel-os dulces,
outros, pra pisarch'os sesos...

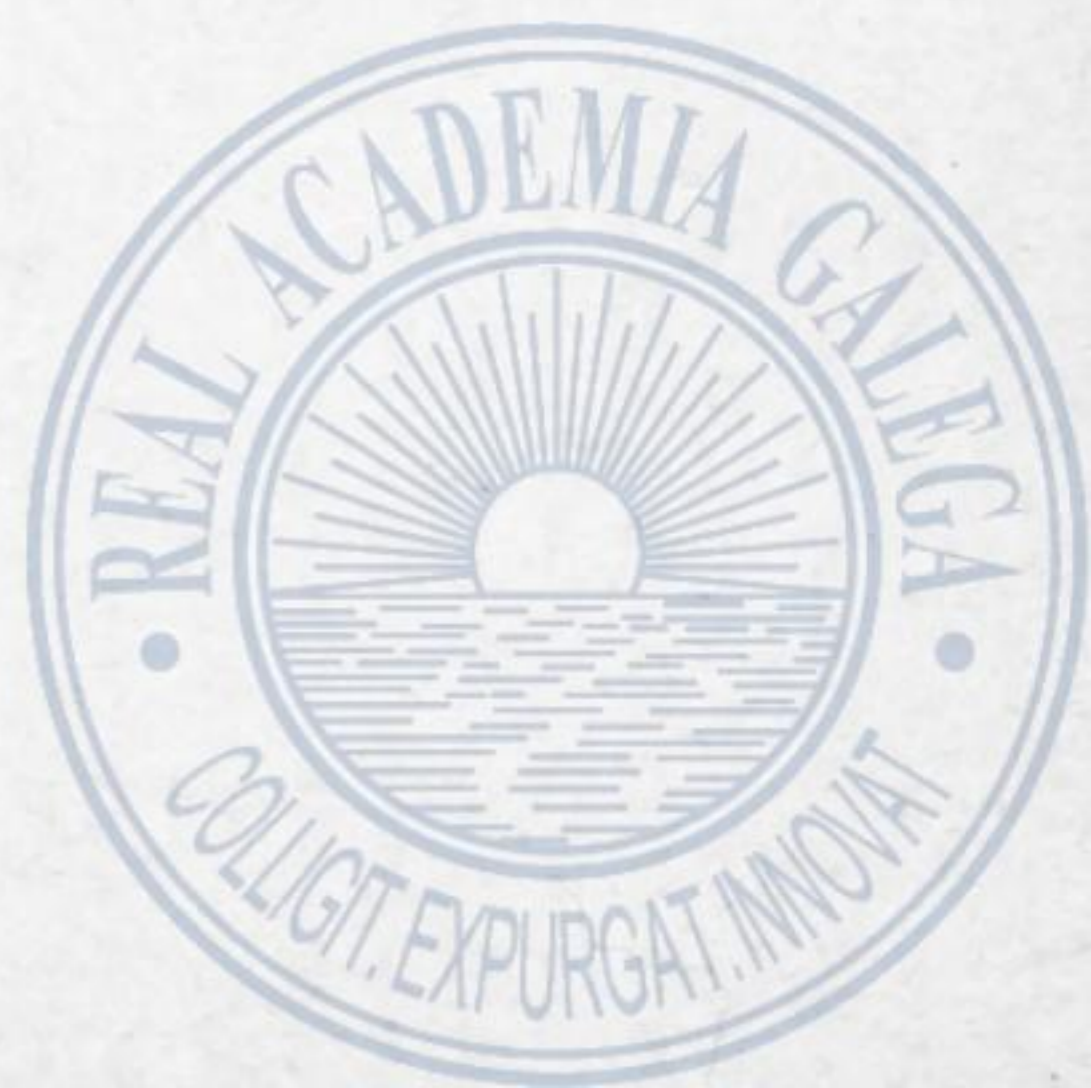

*
* *

'As veces penso en risoñas
y-esprendentes lembranzas,
e choro de gozo ô ver
que da o sol dentro d'a alma...
'As veces penso en tristuras
qu'o corazón m'atarazan,
y-as que vertín de legría
dulces bágoas,
vólvense d'esas acedas
que deixan a pel queimada...

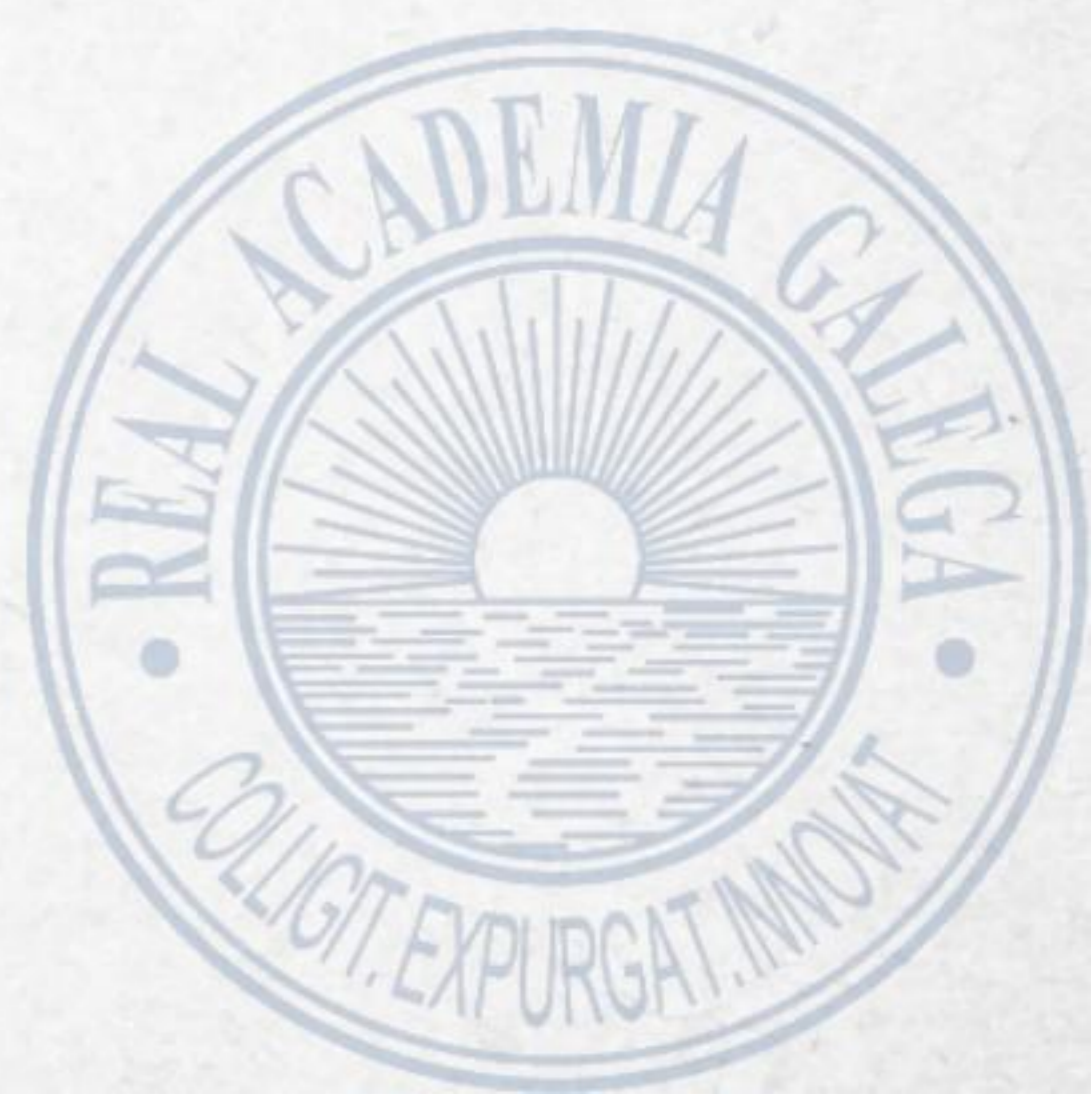

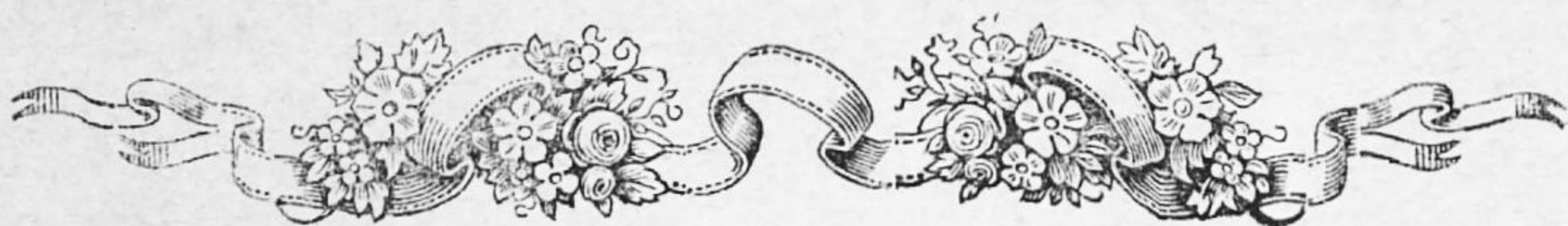

*
* *

Sempre falando d'a *honra*
d'a *toga* está, quen, n-a feira,
é capaz de posturala
ô que máis lle dé por ela.
Non hay dinidá que cubra
por ser crás, â cras'enteira;
unha toga soilo é honrada
cando... é honrado quen a leva.

ÍNDICE

	Páxinas
'Os meus.	3
¡Benito Losada!	5
¡Eiquí!	9
Tarxeta postal.	11
Cando loites, frent'a frente.	15
D'o ceo â lama.	17
Cada ola que, n-as bordas.	19
¡Ala, xá!	21
Dende lonxe.	27
S'as ilusiós y-as espranzas.	29
Queira Dios qu'os que te berran.	31
'O poeta portugués Guerra Junqueiro.	33
Mensaxe.	37
Porque rubises â torre.	39
Murch'o campo, o ceo sombrizo.	41
Vírono gatexar pol-a montaña.	43
Diant'una botella d' «Auga de Mondariz».	45
Si será maxeza a tua.	49
Eu non sei ónde caíron.	51
Inverno.	53
C'o ese mal, non lle des voltas.	55
'O meu paisano o pintor Parada Justel.	57
Trinta casas, ¡y-eso vellas!	59
Non veñas choromiscando.	61
Xa lles tece coroas ôs seus fillos.	63
¡Pacencia!	65
Ou non volvas â emparrada.	67
Mancha de coor.	69

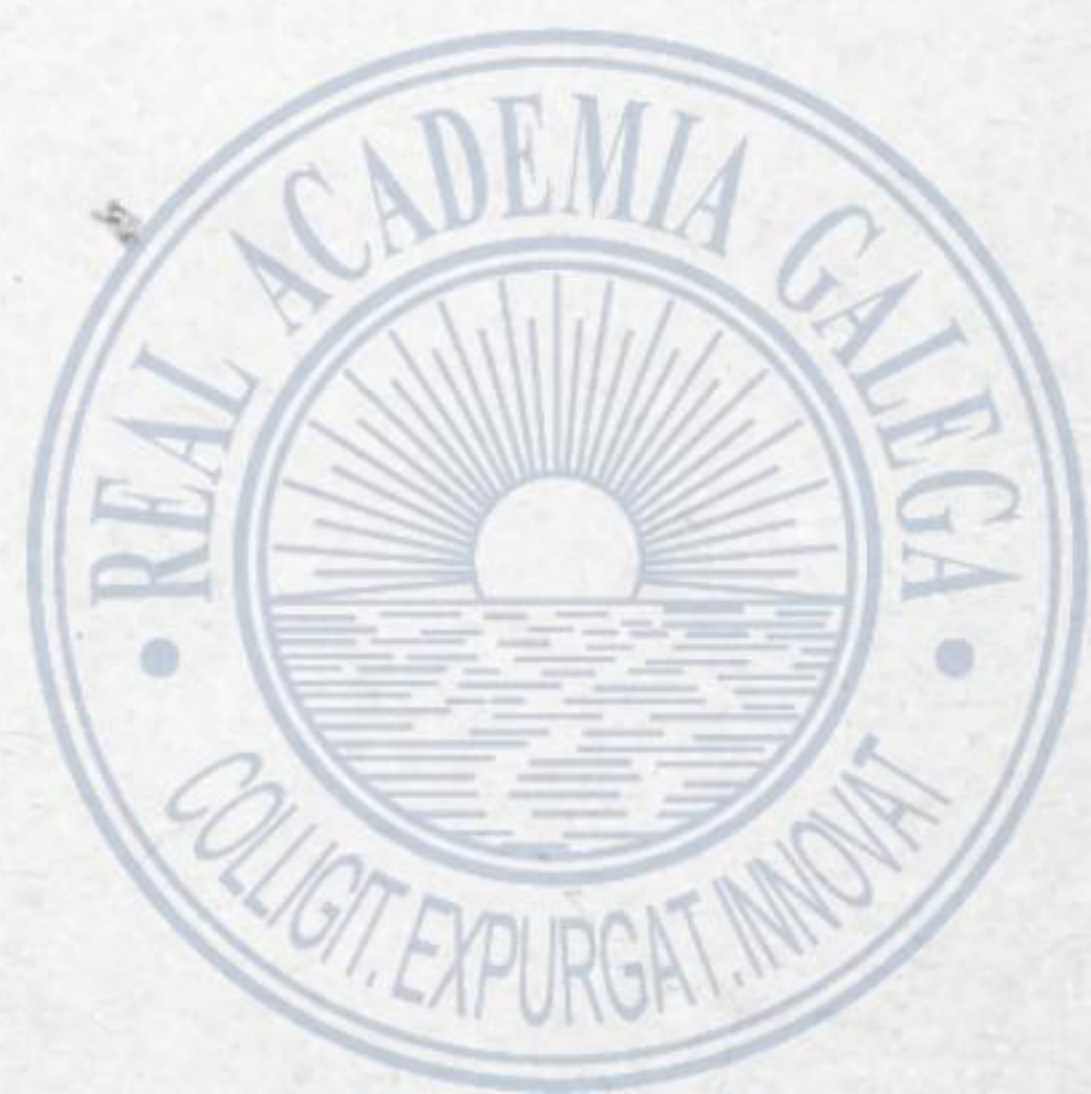
	Páxinas
'O monte Don Nuño vou..	71
Non sei rir, y-anque non río.	75
Tiñas un, e xa tés catro..	77
Cand'o vexo, de xinollos..	79
Fas ben; c'os dentes de nacre.	81
¡Viv'a troula!	83
Xa pasa ben d'os cincoenta..	89
¡Ben te vin!	91
Luz e somba, noite e día.	93
De gustos...	95
Tí.	97
Luisa Michel, vas ás xuntas.	99
Fois'o tambor co-a monteira.	101
Millor qu'eses trovadores.	103
¡¡¡Qué susto!!!	105
Risum...	107
Cara e cruz.	109
¡Demos ch'o leven!	111
¡Moito ollo!	113
Quen s'empena n-esas loitas.	115
Sanm'os cores ás meixelas.	117
¡Non chores! ¡Choraches onte.	119
¡Menten!	121
A libertá enferrollada..	123
Ind'onte era a gala..	125
Fíxome rir aquel crego.	127
Non teñas celos de min.	129
A Concepción Arenal.	131
¡Cándo te fas anarquista..	133
Non cré en Dios por non tomarse..	135
O mor aldraxe qu'a algús.	137
Carta d'o pai..	139
¡Ben feito!	141
Ti xá tiñas deprendido.	145
¡A Cuba!—dinll'os ministros.	147
¡Galicia! ¡Galicia!.	149
Non quero nunca ter máis.	151
Non sei cá é máis traidor.	153
Ou por bastos ou por copas.	155

Páxinas

Dinantes.—Dempois.	157
Fumos xuntos a pescar.	159
Cando roces aquel monte.	161
Verdaguer, en Cataluña.	163
Coidabas librate asina.	165
Haich'amigos de duas crases.	167
'As veces penso en risoñas.	169
Sempre falando d'a honra.	171

Precio: 3,50 pesetas

LIBROS DEL AUTOR

- Garcilaso de la Vega y sus obras* (agotado).
Luchar por la patria, cuadro dramático (agotado).
Gritos del alma, poesías en castellano (agotado).
Volvoretas, poesías en gallego (agotado).
Chorimas, poesías en gallego; 3 pesetas.
Leenda de gloria, poema gallego; 2.ª edición, 2 pesetas.
Follas de papel, poesías en gallego; 3,50 pesetas.

PRÓXIMOS Á PUBLICARSE

- Escumas*, poesías en gallego; 4 pesetas.
Volvoretas, 2.ª edición aumentada; 4 pesetas.

EN PREPARACIÓN

- Verdes e maduras*, poesías en gallego.

Hállanse de venta en las librerías de *Fe*, Carrera de San Jerónimo, 2, Madrid; de *Miranda*, Plaza mayor y Paz, 5, Orense; de *Carré*, Luchana, 16, La Coruña, y de *Krapf*, Príncipe, 37, Vigo.

CORRESPONSALES EN AMÉRICA

Julio Rivadulla, Contreras, 194, Matanzas (Cuba).

Luis Adolfo P. Bimall, Santiago del Estero (República Argentina).

BIBLIOTECA GALLEGA

OBRAS PUBLICADAS

- Los Precursores*, por M. Murguía.
Aires d'a miña terra, 3.ª edición, M. Curros.
El idioma gallego, A. de la Iglesia: 3 tomos.
Soaces d'un vello, B. Losada.
Queixumes dos pinos, E. Pondal.
Historia crítica de la literatura gallega, Augusto G. Besada: 10 volúmenes I y II.
Varones ilustres de Galicia, J. Pardiñas.
Romancero de Galicia, V. Novo.
Elogio del P. M. Feijóo, M. Macías y García.
La Campaña de Ultramar, (novelas) A. Ribalta.
La propiedad foral en Galicia, E. Vincenti.
Ocios de Camarote, J. de Arévalo.
Estudios sobre Galicia, L. de Saralegui.
Poesías selectas, J. M. Posada.
Caldo Gallego, J. Neira Cancela.
Poesías Gallegas y Castellanas, F. Añón.
El cerco de la Coruña en 1589, y Mayor Fernández Pita: A. Martínez Salazar.
Artículos y Novelas, J. Rodríguez Seoane.
El mundo rural, J. Ogea.
Chorimas, A. García Ferreiro.
Esbozos y siluetas de un viaje por Galicia, L. Barreiro.
Sucesos militares de Galicia en 1809, M. García del Barrio.
Cousas d'a aldea, Aureliano J. Pereira.
Leyendas y tradiciones de Galicia, L. Cid.
Ecos de mi patria, Waldo A. Insua.
Rimas, J. Barcia Caballero.

EN PRENSA

- Los Guerrilleros gallegos de 1809*, relaciones y cartas publicadas en dicho año y en el siguiente por D. Manuel Pardo de Andrade, con un prólogo de A. Martínez Salazar.

EN PREPARACIÓN

- Primicias*, por D. Salvador Cabeza León.

El precio de cada volumen es el de **2 pesetas** para los suscriptores desde el 1.º, y el de **3** para los que no lo sean. Los pedidos, acompañados de libranza ó letra de fácil cobro, deberán dirigirse á **D. Andrés Martínez.—La Coruña**.

Los señores suscriptores á la *Biblioteca gallega* tienen derecho á recibir gratuitamente los siguientes libros:

- Menestra de tipos populares de Galicia*, dibujados por Guisasaola.
Contiños, por D. Benito Losada.
Foguetes, por D. José Pérez Ballesteros.
Brujos y Astrólogos de Galicia, por D. B. Barreiro de V. V.
Confidencias, por D. Luis Pardo.

